T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI
ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDİRNE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN BOŞANMA KARARI ALMA ÜZERİNE ETKİSİ

ÖZNUR ŞAHİN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MELTEM OKUR DİNÇSOY

EDİRNE-2022

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI

DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

15.12.2022

Öznur ŞAHİN

ÖZET

Tezin Başlığı: Edirne'de Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Boşanma Kararı Alma Üzerine Etkisi

Yazar Adı: Öznur ŞAHİN

Boşanma, çiftlerin evliliğini yasal olarak sonlandırmanın ötesinde bireyin yaşamını fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak etkileyen bir olgu ve toplumsal bir olaydır. Onarılamayacak bir evliliği sonlandırma fikri oluşurken kadın ve erkekler açısından farklı algılar ve değişkenler etkili olabilmektedir. Bu çalışmada Edirne'de yaşayan ve boşanma sürecinde olan kişilerin aldıkları kararlarda etkili olan toplumsal cinsiyet algıları, cinsiyete göre bunların değişkenlik gösterip göstermediği incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma deseni tercih edilmiş olup yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. 10 kadın 10 erkek katılımcı ile 20-40 dakika arasında süren görüşmeler yürütülerek elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırmanın bulguları "tanışma ve evlilik süreçleri", "evlilik yaşamı ve ortaya çıkan sorunlar", "toplumsal cinsiyet algıları" ve "boşanma kararı almada etkili olan faktörler" olmak üzere 4 ana tema altındaki 14 alt temada değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; Edirne'de yaşayan ve boşanma sürecinde olan çiftleri boşanma kararına götüren süreçlerin flört dönemine kadar dayandığı, bu dönemden itibaren sağlıksız ilişki ve yıpratıcı tutumların ilişkiyi boşanma aşamasına sürüklediği, boşanma kararı alırken ise cinsiyete göre kişilerin yaşadıkları sorunların farklılık gösterdiği, hem kadın hem erkekler için boşanma sürecinin zorlu bir aşama olup aile desteğinin önem arz ettiği, toplumsal cinsiyet bağlamında özellikle kadınların bu süreçte daha çok zorlandığı, toplum tarafından desteklenmeye ve eleştirilmemeye ihtiyaç duyduğu, çalışmaya katılan kişilerin kendi çocuklarını cinsiyetçilikten uzak bakış açısı ile yetiştirmeye çalıştıkları, boşanma kararının aynı zamanda sosyolojik de bir karar olup toplumsal cinsiyet rollerinden etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Evlilik, boşanma, toplumsal cinsiyet, Edirne

ABSTRACT

Title of the Thesis: The Effect of Gender Roles on Divorce Decision Making in Edirne

Author Name:Öznur ŞAHİN

Divorce legally ends the marriage of couples and is a social event that affects the life of the individual physically, psychologically and socially. Different thoughts and variables can be effective for men and women in the decision to divorce. The aim of this study is to determine the effects of gender perceptions and the difference of these effects according to gender on the divorce decision of people living in Edirne. In this study, qualitative research design was preferred, semi-structured interview form was used and face-to-face interviews were conducted. The research results obtained from 10 female and 10 male participants were analysed by content analysis.

The results of the study were evaluated in 4 main themes. These are "meeting and marriage processes", "marriage life and emerging problems", "gender perceptions" and "factors effective in making a divorce decision". As a result of the research, the following results have been achieved: An unhealthy relationship that continues since the dating period can result in divorce. Different problems can be effective in the divorce decision of women and men. Since divorce is a difficult process for everyone, family support is very important in this situation. In the context of gender, especially women have more difficulties in this divorce process. Therefore, women need more support from the society during this process. In addition, the participants think that sexism is wrong in raising children. Finally, gender roles have definitely an impact on the decision to divorce.

Keywords: Marriage, divorce, gender, Edirne

ÖNSÖZ

Bu çalışma Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim ve hazırladığım bu çalışmada bana desteğini esirgemeyen değerli hocam tez danışmanım Meltem Okur Dinçsoy'a,

Lisans eğitimimde ve yıllar sonra yüksek lisans sürecinde tekrar bira araya geldiğimiz, mesleki tecrübesi ve fikirleri ile çalışmamın zenginleşmesini sağlayan meslektaşım ve sevgili hocam Elvan Melek Ertürk'e,

Yıllardır dostluğu ile yanımda olurken tez sürecimde de fikirleri ve yardımları ile yanımda olan canım arkadaşım Dr. Öğr. Üyesi Hatice Genç'e,

Eğitim hayatım boyunca desteklerini kalbimin derinliklerinde sürekli hissettiğim ve şu anda bulunduğum yerde olmamdaki en büyük mimarlar olan aileme,

Tanıştığımız günden bu yana hayatımın her anında elimi hiç bırakmayan ve beni sürekli destekleyen eşim Erdem Şahin ve hayatıma anlam katan çocuklarım Giray Şahin ve Kaan Şahin'e sonsuz teşekkür ederim.

Öznur ŞAHİN

EDİRNE

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **VI**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **VII**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **3**
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KAVRAMSAL BOYUTU **3**
1.1 Toplumsal Cinsiyetin Tanımı 3
1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kazanılması 4
1.3. Toplumsal Cinsiyet Kuramları 5
1.3.1. Psikanalitik Kuram 5
1.3.2. Biyolojik Kuram 7
1.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı 8
1.3.4. Bilişsel Kuram 9
1.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı 10
1.3.6. Feminist Kuramlar 11
1.4. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Birey Üzerindeki Etkisi 12
1.4.1. Anaerkil Durumu 12
1.4.2. Ataerkil Durumu 13
1.4.3. "Yeni Kadın" İmajı 14
İKİNCİ BÖLÜM **16**
EVLİLİK, AİLE VE BOŞANMA **16**
2.1. Aile ve Evliliğin Tanımı 16
2.2. Evliliğin İşlevleri 17
2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerin Evliliğe Etkisi 18
2.4. Kanunlara Göre Evlilik ve Aile İlişkilerinin Korunması 19
2.5. Boşanma Olgusu 21
2.6. Kadınlar Açısından Boşanma 24
2.6.1. Kadınlar Açısından Boşanmanın Gerekçeleri 26
2.6.1.1. Hukuksal Gerekçeler 26

2.6.1.2. Ekonomik Gerekçeler 28
2.6.1.3. Psiko-Sosyal Gerekçeler 30
2.6.2. Boşanma Sürecinde "Dul Kadın" İmajı 31
2.6.3. Boşanmanın Kadınlar Üzerindeki Etkisi 32
2.7. Erkekler Açısından Boşanma 35
2.7.1. Boşanmanın Gerekçeleri 36
2.7.1.1. Hukuksal Gerekçeler 36
2.7.1.2. Ekonomik Gerekçeler 37
2.7.1.3. Psiko-Sosyal Gerekçeler 38
2.7.2. Boşanma Süreci 40
2.7.3. Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Etkisi 40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM .....HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
EDİRNE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN BOŞANMA KARARI ALMA ÜZERİNE ETKİSİ'NİN ANALİZİ 42
3.1. Araştırmanın Amacı 42
3.2. Araştırmanın Önemi 42
3.3. Araştırmanın Yöntemi 43
3.4. Örneklem ve Seçimi 44
3.5. Veri Toplama Aracı ve Süreci 45
3.6. Verilerin Analizi 46
3.7. Sınırlılıklar 47
3.8. Katılımcılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler 48
3.9. Bulgular 49
TARTIŞMA 86
SONUÇ 96
KAYNAKÇA 99
EK-1 KİŞİSEL BİLGİ VE ONAY FORMU 115
EK-2 YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI 117
EK -3 TEMA, ALT TEMA VE KODLAR TABLOSU 118

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı (2001-2021) …….23

Tablo 2: Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı (2001-2021) ……23

Tablo 3: Kadın Katılımcıların Yaş, Eğitim, Çalışma ve Çocuk Sahibi Olma Durumları……48

Tablo 4: Erkek Katılımcıların Yaş, Eğitim, Çalışma ve Çocuk Sahibi Olma Durumları……49

Tablo 5: Tanışma ve Evlilik süreçlerine İlişkin Alt Temalar…….50

Tablo 6: Evlilik Yaşamı ve Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Alt Temalar……..53

Tablo 7: Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Alt Temalar…….……65

Tablo 8: Boşanma Kararı Almada Etkili Olan Faktörlere İlişkin Alt Temalar……..77

KISALTMALAR LİSTESİ

CEDAW: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

CETAD: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği

DNA: Deoksiribo Nükleik Asit

SDAM: Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

TAYA: Türkiye Aile Yapısı Araştırması

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TMK: Türk Medeni Kanunu

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

İnsanlığın var oluşundan bu yana birlik ve beraberliği, ortak yaşam amacını temsil eden aile kurumu günümüzde sıkla karşılaşılan ve toplumsal bir sorun haline dönüşen boşanma sorunu ile karşı karşıyadır. Toplumların modernleşmesi ile birlikte insanlar arası bağlılıklar zayıflamakta (Kuçur ve Kelebek, 2021) çiftlerin birlikte bir yaşam sürme amacı ile kurdukları aileler farklı nedenlerle bu amaç birliğinden uzaklaşıp boşanma ile sonuçlanabilmektedir. Yapılan araştırmalarda son yıllarda boşanma oranlarındaki ciddi artışın sebebi olarak; eşlerin eğitim seviyelerinin yükselmesi, kadının çalışma yaşamı içinde daha çok yer alması, boşanma konusunda hukuksal değişiklikler ve kadın haklarının güçlenmesi gibi nedenler gösterilmektedir. Boşanma birey için psikolojik, sosyal ve ekonomik olguların birlikte ortaya konduğu bir karardır.

İnsanlar yaşamları ile ilgili önemli kararları alırken öznel düşünceleri ile hareket ettikleri gibi bu kararlar toplumsal ve ekonomik olaylardan da etkilenmektedir. Evli bir birey için boşanma kararı oldukça hassas bir karar olup özellikle çocuk sahibi olan çiftler evliliğini devam ettirme ve boşanma arasında seçim yapmada daha çok zorlanmaktadır. Literatür incelendiğinde iletişim problemleri boşanmanın ana nedeni (Binay, 2018) gibi görünse de evliliğinde sorun yaşayan ve bu evliliği bitirmek isteyen bireylerin kararlarında etkili olan sebepler kişilere göre değişken olmakla içinde yaşanılan kültüre, ailenin ekonomik olanaklarına, çocuk sahibi olup olmamaya, aile desteğine ve toplumsal bakış açısına göre değişebilmekte, yaşadığınız ülkede kadın veya erkek olmanıza bağlı olarak da değişkenlik gösterebilmektedir.

Cinsiyet bireyin doğuştan getirdiği biyolojik bir durum olsa da içinde yaşadığı sosyal çevre tarafından bireye biyolojik cinsiyetleri ile orantılı olarak bazı roller atfedilmekte ve toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır. Toplumun bireyden beklentisi atfedilen rollere uygun biçimde davranışlar sergilemesi olduğundan bu beklenti bireyin düşünce, davranış ve benliğini etkilemektedir (Akkaş, 2019). Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda bireye yüklenen bu roller

insanların hayatına yön vermekte ve yaşadığı toplum içindeki özgür davranışına engel teşkil edebilmektedir. Son yıllarda kadın haklarının gelişmesi ve hukuksal açıdan kadını korumaya veya cinsiyet eşitliğine yönelik değişimler olsa da yaşadığımız kültürde kadın ve erkeğin yapabilirlikleri konusunda farklılık olduğu, uzun yıllardır inşa edilmiş olan toplumsal ve kültürel ayrım bulunduğu açıktır.

Bu çalışma evli bireylerin yaşamında önemli bir karar olan boşanma kararı üzerinde toplumsal alanda belirlenen ve insanların davranış özgürlüğünü kısıtlayan cinsiyet rollerinin etkilerini incelemek üzere planlanmıştır. Çalışmada evlilik problemleri yaşayan çiftlerin evlilik kararını nasıl aldıkları, evlilik sürecinde yaşadıkları sorunlar ve boşanma kararını nasıl verdikleri, bu kararı alırken bireyi zorlayan nedenler veya destekleyen mekanizmalar, sağlıklı bir evlilikte olması gerekenler ile kendi evlilik ilişkilerinin karşılaştırılması, toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki farkındalık, aldığı boşanma kararı üzerinde ve çocuk yetiştirme tutumlarında toplumsal cinsiyet rollerinin etkilerine katılımcıların öznel anlatımları yer verilerek değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KAVRAMSAL BOYUTU

1.1 Toplumsal Cinsiyetin Tanımı

Cinsiyet, biyolojik olarak kadın ve erkeğin fizyolojik özelliklerini belirtmektedir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bazen aynı gibi görülse de bunları tanımlarken farklı dillerde farklı kelimeler kullanılmaktadır. Dökmen (2009) İngilizcede cinsiyet için "sex", toplumsal cinsiyet için "gender" kelimelerinin kullanıldığını, günümüzde bu ayrımın daha çok öne çıktığını, cinsiyet teriminin biyolojik ve anatomik bir yapı ile eşleşirken, toplumsal cinsiyetin toplum ve kültür ile alakalı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet terimini sosyolojide ilk kullanan Ann Oakley'dir. Toplumsal cinsiyet, bireyin doğuştan getirdiği biyolojik cinsiyetinden farklı olarak içinde yaşadığı toplum tarafından belirlenen cinsiyetlere ilişkin çeşitli kalıp yargılar, tutum ve beklentilerin tümü olarak tanımlanırken (Çelik, 2016: 1), Saygılıgil (2010) toplumsal cinsiyeti dişi ve erkeği sosyolojik olarak kadın ve erkeğe dönüştüren yapı olarak tanımlar. Lips (2020)'e göre toplumun beklentileri ile biyolojik yapıya ait özellikler birbirine benzer olduğu için cinsiyet ve toplumsal cinsiyet aslında birbiri ile iç içedir. Birey dünyaya geldiğinde eril ya da dişidir. Biyolojik yapısının elverdiği özelliklere sahiptir ancak toplumsal yaşam içinde kendisine yüklenen rol ve sorumluluklar ile kadın ve erkeğe dönüşmektedir.

Toplumdaki ilişkiler, sosyal çevre etkileşimi ve kurumlar ile karşılıklı etkiler sonucunda toplumsal cinsiyet meydana gelmektedir (Vargel Pehlivan, 2017: 397-521). Bu etkileşimler kadın ve erkeğin toplumdaki yeri konusunda belirleyici olmaktadır. 1970 yılından itibaren toplumsal cinsiyete ilişkin çalışmalarda önemli ilerlemeler olmuş olup cinsler arası farklılığın insanın biyolojisinden kaynaklandığı, cinsiyet rollerinde öğrenmenin önemli olduğu ve sosyal sistemlerin tümünde toplumsal cinsiyetin rolü üzerinde durulmuştur (Ecevit vd., 2015). İki cins arasındaki

farklılıkların biyolojik mi yoksa toplumsal mı olduğu tartışma konusu olmuştur çünkü kültürün bireyden beklentileri bedenlerinden ve doğuştan getirdikleri fizyolojik yapılarından bağımsız değildir. Başlarda toplumsal cinsiyet konusunda biyolojik çalışmalar çoğunlukta iken zamanla bu kavram aile, eğitim, hukuk, ekonomi, çalışma yaşamı, gündelik yaşam gibi alanlarda da ilişkilendirilip çalışılmıştır.

Feminist düşünce iki cins arasındaki ilişkinin toplum içindeki farklılaşmasını daha ön plana çıkarmış olup toplumun cinsler arasında yaptığı ayrım ile sosyolojik değişim ve değişiklik sağlanabileceği görüşündedir (Cevizci, 1999). Toplumun belirleyici ve yönlendirici olduğu bu ayrım ile erillik yükseltilmiş kadınlık ise pasifleştirilmeye çalışılarak toplumun erilliğin egemenliğine doğru ivme kazanması kaçınılmaz olmuştur.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kazanılması

Rol kelimesinin tanımına baktığımızda bireysel veya toplumsal olarak toplumun kişiden beklentilerinin davranışa dönüşme hali, toplumsal cinsiyet rolünün de bu davranışın cinsiyetleştirilmesi hali olduğu görülmektedir (Vatandaş, 2011: 29-56). Toplumsal cinsiyet rolü, toplum tarafından belirlenen ve kadın ya da erkek olmaya göre değişkenlik gösteren beklentisel davranışlardır. Birey yaşadığı toplum içinde kendisini bu roller ile ifade eder, kadın ve erkeğe yüklenen bu rollerle ilgili toplumsal cinsiyet konusunda farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda toplumun çeşitli alanlarında toplumlar arası farklılaşma olduğu ortaya çıkmış, cinsiyet rollerinin değişmez olmadığı gözlenmiştir (Yener, 2006: 320-330).

Bu rollerin oluşumunu her kuram kendi çerçevesi içinde açıklamaya çalışmış, bazıları bu rollerin fizyolojik yapımızdan kaynaklandığını, bazısı kültürel olduğuna ya da sonradan öğrenme yolu ile kazanıldığını ileri sürmüştür. Bir çocuğun cinsel kimliğinin oluşması için ilk koşul çocuğun biyolojik cinsiyetidir ancak bu tek koşul olmayıp cinsiyete ait rollerin oluşması için hem ruhsal hem de toplumsal olarak

bedensel yapı ile uyumlu davranış ve tutumların da gelişmesi gerekir (Mangır ve Baran, 1990: 66-67).

Birey yaşadığı toplum içinde üstlendiği toplumsal rolü benimserken buna hazırlık yapar. Schaefer'a göre cinsiyet rollerine hazırlanmada anne-babanın etkisi çok büyük olup, bireyin çevresindeki yetişkinlerin, medyanın, toplumsal kurumların, kitle iletişim araçlarının çocuğun eril ve dişil rolleri benimsemesinde payı bulunmaktadır (2013). Yaşadığımız toplumdaki alışkanlıklar, gelenekler, değerler kuşaktan kuşağa aktarılırken bir yandan toplumsal cinsiyet rollerine ait ön yargı ve kalıplar da aktarılır. Bu aktarım sırasında özellikle toplumdaki ataerkil yapı toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkması ve süreklilik sağlamasına zemin hazırlar (Kıran, 2017). Nörobilimciler beynin donanımlarının kadınlarda empati için erkeklerde ise sistemleri anlamak ve inşa etmek için yapılandırıldığını ileri sürerken Fine (2010), cinsiyet farklılıklarında hormonlarımızı ve genlerimizi etkileyin kültürel, sosyal ve bireysel ortamların etkili olduğunu belirtir. Yılmaz (2018: 3) toplumsal cinsiyetin insanlar tarafından icat edildiğini söyler. Bilişsel süreçlerin bu rollerin oluşumunda öncelikli olduğunu ileri sürenler ise çocuğun belli bilişsel düzeye eriştiği zaman cinsiyet rollerinin tamamlandığını ileri sürürler.

1.3. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

1.3.1. Psikanalitik Kuram

Psikoanalitik kuram toplumsal cinsiyet gelişimi ile ilgili ilk kuramlardan olup öncülerinden olan Freud cinsiyet rollerinin oluşumunun biyolojik cinsiyet ve libido ile bağlantılı olduğunu öne sürerek (Freud, 2016) libidoyu cinsel enerji olarak tarif eder (Ayvaşık, vd., 2000). Freud'un libidoyu açıklarken kişilik gelişiminin temeline cinsiyeti koyması özellikle erkek cinsiyet organını üstün kabul ederek kadını eksik göstermesi, kadının penis kıskançlığı yüzünden yok sayılması, psikanalizin kadını ikincilleştirip erkeği ön plana çıkarması feministler tarafından eleştirilmiştir. Ayrıca Freud'un gelişim kuramında cinsel gelişimden bahsedilip cinsiyet rollerinin

gelişiminin geri plana atılması da kendisinden sonra gelen kuramcılar tarafından eleştiriye neden olmuştur (Gümüş, 2006).

Psikoanalitik kurama göre toplumsal cinsiyet rollerinin gelişiminde doğumdan itibaren bazı psikoseksüel süreçlerden geçen bireyin cinsiyet kimliği şekillenir ve oluşan cinsel kimliğe bağlı davranışlar ortaya çıkar. Bebeklik dönemini kapsayan oral ve anal dönemde çocuk cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında değilken, fallik dönem ve ergenliğe yaklaşan latens dönem ile bu farklılıkları anlamaya ve bunlarla uyumlu davranışlar ortaya çıkmaya başlar (Altın, 2014).

Freud'a göre psikoseksüel gelişim 5 evrede (Özdemir vd., 2012: 571) incelense de toplumsal cinsiyet rolü gelişimi ilk 3 dönemde (Dökmen, 2009) gerçekleşir:

- Oral Dönem (0-1,5): Çocuk cinsel kimliğinin farkında değildir, anneye bağımlıdır.

- Anal Dönem (1,5-3): Çocukta tam bir cinsel kimlik farkındalığı yoktur, iki cinsiyet arasındaki deneyimler benzerdir, çocuk tuvalet ihtiyacına yönelmiştir.

- Fallik Dönem (3-6): Çocuk cinsiyetinin farkına varmaya başlamıştır ve haz bölgesi cinsel organlardır. Erkek çocuk anneye (Oedipus kompleksi), kız çocuk babaya (Elektra kompleksi) ilgi duyar ve karşı cinsin dikkatini çekmeye çalışır, bunu başarmak için dönemin ileriki aşamalarında kız çocuk annesi ile erkek çocuk babası ile özdeşim kurmaya çabalar (Deutsch,M ve Krauss, R.M, 1986: 225-237). Çocuk iki ayrı cinsiyet olduğunu fark eder ve bunun nedenlerini sorgulamaya başlar (Charrier, 2000).

- Latent (Gizil) Dönem (6-12): Cinsel kimlik sağlamlaşır.

- Genital Dönem (12-18): Ergenlik dönemi olup yetişkin cinselliğine yönelim başlar.

Freud'un belirttiği evrelerde çocuğun kendisini beğendirmek için hemcinsi ile özdeşim kurması ve bu rolleri içselleştirmesi ile toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkar, birey bu şekilde içinde yaşadığı topluma uyum sağlar (Çıtak, 2008).

1.3.2. Biyolojik Kuram

Toplumsal cinsiyet rollerinin biyolojik kuram bağlamında açıklanmasında hormonlar, beyin yapısı ve üreme organlarına ilişkin görüşler ortaya atılmıştır. Biyolojik kuramın en önemli savunucuları Noam Chomsky ve Jean Piaget'e göre insan davranışlarının şekillenmesinde doğuştan gelen, beyin yapıları ve hormonlar gibi biyolojik özellikler etkilidir (Gökdemir, 2020). Bilişsel psikologlar da zihindeki deneyimleri anlamlı bütünlere dönüştürmenin ve yapılandırmanın sonradan kazanılmadığını, doğuştan gelen duyum ve algılar ile oluştuğunu belirtmişlerdir (Schultz ve Schultz, 2002).

Buss'a göre her iki cins doğuştan gelen ve biyolojik olan bu özelliklerinin etkisi ile yaşam içinde farklı deneyimler ile karşılaşırlar ve bu deneyimlerin sonucunda toplumsal cinsiyet rolleri farklı olarak oraya çıkar, (Eagly ve Wood, 1999: 408-423). Üreme organlarının toplum içindeki rollerin oluşumunda ve içselleştirilmesinde etkili olduğunu savunan biyologlara göre farklılığın ana nedeni kadının üreyebilme yeteneğidir (Udry, 1994: 561-567). Doğal sürecin sonucu olarak döllenme kadının bedeninde gerçekleştiğinden kadınlar korunmaya ihtiyaç duymakta ve dış yaşamdan izole olarak edilgenleşmekte, daha çok aile içi etkinliklerde aktiflik gösterebilmekte, erkekler ise üstlendikleri koruma, besleme ve barındırma rolleri gereği dış alandaki rolleri üstlenmektedir.

Beyin yapısı ile ilgili olan görüşlerde ise kadın ve erkeğin farklı beyin yapılarının sonucu olarak bilişsel işlev farklılıkları ve davranışsal farklılıklar meydana gelmektedir (Özdemir Yılmaz, 2019). Nörobilimciler erkek beyninin sınırlı ve odaklanmada daha iyi olduğunu, iki hemisfer arasındaki doku ve liflerin ince ve zayıf olduğunu, bunun sonucu olarak da ayrıntıları daha az birleştirebildiklerini, kadın beyninin yayılmış ve bütünleştirmede daha becerikli olduğunu söylemektedirler (Özdemir, 2009: 263). Beyin görüntüleme tekniklerinde olan gelişmeler; kadınların duygusal resimler gördüğünde beynindeki 9 bölgenin aktif olduğunu, erkek beyninde ise 2 bölgenin aktif olduğunu (Çakır ve Baş, 2018:176-191) göstermiş olup duygusal

olaylar gibi birçok olay karşısında iki cinsiyet arasındaki farklı davranışların beyin işlevlerinden kaynaklandığını işaret etmektedir. Bazı araştırmalarda kadınların tat ve koku duyuları ile insan yüz ifadelerinin okunması ve kısık seslerin işitilmesinde erkeklere göre daha iyi oldukları ortaya çıkmıştır (Arıkan, 2011).

Biyolojik kuramcıların bazıları, hormonların bireysel davranışları ve dolayısı ile toplumsal cinsiyet rollerini etkilediğini söylemektedir. Bu görüşü savunanlar genetik, hormonlar ve davranış arasında bir bağ olduğunu belirtmektedir (Keskin ve Ulusan, 2016: 52). Fareler üzerinde yapılın bazı çalışmalarda dişilerdeki androjen hormonu arttırıldığında dişilerdeki saldırganlığın da arttığı, aynı hormonun kız çocuklarında yüksek olduğu durumlarda ise kızların daha çok erkek oyunlarını tercih ettiği ve erkek arkadaşları ile oynadığı görülmüştür. Berkant (2005: 123-138), davranışların genetik yapısının ebeveynlerin üreme hücrelerindeki DNA larından yapılan aktarım ile kalıtıma dönüştüğünü, iç salgı bezindeki tüm hormonların insan davranışını etkilediğini söyler.

Cinsiyet rollerinin biyolojik kökene bağlanması teorisi toplumsal yaşam içinde çoğu zaman erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğu anlamını taşır çünkü yaradılışımız gereği biyolojik özelliklerin değişmesi ve cinsler arası sosyal eşitsizliğin giderilmesi zordur. Bu nedenle eleştiriler almaktadır.

1.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı deyince Bandura ilk akla gelen isim olmakla birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda sosyal öğrenme kuramı düşünüldüğünde ise Mischel ön plana çıkmaktadır (Dökmen, 2004). “Sosyal bilişsel kuram” olarak adlandırılan kuramında Bandura, davranışların kazanımında bilişsel süreçlerin önemli olduğunu, öğrenmede davranışsal, bireysel ve çevresel faktörlerin etkileşimde olduğunu (Falk ve Kim, 2019), Walter Mischel davranışın beş değişkene bağlı olduğunu, bu değişkenlerin etkileşimi ile sosyal öğrenmenin gerçekleştiğini ve

davranışın ortaya çıktığını, bunların kodlama, öz yeterlilik, sosyal çevre, beklenti ve inanç olduğunu söyler (Gülmez, 2008).

Sosyal öğrenme kuramında iki temel öğrenme biçimi vardır (Erdoğan, 2012: 21). Edimsel koşullanma ile model alma ve taklit (Burger, 2006). Çocukta cinsiyet kimliği oluşurken beğenilen davranış çevre tarafından ödüllendirilir, onaylanmayan ve öğrenilmesi istenmeyen davranış ise cezalandırılarak tekrar yapılmaması amaçlanır, pekiştirilen davranış koşullanma yolu ile öğrenilmiş olur. Ya da çocuk küçüklüğünden itibaren çevresindeki rol modellerden kendi cinsiyetine ilişkin davranışları model alarak veya taklit ederek öğrenir (Bayrakçı, 2007: 199-200). Genetiğin de etkisi ile kız çocuklar kadınları, erkek çocuklar erkekleri kendilerine rol model olarak seçerler, bazen de doğrudan deneyimleme ile değil de dolayı olarak gözlem yaparak öğrenme gerçekleşir (Bahar, 2019: 237-242) ve bu şekilde toplumsal cinsiyet rolleri oluşur.

Kadın ve erkek davranışlarının farklı olmasının nedeni insanın öğrenmesinden kaynaklanan farklılıklardır. Çocuk gözlemleri sonucunda edindiği izlenimleri zamanla kendi davranışlarına aktarmaya başlar (Yapıcı, 2016). Connell'e göre süreç içinde gerçekleşen bu aktarımda çevrenin de etkisi ile rol öğrenimi, toplumsallaşma ve içselleştirme iç içe geçmiş durumdadır (Pasin, 2017). Toplum yapısının geleneksel veya bireyci oluşu da cinsiyet rollerinin öğrenim ve aktarımını etkileyen bir değişkendir.

1.3.4. Bilişsel Kuram

Toplumsal cinsiyet rollerinin bilişsel kurama göre açıklamaları Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dayanmakta olup Kohlberg ilk savunucularındandır. Piaget'e göre; çocukların yaşına göre düşünce biçimlerinin niteliği değişiklik göstermektedir, düşüncenin temelindeki bilişsel yapılar evrenseldir ve bilgi bu bilişsel yapılara dayanır (Onur, 2000). Kolberg, Piaget'in bilişsel gelişim kuramını cinsiyet rollerinin gelişimini araştırmak amacı ile farklı yaşlardaki çocuklarla çalışmış (Kadılar, 2011), cinsiyet rolü gelişiminin 3 evrede oluştuğunu belirtmiştir:

Cinsiyeti etiketleme dönemi (2 - 3,5): Çocuk sadece iki cinsiyetten birine ait olduğunu bilir, kendi cinsiyetini doğru söyler ancak cinsiyetin kalıcılığı gelişmemiştir.

Cinsiyetin kararlılığı dönemi (3,5 - 4,5): Çocuk cinsiyet sürekliliğini anlamaya başlar ancak fiziksel görüntü değişince cinsiyetin de değiştiğini düşünür.

Cinsiyetin değişmezliği dönemi (4,5 - 7): Cinsiyetin fiziksel görünüme göre değişmediğini anlar ve cinsiyeti ile doğru orantılı etkinliklere yönelir.

Çocukların cinsiyete uyumlu davranışı öğrenmesi için bilişsel gelişim gerekir. Bilişsel kurama göre çocuk önce kendisinin kadın mı erkek mi olduğunun farkına varır sonra cinsiyetleri ayıran kalıplaşmış davranışlarını fark eder ve bu kalıplaşmış davranışlara uyumlu davranmaya başlar (Vargel Pehlivan, 2017: 397-521). Çocuk cinsiyete ait bilgi ile karşılaştıkça kendi cinsiyeti ile uyumlu düşünce ve davranış arasında senkronizasyon başlar ve durağan bir cinsiyet rolü oluşur (Gökdemir, 2020)

1.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Sandra Lipsitz Bem tarafından bilişsel gelişim kuramı ve sosyal öğrenme kuramının temel sayıltılarının birleştirilmesi ile toplumsal cinsiyet şeması kuramı ortaya çıkmıştır. Bem'e göre çocuklar geliştikçe yaşadıkları toplum içindeki dişi ve eril tanımlamalarını ve bilgileri öğrenerek özümser, bu öğrenme süreci ile çocukta bir cinsiyet şeması gelişir ve edinilen bilgiler bu şemaya göre kodlanır (Bem, 2016: 596-610). Bem ve Lewis cinsiyet kimliğinin 4 rolden oluştuğunu, bunların kadınsı (kadınsı özellikler daha fazla), erkeksi (erkeksi özellikler daha fazla), androjen (hem erkeksi hem kadınsı özelliğe sahip) ve farklılaşmamış (ne kadınsı ne erkeksi özellikler belirgin değil) olduğunu da söyler (Koç vd, 2018: 28-30).

Şema insanın algılarını düzenleyen bilişsel bir yapıdır. Dış dünyadan gelen bilgiler bireyde oluşan şemalar ile işlenir. Toplumsal cinsiyet kuramına göre bilgi

işleme, oluşan bu şemalar aracılığı ile kadınlara ve erkeklere ait özellikler ve rollerin ayrıştırılarak kategorileştirilmesidir (Karagöz, 2021). Yaşanılan toplumda cinsiyetler arası ayrım belirgin ise gelen tüm bilgi bu şemalar aracılığı ile cinsel ayrımcılığa uğrar, hatta bazen ilgisi olmayan bilgiler bile kadınsı veya erkeksi olarak yorumlanır.

Cinsiyet rollerini ölçmek için birçok ölçek bulunmaktadır. Bem, kuramına uygun olarak geliştirdiği "Bem cinsiyet Rolleri Envanterini" nde cinsiyet şemasını destekler (Menekşe, 2019). Daha önce kullanılan ölçeklerde aşırı erkeksilik ve aşırı kadınsılık olarak tek boyutun bulunmasının eleştirilmesi üzerine Bem'in geliştirdiği ölçek günümüzde cinsiyet rollerini belirlemede daha çok kullanılır durumdadır (Dökmen, 1991).

1.3.6. Feminist Kuramlar

15. yy. dan itibaren feminist hareketler başlasa da 18. Yy ın sonlarına doğru başlayan ilk dalga ile feminist yaklaşımlar geçerlilik kazanmıştır. Feminist yaklaşımlara göre patriarkal düzende kadının bulunduğu yer, İlk dalgada kadınların oy hakkı için ettikleri mücadele öne çıkarken 1791 yılında Mary Wollstonecraft'a ait "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi" adlı kitap feminizm alanındaki ilk metinlerden biri olarak görülmektedir (Saygılıgil, 2010: 6). Bu dönemde erkeklerin sahip olduğu yasal ve siyasi haklara kadınların da sahip olması için olan talepler, kadınların devlet yönetiminde yer almaları, erkeklerle eşit eğitim haklarına sahip olmak ve meslek edinmek istemelerinde toplumsal cinsiyet kavramı görülmektedir. 1949 yılında Simone de Beauvoir'ın yayınladığı "İkinci Cinsiyet" adlı kitap feminist teoriye öncülük ederken, 1972'de Ann Oakley'in "Cinsiyet Toplumsal Cinsiyet ve Toplum" kitabında toplumsal cinsiyet rollerinden söz edilmekte ve ardından gelen eserler ile de kadınlık ve erkeklik rolleri, bunların öğrenilme biçimleri ve değiştirilmesine görüşler feminist düşünceye göre yorumlanmaktadır.

1970'li yıllarda başlayan ikinci dalgada öne çıkan toplumsal cinsiyet kavramında kadınların toplum içindeki konumlarında biyolojik farklılıkların değil

toplumdaki cinsiyetçi ayrımların etkili olduğu (Nalbant ve Korkmaz,2019: 165-186) kadınların hayatlarında tek tiplik yerine çalışma ve toplumsal yaşamda aktif olarak yer almaları gerektiği, ataerkil sistem içinde kadınların değersizleşme nedenleri vurgulanmaktadır. Bu dönemdeki feministlerde, etkisinde kaldıkları psikanaliz, liberalizm, varoluşçuluk, radikalizm ve Marksizm gibi düşünce akımlarına uygun teoriler gelişmiş, bu dönemdeki düşüncelerin sadece teoride kalmayıp örgütlenerek kurumsallaştığı ve kadınlar ile ilgili aktif olarak çalışan merkezler, programlar veya yayınlar ürettiği bilinmektedir (Donovan, 2016).

1980 li yılların sonlarında başlayan üçüncü dalga, ikinci dalga feminizme tepki olarak ortaya çıkmış olup burada amaç kadını güçlendirmek ve kadın hareketlerinin tabanını üst, orta ve beyaz sınıfın dışına genişletmektir. Bu dönemdeki feminist bakış açısına göre cinsel, ırksal, etnik ve dinsel konular ele alınmakta (Çelik, 2020: 3-4), kadınların farklılıkları ön plana çıkarılarak cinsellik, şiddet ve kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Kadınların sosyo-ekonomik özgürlüklerini kazanmaya başlamaları ile feminist bilinç gelişmiş ve feminizm konusundaki farklı görüşler ile yapılan reformlar toplumsal cinsiyet bilincinin zemini hazırlamıştır (Lorber, 1997).

1.4. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Birey Üzerindeki Etkisi

Toplumsal cinsiyet rollerinin dinamik yapısı gereği toplumsal yapıda kendini ortaya koyduğu belirgin dönemler anaerkil ve ataerkil olma durumuna göre aşağıda incelenmiş olup değişen yapıya göre kadınlar için toplumsal cinsiyet rollerindeki yeniliklere aşağıda yer verilmektedir.

1.4.1. Anaerkil Durumu

İlk insanların yeryüzüne çıktıkları, koloniler halinde yaşadıkları ve toplumsal kuralların olmadığı, soyun kadından devam ettiğine inanılan ve kadının üretim

sürecinde ön planda olduğu (Demirhan Serinken, 2016: 1070-1075), cinsiyetler arasında hiyerarşinin bulunmadığı, kadın ve erkeğin yaşamsal ihtiyaçları için üretimde birlikte yer aldıkları ve köleci bir düzenin bulunmadığı dönem anaerkil dönem olarak adlandırılır (Kaya Erdem, 2012: 114-116). Anaerkil sistem kadının egemen olduğu ve kadına saygı duyulan bir sistemdir.

Tarih öncesi çağlarda kadın doğum ve ölüm gibi yaşamın gibi tüm aşamalarında birincil konumda yer almış, üreme özelliği sonucunda bereketin simgesi sayılmıştır. Eski çağ ve orta çağda, Türk Devletleri'nde de kadının sosyal ve siyasi konumlanması üst seviyelerde olup yönetimde söz sahibi olmuş, toplumsal yapı içinde saygı duyulan anaerkil düzen devam etmiştir (Acar, 2019:396).

İnsanoğlunun doğaya hükmetmek istemesi ile birlikte özel mülkiyet üretimde erkek gücünden daha çok faydalanma, dini inanışlar, sınıf ve cinsiyet ayrımının ortaya çıkması ile anaerkil düzenden ataerkil düzene geçiş yapılmış (Kapanoğlu, 2006) kadının hem aile içindeki hem de toplumdaki statüsünde bir düşüş meydana gelmiştir. Kadının toplum içindeki statüsünde olan bu değişim ile birlikte cinsiyetçi görüşler ve ayrımlar ortaya çıkmaya başlamış ve toplumsal cinsiyet rolleri önem kazanmıştır.

1.4.2. Ataerkil Durumu

Toplumsal cinsiyet rolleri dinamik bir yapı olup bulunduğu zamana ve kültüre göre değişim gösterebilmekte iken tarihsel sürece bakıldığında beş bin yıldır ataerkil sistem içinde bir değişmezlik sergilemekte ve kadın ve erkek arasındaki hiyerarşik sistem devam etmektedir (Korkmaz ve Başer, 2018). Ataerkil düzene göre erkek kadından üstün bir yaradılış ve varlığa sahiptir, doğurganlık kadınlara ait olsa bile neslin devamının erkekten geldiğine inanıldığı için burada yetkin olan yine erkektir.

Ataerkil düzen içinde kadın ve erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklar farklı olup kadınlara ev ve aile içinde annelik, bakıcılık, ev kadınlığı, fahişelik, hizmetçilik ve toplayıcılık rolleri erkeklere ise ev dışında ve sosyal yaşamda yöneticilik, avcılık,

askerlik gibi roller uygun görülmüştür (Karapehlivan, 2012: 247). Kadının yaşamı özel alanda değersiz işlerle pasif olarak sınırlandırılırken erkeğin yaşamı kamusal alanda nitelikli görülen ve aktif olarak devam etmektedir. Ataerkil düzendeki bu cinsiyet ayrımı yüzeysel olmayıp geleneklerde, dini ve yasal kavramlarda, ekonomik ve politik ilişkiler gibi toplumsal sistem içinde de kendisi göstermiştir (Connel, 2003). Türk aile yapısı araştırıldığında, ataerkil aile yapısının olduğu, ailenin ana-baba ve çocuklardan oluşan küçük bir topluluk olduğu, aile içinde baba otoritesi ile anaya sevgi ve şefkat bulunduğu öne çıkmaktadır (Gömeç, 2015).

1.4.3. "Yeni Kadın" İmajı

Aktaş (2020: 187), Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan reformlar ile modern bir devlet anlayışı ile birlikte eşitlikçi düşüncenin ışığında ataerkil yapı içinde toplumsal cinsiyet eşitliği hareketleri ve kadınlara yeni bir imaj çalışmasına başlandığını belirtmiştir. Ülkemizdeki kadın hareketleri 3 dönemde incelenir.

-Cumhuriyet dönemi kadın hareketi: 1924 yılında Tevhidi Tedrisat Kanunu ile kadın ve erkek arasında eğitim eşitliği sağlanmaya çalışılmış, 1926 yılında Medeni kanun ile özellikle aile hukukunda kadına eşitlik kazandırmak amaçlanmış, 1930 yılında seçme hakkı, 1934 yılında milletvekili seçilme ve seçilme hakkı kazanan kadınların statüsü iyileştirilmeye çalışılırken ,1945 sonrası kadının siyasi ve sosyal hayattaki yeri arttırılmış ve 1980 yılına doğru olan kadın hareketleri ile kadının çalışma, siyasal ve sosyal hayatı ile ilgili bilinçlenme oluşmaya başlamıştır (Toprakcı Alp, 2019).

-1980 sonrası kadın hareketi: Türkiye'de kadın hareketleri 1980 darbesi sonrasında küçük gruplar halinde devam etmiştir. 1980'lerde kadın hareketlerini savunan çok sayıda dernek ve kuruluş bulunmakta olup yayın organlarında kadın hareketleri ön plana çıkmıştır. Başta yapılan bilinç yükseltme çalışmaları zamanla

kamusal desteğin kazanılmasına çevrilmiş, feminizm tüm platformlarda konuşulan toplumsal bir projeye dönüşmüştür (Demirdağ, 2017: 55-63).

-Günümüzdeki kadın hareketi: 1990 sonrasındaki kadın hareketlerinde kadınların yaşamlarındaki farklılıklar ortaya konmaya ve kadınların ezilme biçimlerinin ataerkil düzen içinde farklı olduğu vurgulanmaya başlamış ülkemizde kadınlarla ilgili kurumlar ortaya çıkmıştır. Kadınlar sadece feminizm ile değil dünya barışı, çevre kirliliği, insanların temel hak ve özgürlükleri gibi daha kapsamlı konularla ilgilenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
EVLİLİK, AİLE VE BOŞANMA

2.1. Aile ve Evliliğin Tanımı

Geçmişten günümüze kadar aile her insan topluluğunda önemli olmuştur. Şahinkaya (1981), Türk toplumunda aileyi; kan, evlenme veya evlat edinme yolu ile aralarında bir bağ kurulan, belli bir evi ve geliri paylaşan, birbirlerine karşı sorumlulukları olup etkileşimleri süreklilik gösteren kişilerin oluşturduğu bir birlik olarak tanımlamıştır. Ünal (2013: 598), "aile toplumun çekirdeği ve temel birimidir, aynı zamanda en eski ve evrensel bir kurumdur" diyerek ailenin bir anlaşma ile evliliğe dönüştüğünü ve toplumların süregelmesi için evliliğe ihtiyacı olduğunu belirtir.

Aile kurumsal ve sosyal bir yapı iken evlilik iki kişi arasında hayatı paylaşmak için yapılan hukuksal, dinsel, ahlaki ve duygusal alt yapısı olan bir anlaşmadır (Ekşi ve Kahraman, 2012: 131). Evlenen insanların en büyük amacı bir aile kurmak olmuştur. Giddens (2000) , evliliği iki yetişkin bireyin yasal ve kültürel olarak onaylanan cinsel birliktelik olarak tanımlar. Adler (1998), sevgi ile kurulan evliliği bir kişinin başka bir kişinin cazibesi, çocuk sahibi olma güdüsü ve arkadaşlık arayışı ile bir gönül teslimiyeti olarak görür. Birleşmiş Milletler Nüfus Komisyonu evliliği "erkek ve kadının yasal birleşmesinden doğan kurum" olarak tanımlar (Serper, 2011).

Gül (2004), aile ve evliliğin özelliklerini toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi toplumlar arasında benzerlik de gösterdiğini, tüm toplumlarda genelde 7 ortak özellik konusunda benzerlik yaşandığını, bunların üreme, ekonomik ihtiyaçların giderilmesi, çocukların eğitiminin karşılanması, statü sağlamak, dini konularda eğitim, aileyi oluşturan bireylerin birbirini koruması, cinsel doyum ve karşılıklı sevgi olduğunu belirtirken Özgüven (2001), evliliğin işlevlerini psikolojik, biyolojik , sosyal ve ekonomik olarak 4 ana başlıkta toplamıştır.

2.2. Evliliğin İşlevleri

Evliliğin 4 temel işlevinden biri olan biyolojik işlevi eşlerin cinsel güdülerinin doyurulması, cinsel beklentilerin karşılanması ile neslin devamını sağlama sorumluluğu ile üremenin gerçekleşmesidir. Bunun sonucunda çocuğun dünyaya gelmesi, aile içinde bu çocuğun sorumluklarının paylaşılması ve en iyi biçimde yetiştirilmesi ile insanoğlunun kendi neslinin devamını sağlama düşüncesi gerçekleşmiş olur (Eşsizoğlu, Güleç, Yenilmez ve Yazıcıoğlu, 2012). Evlilik çiftlerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamasının en meşru yolu olup sağlıklı bir evlilikte cinsiyet ayrımı yapılmadan karşılıklı cinsel isteklerin ortaya konması, sevgi ve şefkat ile birlikte bu güdülerin doyurulması gerekir (Erdinç, 2018).

Evliliğin psikolojik gereksinimi olan sevginin ise en yoğun yaşandığı yer evlilik olup, eşler birlikte iyi veya kötü tüm duyguları paylaşarak yaşarlar (Özgüven, 2000) ayrıca çocuğun sevgi ihtiyacının en iyi doyuma ulaştığı ve karşılıksız olduğu tek yer ailedir. Miller ve diğerlerine göre (2000: 168-189) sağlıklı bir aile, herkesin birbirinin özgürlüğüne saygı duyduğu, birbirine ilgili ve duyarlı olduğu, duygusal olarak aralarında bağ bulunan ve rahatça iletişim kurulan bir yerdir.

Toplumsal yönden ise aile toplumun en küçük birimi olup bireylerin sosyal ilişkilerinin geliştiği, güven ve dayanışmanın yaşandığı evlilik biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insanın sosyal bir varlığa dönüştüğü ilk toplumsal yapıdır (Kır, 2011: 388-389). Birey aile içinde yaşadığı toplumdaki gelenek ve görenekleri, toplumsal kuralları öğrenir, sosyalleşen birey sayesinde toplum düzeni oluşup sağlıklı bir süreklilik sağlanır (Veli Baki, 2017).

Ekonomik yönden aile üretim ve tüketim faaliyetlerin gerçekleştiği en küçük toplumsal yapıdır (Musstayeva, 2018). Avcı ve toplayıcı toplumlarda üretim ve ekonomi insan gücüne dayalı olup birey gerekli bilgi ve beceriyi aile içinde edinmekte iken günümüzde kadınların da çalışma yaşamına katılması ile aile içinde ekonomik sorumlukların paylaşımı ve eşler arasında iş birliğini daha ön plana çıkarmaktadır.

Sağlıklı bir evliliğin devam etmesi için bu işlevlerin başarılı biçimde karşılanması gerekmekle birlikte kadın ve erkeklerin evliliğe ilişkin tutum ve beklentilerinin neler olduğu ve gündelik yaşamın bunlar ile ne kadar örtüştüğü evliliğin niteliği ve süresi için önemlidir. İnsanların evlilik ile ilgili tutamlarını ve beklentilerini etkileyen birçok faktör bulunmakta olup, cinsiyetin, aile yapısının, sosyo-ekonomik durumun ve boşanmış bir aileye sahip olmanın evlilik tutumları üzerinde etkili olduğu öne çıkmıştır (Öz Soysal, Baş ve Aysan, 2016: 1952-1954). Evli çiftler ile yapılan çalışmalarda ise Kızıldağ ve Şahin (2018: 667-693), kadınların ideal evlilikten beklentisinin saygı, erkeklerin ise sevgi olduğunu, her iki cinsiyetin de ortak olan beklentilerinin sevgi, saygı, mutluluk ve huzur olduğunu belirtmiştir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerin Evliliğe Etkisi

Toplumsal cinsiyet yaşamın her aşamasında karşımıza çıkarken kadınlık ve erkeklik rollerinin ayrımının en belirgin olduğu yapılardan biri de evliliktir. Bu roller zaman içinde aile yapısında olan değişimler ile sosyal, tarihsel, kültürel ve ekonomik olaylardan etkilenerek değişime uğramıştır. Tarihte Türk aile yapısında meydana gelen değişim de göç, toplumsal değerler, yoksulluk, teknolojik gelişmeler ve kadının çalışma yaşamına katılması ile meydana gelmiştir (Yaşar Ekici, 2014).

Ataerkil yapı sosyal yaşamda erkekleri üstün ve güçlü kılmakta (Walby,1990), kadını ise haklarını sınırlı kullanmaya zorlamaktadır. Kadının bu ikincil konumlanışı hem toplumda hem aile içinde kendisini göstermiş olup devlet, toplum ve aile içindeki tüm gücün erkeğe ait olması ile (Sultana ve Altay, 2019: 417), kadının yaşamdan ve evlilikten beklentileri de sınırlandırılmıştır. Modernleşme ile birlikte ataerkil yapıda gelişen sosyo kültürel değerler ve erkeklerin aile ve toplum içindeki rolleri önemli tarihsel olaylar, ekonomik değişim sağlayan olaylar ve kadının statüsü ile ilgili değişimden etkilenmiş (Booth, 1998), kadın artık daha görünür olmaya başlamıştır. Bu kadının evlilik içindeki konumuna, evliliğe yönelik tutum ve evlilikten beklentilerine de yansımaktadır.

Kadınların ve erkeklerin toplum ve aile içinde konumlandırılış biçimlerinde günümüzde gelişim de değişim olsa da Bener ve Günay (2013: 12) yaptığı çalışmada evlilik ve aile yaşamı hakkında kız ve erkek üniversite öğrencilerinin tutumlarının farkı olduğunu, kız öğrencilerin bu konuda toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ile daha geleneksel bir bakış açısını ortaya koyduklarını göstermiştir. Yine benzer bir araştırmada üniversite kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre evliliğe yönelik tutumlarının olumsuzluğu aile yapısındaki değişime, kadının eğitim ve çalışma yaşamında aktifleşmesine ve bireyselleşmeye bağlanmıştır (Akbaş vd, 2019: 98-99).

2.4. Kanunlara Göre Evlilik ve Aile İlişkilerinin Korunması

Ülkemizde kişisel hak ve özgürlükler, evlilik ve aile içinde kişilerin hak ve sorumlulukları, kadınların ve çocukların korunması, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınması birçok kanun içinde çeşitli düzenlemelerde yer almaktadır. Aşağıda ülkemizde uygulanan bu kanunlar ve sözleşmelere yer verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası[1]'nın 10. Maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) denmekte olup toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ön palana çıkarılmıştır. Yine anayasamızın 41. Maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır" (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) denmekte olup devletin Türk toplumunun temelini oluşturan aileyi özellikle kadın ve çocukları korumak, aile içinde gerekli huzur ve refahı sağlamak için gerekli tedbirleri alacağı vurgulanmıştır.

[1] 20/10/1980 tarihinde resmi gazetede yayımlanmış 9/11/1982 tarihinden bu yana geçerli olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin anayasası

Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi[2] ile İnsan Hakları Beyannamesi[3]'nin tüm insanların eşit olduğu, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve medeni haklardan eşit olarak faydalanacağı (CEDAW,1985) ayrıca cinsiyet dahil kadınlara karşı her tür ayrımın reddedileceği, bu ayrımın önüne geçmek için yasal, pragmatik ve politik tüm önlemlerin alınacağı belirtilmiştir (Unıted Natıons, 2003).

İlk olarak 1926 yılında kabul edilen, 2002 yılında yeni kanunun yürürlüğe girmesi ile halen kullanılan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu[4]'nda kadın ve erkek eşitliği ön planda olmak üzere aile hukuku, kişiler hukuku, eşya hukuku ve miras hukuku ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. TMK'nunda evlilik ile ilgili genel hükümler belirlenmiş, özellikle kadın ve erkek eşitliğine ilişkin düzenlemeler yapılmış, boşanma durumunda mal paylaşımı gibi evlilik içindeki uyuşmazlıkları giderici düzenlemeler yapılmıştır (Doğan, 2003).

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Yargılama Usullerine İlişkin 4787 Sayılı Kanun[5]'da Aile Mahkemelerinin kuruluşu düzenlenmiştir. Aile hukuku kaynaklı sorun ve davaların görülmesi için aile mahkemelerinin kuruluşu, görevleri ve yargılama usullerine ilişkin kanun 2003 yılında yürürlüğe girmiştir (Karagülmez ve Ural, 2003).

Ülkemizde 2011 yılında imzalanıp 2014 yılında yürürlüğe giren, 45 ülke ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi[6] (İstanbul Sözleşmesi) 2021 yılında fesih edilmiştir. Bu sözleşme ile toplumsal cinsiyet eşitliği,

[2] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edilen, 1981'de yürürlüğe giren ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanan kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesine yönelik anlaşma
[3] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10/12/1948 yılında kabul edilen 30 maddelik bildiri
[4] 22/11/2001 yılında TBMM tarafından kabul edilen ve 01/01/2002 de yürürlüğe giren Türkiye'de medeni hukuk alanına ilişkin kuralları içeren yasa
[5] Aile Mahkemelerinin kuruluşunu içeren 4787 sayılı kanun
[6] Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve 2014 yılında ülkemizde yürürlüğe girip 2021 yılında fesh edilen sözleşme

kadına ve çocuğa karşı şiddetin önlenmesi hedeflenmiş olup bu sözleşmeye dayalı olarak 6284 sayılı kanun çıkarılmıştır (Bayraktar, 2018: 99).

Şiddete uğrayan veya uğrama riski bulunan kadınlarının temel yaşamsal hakkının korunması amacı 2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun[7] yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile günümüzde artan kadın cinayetlerinin önüne geçilmesi ve bu konuda kurumlar ile iş birliği yapılması hedeflenmiş ve kanunda bazı önleyici ve destekleyici tedbirlere yer verilmiştir (Öktem Songu ve Şahin Emir, 2020: 1158-1159).

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu[8] 2005 yılında kabul edilmiş olup korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ve çocukların haklarının korunması amacı ile düzenlenmiş olup çocuğun önce kendi aile ortamında korunmasına öncelik vererek gerekli koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını içermektedir.

Bu sözleşme ve kanunlar ile insan haklarına dayalı olarak özellikle kadın ve çocukların hak ve özgürlüklerinin korunması, evlilik veya aile içi uyuşmazlık durumlarına çözüm üretmek, ayrılık veya boşanma durumunda her bireyin haklarının eşit dağılımı ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi hedeflenmiştir.

2.5. Boşanma Olgusu

Boşanma kavramını inceleyen disiplinler bu kavramı farklı açılardan değerlendirmiş, hukuksal, psikolojik ve sosyolojik açıdan boşanmaya farklı tanımlamalar yaparak, nedenlerini kendi disiplinlerine göre araştırmışlardır. Doğan'a (2016: 995) göre boşanma, hayatta olan eşlerin hukuksal yollardan ilişkilerine son vermeleri demektir. Can ve Aksu (2016: 889) ise boşanmayı, şahitler önünde yasalara uygun olarak yapılan evlenme akdinin yine yasalara dayalı olarak sonlanması ile

[7] 2012 yılında TBMM tarafından kabul edilip resmi gazetede yayımlanan kanun
[8] Korunmaya ihtiyacı olana veya suça sürüklenen çocukların korunmasına ve haklarının güvence altına alınmasına yönelik düzenlenmiş, 2005 yılında kabul edilen kanun

kişilerin tekrar evlenmeye açık hale gelişi olarak tanımlamıştır. Toplumsal açıdan bakıldığında boşanma sonucunda eşlerin birbirlerine verdikleri sözler, ortak amaçları, ortak yaşamsal faaliyetleri ve birbirlerine karşı olan sorumlulukları, ortak ekonomik çıkarları ortadan kalkmaktadır. Buna göre sosyolojik olarak boşanma, bu kararı alan ve uygulayan kişileri toplumun onaylamasıdır (Doğan, 1998:60). Psikolojik olarak ise kişilerin aşklarının, sevgi, saygı ve güvenlerinin eskisi gibi olmaması hali ile çiftlerin artık ortak bir yaşamı devam ettirmeme isteğidir. Eşler arasındaki ilişki ve paylaşımların zedelendiği ve tükendiği, hoşgörü sınırının aşıldığı durumlarda, evliliğin korunamadığı ve çözümlerin başarısız kaldığı noktada eşler ayrılık veya boşanma süreci ile karşı karşıya kalmaktadır (Özgüven, 2001).

Yıldırım (2004:76), tarihsel süreçte meydana gelen sosyolojik değişmelerin aile yapılarını ve aile içi ilişkileri etkilendiğini, bireyin boşanma algısı ve toplumun boşanmış bireye bakış açısında da değişiklik meydana getirdiğini belirtmiştir. Aile yapısının gelenekselden çekirdek aileye doğru evrilmesi aile içi rollerde değişiklik yaratmış, kadın ve erkeğin bireyselleşmesini arttırmıştır. Bu değişimler sonucunda son yıllarda ülkemizde boşanma oranlarında bir artış ve evlilik süresinde bir kısalma olduğu gözlenmektedir (Kaya ve Tan Eren, 2020: 723)

Tablo 1: Evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı,2001-2021

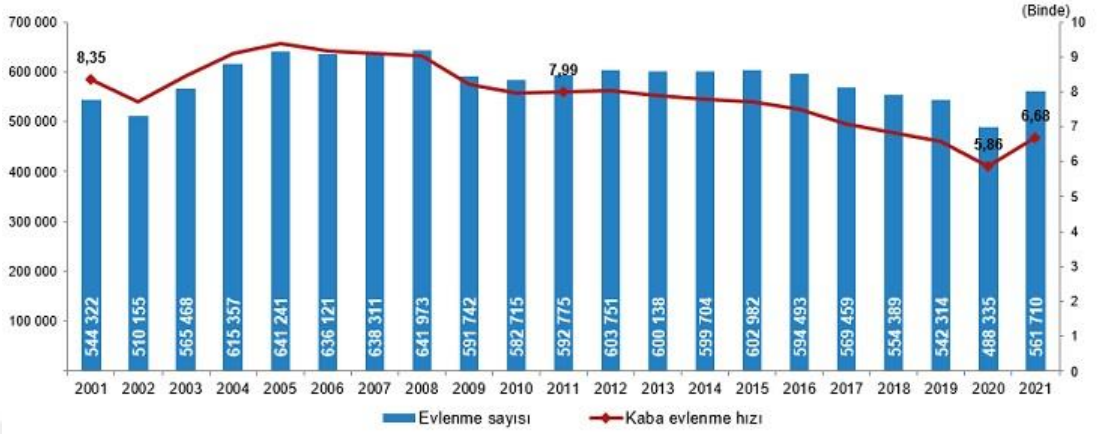

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 2: Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, 2001-2021

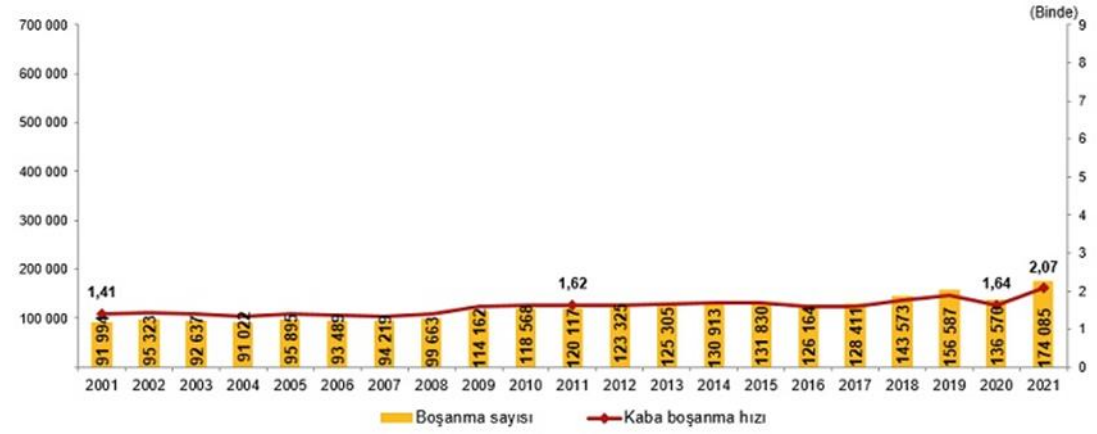

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 1'de yıllara göre evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı yer alırken Tablo 2'de boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı yer almaktadır. Bu verilere dayanarak yıllara göre evlenme sayılarında dalgalanmalar görülürken boşanma sayılarında yıllara göre genelde artış meydana geldiği, nadiren düşüş olduğu ve 2021 yılında son yılların

en büyük oranına ulaştığı görülmekle, ülkemizde boşanma davalarında son yıllarda ciddi bir artış olduğu TÜİK verileri ile de ortaya konmaktadır.

Aile kurma kararı alan ve evlenen bütün insanlar evliliğinin uzun sürmesini hedefler ancak evlilik içinde karşılaşılan sorunlar veya evliliğe yönelik beklentilerin karşılanmaması sonucu birey ayrılık kararı alabilmektedir. Boşanma yasal temelli bir birlikteliğin sona erişi olarak görülse de çoğu zaman bunun öncesine ortaya çıkan ayrı yaşama boşanma sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır (Can ve Aksu, 2016). Bireyin ayrılık kararını almasında etkili olan yaşadığı ilişkiyle ilintili birçok sebep dışında psikolojik ve toplumsal faktörler de bulunmakta olup bireyin boşanma kararı alması yeni bir sürece hazırlık anlamına da gelmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma sebepleri "zina", "hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış", "suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme", "akıl hastalığı" ve "evlilik birliğinin sarsılması" olarak ifade edilmiş (TMK, 2002) olup bunlar boşanmanın hukuksal nedenleridir. Boşanma bu sebeplerden birinin veya birkaçının varlığına bağlı olarak açılacak dava sonucu hakimin kararı ile gerçekleşecek olup kusur, irade, temelden sarsılma, elverişsizlik ilkesi ve eylemli ayrılık ilkelerine dayanmalıdır (Ceylan, 2018). Bu yasal düzenlemeler sonucunda evlilik birliği sonlanmaktadır.

Bireylerin boşanma kararı almasında hukuksal nedenler dışında toplumsal, ekonomik, dini, psikolojik nedenleri de bulunmaktadır. Bu nedenlerin neler olduğu ve kadın ve erkek açısından gösterdiği benzerlik ve farklılıklar aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.6. Kadınlar Açısından Boşanma

Toplumdaki boşanma algısının, karar süreci ve sonuçlarında cinsiyetler arası farklılık incelendiği zaman kadınların erkeklere göre hep dezavantajlı olduğu bilinmektedir (SDAM, 2018). Ülkemizde yüzyıllardır süren ataerkil toplum anlayışı

gereği toplumda ve aile içinde aldığı sosyal roller doğrultusunda kadın, erkeklere göre daha pasif ve eleştiri odağı olmuş, bu konum aile içinde sorun yaşayan kadınların evliliğini bitirme düşüncesini ertelemesine veya bu düşünceye korkarak yaklaşımına sebep vermiştir. Modern yaşam içinde aile içi sorunlarda kadına yönelik olumsuz davranışlarda kanuni haklarının artması, kadının çalışma yaşamı içinde daha fazla yer edinmeye başlaması ve eğitim seviyesinin artası ile evliliğini bitirme yönünde kadınların girişimlerinde artış meydana gelmiştir (Uğur, 2014: 295-296).

Modern ve geleneksel toplumlar incelendiğinde hukuki olarak iki taraf eşit haklara sahip olmasına rağmen ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan boşanmanın kadınlarda daha travmatik olduğu açıktır (İlhan, 2020: 511-530). Toplumsal yaşamda boşanma kararı alma, boşanmış ve eşsiz bir kadın olarak hayata devam etmek kadınlar için zor bir süreç olup kadının bu kararı almasında etkili olan faktörler erkeklere göre farklılık gösterebilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (2014) yaptığı araştırmada kadınların en çok öne çıkardıkları boşanma nedeni şiddet, ayrılık nedeni ise şiddet, alışkanlıklar ve aldatma olarak görülürken; Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz'ün (2018: 158) yaptığı çalışmada da kadınlarda en yüksek boşanma nedeni oranı yine % 69.3 ile ''sözlü ve/veya fiziksel şiddet'' olarak ortaya çıkmıştır. Bunları gibi birçok araştırmada evlilikte yaşanan şiddetin kadınların boşanma kararı almasında etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kadınlar için toplumsal yaşamda yarattığı zorluklar neticesinde boşanmaya karar vermenin zor olması dışında kadınların bu kararı alırken en çok zorlandıkları ve zaman zaman bu kararı erteledikleri başka bir durumda çocuktur. Çocuklu evliliklerde; çocuğun geleceğine dair düşünceler, bu kararın çocuklar üzerindeki etkileri, çocuğun velayeti, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması gibi konularda kadınlar açısından zorlayıcı ve düşündürücü olmakla (Birol vd.,2017: 47-54), birçok kadın çocuğu olduğu için sorunlu olan evliliğinde çocuklarının büyümesini beklemekte veya çocukları için evliliğine devam etmektedir.

Boşanma hem kadın hem erkek için zor bir süreç olmakla birlikte bireysel farklılıklar ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadın ve erkeği boşanmaya iten nedenler, boşanma süreci sırasındaki etkilenimleri ve bu karar sonrasındaki yaşamlarında meydana gelen değişimleri ayrı ayrı incelemek faydalı olacaktır. Son yıllardaki boşanma oranlarındaki artışın en büyük sebebinin kadının toplumsal yaşamdaki rollerinde olan değişiklikler olduğu öne çıktığından (Uğur, 2014), iki cinsiyet arasındaki farklılıkları ayrı değerlendirmek anlam kazanacaktır.

2.6.1. Kadınlar Açısından Boşanmanın Gerekçeleri

Evliliğin sonlanması ile alışılagelmiş olan yaşamında ciddi değişimlerin olması bireylerin yaşamı için karmaşık bir durum olmakla birlikte, bu durum bazı kişilerin yaşamında travma yaratırken bazı kişiler için de belli kazanımlar ortaya çıkar (Amato, 2000: 1269-1287). Özellikle şiddet sorunu olan evliliklerde kadınlar boşanmada kazanım elde etmektedir. Sorunlu ilişkinin sona ermesi bireyde psikolojik ve fizyolojik iyileşme meydana getirmektedir (Dereje, 2014). Boşanmanın sonuçlarının kişiler üzerindeki etkilerini araştırabilmek için öncelikle bireye bu kararı aldıran gerekçeleri öncelemek önemlidir.

2.6.1.1. Hukuksal Gerekçeler

Evliliğinde anlaşmazlık yaşayan ve sorunları olan birinin boşanma kararı alması ve yaşamında köklü değişiklikler yapabilmesi için öncelikle sorunları tespit etmesi ve hukuksal süreci başlatması gerekmektedir. Türk hukuk sistemine göre boşanmanın gerçekleşebilmesi için Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen sebeplerden birinin veya birkaçının varlığı gerekmekte olup yargı kararı ile karşılıklı rıza veya bir tarafın talebi bulunmalıdır (Özcan Çelik, 2015). Boşanma sebepleri, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda konularına göre özel ve genel sebepler ile etkilerine göre mutlak boşanma sebepleri ve nisbi boşanma sebepleri olarak ayrılmaktadır. Özel boşanma sebepleri; zina, hayata kast, pek kötü davranış, onur kırıcı davranış, suç işleme,

haysiyetsiz hayat sürme, terk akıl hastalığı iken genel sebepler; evlilik birliğinin sarsılması, anlaşmalı boşanma, eylemli ayrılık sebebiyle boşanma , mutlak boşanma sebepleri; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, terk, anlaşmalı boşanma, eylemli ayrılık nisbi boşanma sebepleri; suç işleme, haysiyetsiz hayat sürme, evlilik birliğinin sarsılması, akıl hastalığı olarak düzenlenmiş olup (Gençcan, 2017), yaşanan soruna göre değerlendirme yapılarak yargı kararı ile evliliğin sonlanıp sonlanmayacağına karar verilmektedir.

Türk Medeni Kanunu boşanma davası açmak için kadın ve erkeğe eşit haklar tanımış olmasına rağmen kadınlar bu kararı alma konusunda erkeklere göre daha çekimser kalmakta ve erkekler bu hakları daha çok kullanmakta, kadınlar bu haklarını kullanmak istediğinde zaman zaman engellenme ve tehdit ile karşı karşıya kalabilmektedir. Yine boşanma davası açmak için hukuksal olarak ortaya konan nedenler konusunda da kadınların erkeklere göre daha çok eleştirilere maruz kaldığı ve zaman zaman gerçek nedenlerin gizli kalarak farklı nedenlerle boşanma davası açtıkları bilinmektedir. Çil (2019)'in yaptığı çalışmada kadınlara boşanmayı düşündüren nedenlerin (değer görmeme, sevildiğini hissetmeme, güvensizlik…) daha çok soyut olan psikolojik nedenler olduğu ancak fiili olarak boşanma ile sonuçlanan davalarda ilk nedeninin "aldatma" olarak yer aldığı, bunda da soyut kavramlardan daha çok somut nedenlerin boşanmayı kolaylaştırdığı düşüncesine dayandığı görülmektedir.

Yıldırım (2004: 68)'ın boşanma nedenleri hakkında yaptığı çalışmada Türkiye'de 1992-2000 yılları arasında ilk sırayı "geçimsizlik" alırken daha sonraki en çok belirtilen boşanma nedeninin de "terk" olmakta, TÜİK verilerine göre ise 2001--2020 yılları arasında "geçimsizlik" nedeni yine ilk sırada yer almaktadır. Kadınlar ve erkekler açısından bireye boşanma kararı aldıran nedenlerin farklılığı incelendiğinde; Can ve Aksu (2016)'nun yaptığı araştırmada 10 kadın ile çalışılmış olup alkol, kumar ve uyuşturucu bağımlılığı ile, aldatılma ve şiddetli geçimsizlik nedenleri ile boşanmanın öne çıktığı görülürken , Uçan (2007: 41)'ın boşanmak için başvuruda bulunan 110 kadın ile yaptığı çalışmasında deneklerin % 48.2 'inin şiddete maruz

kaldığını, % 19.1'ininde eşinin alkol sorunu olduğunu,% 40'ının eşini ailesi ile sorun yaşadığını, % 37.3'ünün de sadakatsizlik nedeni ile başvuru yaptığını söylediği öne çıkmaktadır. Başka bir araştırmada sırası ile "kadınların eşleri tarafından şiddete maruz kalmaları", "kültür ve kişilik farkı" ve "aldatma" nedenleri kadınlar tarafından öne çıkarılan boşanma nedenleri olmuştur (Bulut, 2008: 114). 2006 ve 2011 yıllarında yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) sonuçlarında cinsiyete göre boşanma nedenlerine bakıldığında kadınlarda % 61 ile "sorumsuz ve ilgisiz davranma" nın ilk sırada olduğu, ardından da % 42 ile "evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama" ve % 36 "dayak/kötü muamele" nin geldiği görülmektedir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

Evlilikte sık yaşanan sorunlardan biri de kıskançlık olup bu tartışmalara, ciddi kavgalara hatta boşanmaya varan sonuçlara yol açmaktadır. Günümüzde erkeklerin kadınları daha çok aldattığı (Kaya ve Tan Eren, 2020: 721) göz önüne alındığında kadınların erkekleri daha çok kıskandığı istatistiği kaçınılmaz olmaktadır.

2.6.1.2. Ekonomik Gerekçeler

Boşanma davası açılırken bazı gerekçelerin öne çıkarılması davanın seyri ve sonuçlanmasına etkisi açısından önemli olmakla bunların dışında bireyi bu kararı almaya iten psikolojik, sosyal ve ekonomik sebeplerde bulunmakta olup özellikle ülkemizde yaşanan evliliklerde, ekonomik sorunların aile içi problemleri arttırıcı bir neden olup maddi yetersizlikler ve sıkıntılar nedeni ile zaman zaman şiddet ile sonuçlanan olaylar dahi olduğu bilinmektedir. Aile içinde yaşanan ekonomik şiddet kadını erkeğe bağımlı kılarken aslında diğer şiddet türlerinin de temelinde yer almaktadır (Gökkaya, 2011: 101-112). Ekonomik bağımsızlığı olmayan kadın evi içinde kendisini hapsolmuş hissederken yaşadığı fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddeti de ortaya çıkaramadığından birçok aile içi sorun gizli kalmakta ve adli sürece yansımamaktadır. Kadının evinin içinden kamusal alana çıkması ve iş hayatında yer almaya başlaması ile öz güvenlerinde olan artışın kendi yaşamlarında değişim

yapmaları konusunda da olumlu katkıları bulunmaktadır (Gürkan ve Coşar, 2009: 124-129).

Özellikle kadının çalışma yaşamına katılımının artışı ile aile içi ekonomik dengelerde ve rol dağılımında olan değişimler çiftlerin de ilişkisine yansımakta olup (Yenilmez, 2012) ekonomik dengeler boşanma kararı üzerinde farklı etkiler yaratabilmektedir. Ekonomik olarak erkeğe bağımlılık olan evliliklerde boşanma kararı almak daha zor (Dereje, 2014) olmakla Çiçek (2014)'in yaptığı çalışmada kadınların ekonomik bağımsızlığının boşanma üzerine etkilerini modern ve geleneksel yapılı aile perspektifinden değerlendirmiş olup ortaya 4 genel sonuç özetlemiştir. Bunlar; kadının gelirinin ortalamadan yüksek olması durumunda boşanma olasılığının yüksek olduğu, ekonomik gelirin iki tarafça birbirine yakın olduğu durumda evlilikteki mutluluk düşük veya orta seviye olduğunda boşanma oranında artış olduğu, kadınların ekonomik gelirinin yüksek oluşunun iki tarafın da boşanmaya olumlu bakış açısını arttırdığı ve kadının ekonomik gelirinin boşanma ile ilişkisinde aile iç güç dengesi, cinsellik , ev işlerinin paylaşımı veya sosyo-kültürel etkenlerin de etkili olduğu görüşleridir.

Birey boşanma sonrasında yaşamında köklü değişimler planlarken kendisini güvende hissettirecek bir ortam arayışındadır. Amato ve Beattie (2011: 705-715)'nin Amerikan eyaletlerinde yaptıkları çalışmada işsizlik oranlarının ve ülkedeki ekonomik istikrarsızlığın arttığı dönemlerde boşanma oranlarının düşük olduğunu, bireylerin ekonomik olarak kendisini güvende hissetmediği durumlarda boşanma kararı almaktan kaçındığı görülmektedir. Çalışan kadınların boşanmaya bakış açıları incelendiğinde de kadınların evlenerek kazandıkları statünün boşanarak kaybedildiği ve yeni kurdukları hayatın kadınlar için dışlanma ve ayrımcılığa sebep olduğunu gösteren (İlhan, 2020) birçok çalışma olmakla ekonomik sorunların boşanmaya gerekçe oluşturduğu, boşanma kararını etkilediği ve boşanmadan sonra da kadınların yaşamında kayıplara neden olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.6.1.3. Psiko-Sosyal Gerekçeler

Birey evlenirken evliliğe dair birçok beklentisi bulunmaktadır. Kendi kararları doğrultusunda evlenen insanlar mutlu bir yuva, sevilmek, çocuk sahibi olmak, ekonomik veya sosyal olarak daha iyi bir yaşam gibi birçok beklenti ile evlenmekte ve yaptığı evlilikten bu isteklerinin karşılamasını beklemektedir. Evlilikte yaşanan anlaşmazlıklar ne olursa olsun kişilerin evlilikten beklentilerinin ne oranda karşılandığı, özellikle kadınlar açısından evliliğinin duygusal doyum sağlayıp sağlamadığı, kadının evliliğinde kendisini mutlu hissedip hissetmediği hem boşanma kararı üzerinde hem de evliliğindeki sorunlarla mücadele sürecinde belirleyici bir etkendir. Evlilikte ve karşı cins ile ilişkilerde kadınlar için duygusal konuların daha önemli olduğunu destekleyen çalışmalardan birini Cleek ve Pearson (1985: 179-183) yapmış olup kadınların evlilikte yaşadıkları "mutsuzluk, uyumsuzluk, fiziksel ve duygusal şiddet ile aldatmanın" boşanma nedenleri arasında ilk sıralarda yer aldığını belirtmişlerdir. Bu çalışmadan yıllar sonra 2019 yılında 2297 kadın ile yapılan çalışmada; boşanmaya/ boşanmayı düşünmeye iten nedenler arasında ilk sıralarda "değer görmemek, sevildiğini hissetmemek, sürekli kavga etmek, insan yerine konmamak ve güven sorunu" geldiği görülmektedir (Çil, 2019).

Kadının benlik algısının yüksek oluşu ile kendisine duyduğu özgüven hem boşanma kararı alışında hem de kadının boşanmadan sonraki psikolojik iyi oluş sürecinde etkili olmaktadır (Soylu, 2018: 83). Bireyin psikolojik sağlamlığı başa çıkma gücü ile de ilgili olduğundan yaşadığı sorunlar karşısında sorun çözme becerisi ve yeni sürecine uyum sağlamaktaki öz güveni evliliğinde ve evliliğinin bitiminde kadının yaşamını devam ettirmesinde önemli bir faktördür.

Bireyin öz güvenini destekleyen önemli bir yapı da ailesidir. Ülkemizde yapılan evliliklerde sadece çiftlerin değil ailelerin de birbirine bağlandığı, yeni evli çiftin evliliğine müdahale ettikleri ve bunun sıklıkla boşanmaya varan sonuçları olduğu bilinmektedir (Kaya, 2016: 409-430). Ailenin müdahaleci, eleştirel ve suçlayıcı tavrı yerine yapıcı tavırda olması çiftin sorunlarının çözümünde büyük rol

oynamaktadır. Boşanmaya giden bir evlilikte kadının boşanma kararı almasında ailesinin kadını ne kadar desteklediği hem psikolojik hem ekonomik olarak kadının ne kadar yanında olduğu ve yaşadığı sosyal çevrede kadını ne kadar sahiplendiği önemli olup ailesi tarafından maddi ve manevi olarak desteklenen kadınlar bu kararı daha kolay alabilmekte ve boşanmadan sonraki yaşamlarına da daha kolay devam edebilmektedirler.

Boşanma nedenlerine baktığımızda toplumsal yapı, bu toplumsal yapıya dayalı aile anlayışı, evliliğin toplumsal yapıdaki yeri ve önemi, boşanmış bireylere karşı toplumsal bakış açısı ve kabul görme, reddedilme ve toplumsal baskı gibi konuların boşanma kararı üzerinde etkili olduğu ve özellikle bu değişkenlerin daha çok kadınların karar alma süreçlerini etkilediği, ataerkil bir yapı içinde erkeklerin sosyal değişkenlerden daha az etkilenen taraf olduğu, kadınlarınsa bireysel kararlarından çok toplumsal yönergeler ile hareket ettikleri ülkemizde bilinen bir gerçektir. Çevre tarafından boşanmanın nasıl karşılanacağı kaygısı yaşayan kadınların (Tor, 1993) sayısı günümüzde de az olmamakta olup, bireyin yaşadığı yüksek düzeydeki stres bir boşanma sebebi olarak görülmekte (Booth ve Amato, 1991: 396) kadının boşanmadan sonra edindiği "dul" imajı ile yaşamına devam etmesi beraberinde farklı problemler de getirmektedir.

2.6.2. Boşanma Sürecinde "Dul Kadın" İmajı

Ülkemizdeki ataerkil yapı içinde evliliğe karşı geleneksel olan bakış açısında zaman içinde modern dünyanın izleri görülse de yapı itibarı ile geleneksellikten modernleşmeye geçisin yavaş olduğu, bu süreçte kadının toplumsal yapıdaki rol ve görevlerindeki değişimlerin kabul görmesinde sorunlar yaşandığı, boşanmaya olan olumsuz bakış açısının da halen varlığını devam ettirdiği ve "boşanmış kadın" olarak yaşamını devam ettirmenin daha fazla sorumluluk, eleştiri ve performans gerektirdiği bilinmektedir. Hilal Kübra Uzunkaya Seçen (2017), çalışmasında kadının boşanmadan sonra dul bir kadın olarak yaşamına devam etmesinin birçok güçlüğe sebep olduğunu belirtmektedir. 25 kadın ile yapılan çalışmada kadınların "dul" olarak etiketlenmekten

çekindiği, insanlara karşı güven sorunu yaşadığı, erkeklerin olumsuz beklentilerine maruz kalma durunu nedeni ile boşanma durumlarını çevreden gizleme ve çekinme durumu olduğu, bu süreçte kadınların yalnızlık ve ağır sorumluluklar yaşadığı öne çıkmıştır.

Boşanan kadının çoğu kez toplumumuzda damgalandığı aşikardır. Bu damgalanma ayrımcılığa ve dışlanmaya sebep olmakta, kadının yaşamını devam ettirebilmesini zorlaştırmaktadır (Sevim, 2018: 469-478). Boşanama sonrasında özellikle kadınlar açısından olumsuz olarak öne çıkan bu durum toplumsal bir sorun olmakla kadınlar açısından birçok probleme neden olmaktadır. Eşinin kaybı sonucu oluşan dulluk toplumda daha kabul gören ve merhamet edilen bir durum ise boşanma sonucu kadının dul olması ne ailesinde ne da toplumda istenmeyen bir durumdur (Deniz, 2021). Dul olan kadın iş ararken, çocukların bakımını yaparken, yeni bir ev ararken genelde zorluklarla karşılaşmakta, yeni kurduğu hayatında toplumun gözünü üzerinde hissetmekte, sık sık sosyal ve cinsel şiddete uğramakta olup bu durum kadının kendisini suçlamasına neden olabilmektedir.

Kadınlara yüklenen "dul kadın" bakış açısı toplumda kadının yeri, toplumun eğitim seviyesi ve gelişmişlik düzeyi ile ilgili olmakla kadının bu imaj ile yaşamına devam edebilmesini kolaylaştıran etmenler arasında da kadının eğitimi, çalışma durumu ve ekonomik geliri gibi etmenler gelmektedir (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014). Eğitim seviyesinin yüksek olduğu, kadının toplumsal cinsiyet rolleri ile kısıtlanmadığı ve refah seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda kadınlar kararlarının daha özgürce verebilmekte ve toplumsal baskı daha az olacağı için yaşamlarına kendi istekleri doğrultusunda yön verebilmektedirler.

2.6.3. Boşanmanın Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Boşanma kadınlar, erkekler ve özellikle çocuklar için travmatik bir olgudur. Bu durumdan en çok etkilenen çocuklar olmakla, anne-baba arasında da boşanmanın etkilerini kadınlar yaşamlarında daha fazla olumsuzluk olarak hissetmektedirler.

Boşanma sürecinde yaşanan güçlükler, yeni bir yaşam kurma, yasal süreçteki zorluklar, çift arasındaki sorunların ikili ilişkiyi aşıp çocuklara ve ailelere yansıması, çocukların velayeti, boşanma sonrası çocukların yaşamındaki değişimlere uyum sağlama süreci, toplumsal kabullenilme, yeni bir ev ve iş arayışı, sosyal çevreden gelen mesajların etkileri ve kişinin iç dünyasında olan değişimler günümüzde birçok ayrılık sonrası yaşanan olumsuz durum ve duygulardır. Cinsiyet farklılığına göre bu durumların kişiler üzerindeki etkileri incelendiğinde kadınların erkeklere göre dez avantajlı olduğu görülmektedir.

Kadınlar için boşanmanın yarattığı başlıca sorunlardan biri ekonomik olup özellikle bugüne kadar hiç çalışmamış, kendisine ait bir geliri olmayan, iş arayan veya çalışma yaşamına yeni başlayan kadınlar için (Can ve Aksu, 2016) yaşadıkları sıkıntı çözümlenmesi gereken en önemli sorun olabilmektedir. Bazı kadınlar için ailesinin veya boşandığı eşinin maddi katkısı olsa da kadın için reisi olduğu yeni ailenin geçimini sağlamak, önceki standartlarının değişmesi, bazen çocukların masraflarını tek başına karşılayacak olmak ciddi bir stres kaynağıdır.

Boşanma evresinde ailesinin yanına taşının kadınlar varsa da ailesinin yanında yaşayamayacak olan veya çocukları ile kendisine ayrı bir ev kurmak isteyen kadınlar için maddi kazancının olması rahatlatıcı olurken ekonomik anlamda başkalarına bağımlı veya geliri bulunmayan kadınlar için aşılması gereken ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bulut (2008: 118)'un araştırmasında çoğu üniversite mezunu oldukları halde kadınların boşanmadan sonra ekonomik durumlarının kötüleştiği, eski çevreleri ile ilişkilerinin koptuğu, kadınların ailelerinden maddi manevi destek görseler dahi ailelerinin kontrolüne de maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Kadının boşanmadan sonra kendi kontrolünde bir hayat kurmasında hem bu kontrol mekanizmaları hem de maddi durum belirleyici olabilmektedir.

Travmatik bir durum olan boşanma parçalanan ailenin tüm üyeleri üzerinde ruhsal sorunlara neden olabilmektedir. Boşanma sürecinde yaşanan olumsuzluklar ile orantılı olarak kadının yaşadığı psikolojik etkiler değişirken çoğu kadın bir uzman

yardımı almak yerine sorunlarını yakınları ile paylaşarak bu süreci atlatmaya çalışmaktadır. Boşanmış bir kadın olarak hayatına devam etmek, boşanmış kadınların toplumda korunmaya ihtiyacı olduğu veya zarar göreceği düşünceleri kadın için baskı yaratan bir durum (Kucur ve Kelebek, 2021: 257) olduğundan kadının toplumdan kendisini korumaya çalışması, güçlü görünmesi ve gerçek duygularını gizlemeye çalışarak yaşamını evli biri gibi devam ettirmeye çabalaması oldukça zor bir süreçtir. Ataerkil toplum yapısında kadın kendisini çevreye karşı korumaya çalışmaktan kendi sorunlarına çözüm bulmayı, psikolojik yardım almayı daha geri plana itmektedir. Travmatik nedenlerle boşanmalarda bu kadın için sarsıcı bir durum iken kadının isteği ile olan özellikle kadının şiddet türlerine maruz kaldığı evliliklerin boşanma ile sonuçlanması ise kadın olumlu bir durum olup kadının kendisini yeniden özgür hissetmesini sağlayabilmektedir. Karaman ilinde 10 boşanmış kadın ile yapılan bir çalışmada kadınların %70'i hayatından memnun olduğunu belirtirken bunun sebebinin ayrıldığı eşinin ve biten evliliğin kendisi için daha yıpratıcı olduğu belirtilmektedir (Birol, Temel ve Aydın, 2017: 47-54). Yani biten evlilik her zaman olumsuz duygu yaratmamakta bazen de boşanmış olmak kişiye iyi hissettirebilmektedir.

Biten evlilikte çocuğun var olması hem karar verme hem ayrılık sürecinin akışını hem de sonucu etkilemektedir. Çocukların ailenin parçalanması esnasında yaşadığı duygulanım, iki ebeveyni arasındaki çatışmanın etkileri, yeni duruma ve yeni yaşamlarına uyum sağlamaları, ayrı olduğu ebeveyni ile ilişkisindeki sorunlar hem anne hem baba açısından hassasiyet, sorumluluk ve önem gerektiren durumlardır. Boşanma çocuklar için her zaman olumsuz sonuçlar doğurmasa da ayrılığın kabullenilme sürecinde çoğu çocuk tarafından olumsuz bir algı yaratmakta ve zaman zaman çocukların kendisini suçlamasına neden olabilmektedir (Geniş, Toker, Şakiroğlu, 2019: 190-199). Yapılan araştırmalarda boşanma sırasında yaşanan olayların çocukların kaygı, stres ve öfke düzeylerinin yükselmesine neden olduğu (Uçan, 2007:39), velayetin annede olması durumunda çocukların yaşadığı tüm bu sorunların sorumluluğu ve çocuk için gerekli tedbirleri almak, psikolojik desteğin sağlanması ve çocuğu bu travmatik durumun etkilerinden koruma sorumluluğu da

annede olduğundan kadınların boşanma sürecinde bireysel sorunlarından çok çocukların yaşadığı bu sorunlarla ilgilendiği görülmektedir.

2.7. Erkekler Açısından Boşanma

Boşanmanın olumsuz etkilerinden bahsederken daha çok kadınlar ön plana çıksa da bir evliliğin bitişi ve ailenin parçalanması erkekler için de olumsuz bir durumdur. Toplumsal roller ve toplumun erkeğe tanıdığı esneklik gereği erkeklerin bazı olumsuz etkilerden sıyrılması kadınlara göre daha kolay olmaktadır. Boşanma gerekçeleri incelendiğinde benzer gerekçelere dayanıldığı görülse de zaman zaman farklılıklar da bulunabilmektedir. Bir araştırmada boşanma nedenlerinin iki cins açısından benzer olduğu görülse de kadın ve erkeğin algılarının farklı olduğu bunun da toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili olduğu görülmüştür (Demirel, 2020). Boşanmada da evlilikte de cinsiyetlerin farklı algılara sahip olmaları ilişkiyi ve sorunları farklı açılardan yorumlamalarına sebep olmaktadır. Kadın ve erkeklerin evlilikten beklentilerine bakıldığında erkeklerin geleneksel rollere dair beklentilerinin yüksek olduğu kadınların ise eşitlikçi rollere dair beklentilerinin yüksek olduğu (Köksal ve İlhan, 2018: 300-319) görülmüştür. Kadın ve erkeğin evlilikten beklentilerinin farklılığı evlilikteki uyumları, evlilik doyumları ve boşanma düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır.

Kadınlar için boşanmanın nedenleri ve sonuçlarına baktığımızda toplumsal cinsiyet rollerinin son derece etkili olduğu, toplumda boşanmaya bakış açısının ve kabul edilebilirliğin bu karara yön verdiği, kadınlar için bazı nedenlerin daha ön plana çıkığı görülmektedir. Erkekler açısından boşanmayı incelediğimizde; Akkoç (2020) ‘un çalışmasında, boşanma kararı verirken erkekler için 5 ögenin önemli olduğunu, bunların “yaşlanma ile birlikte gelen yeni bir başlangıç isteği, eş ile iletişimsizlik ve iletişim kalitesindeki düşüş, kariyer isteyen kadının eşine kendisini değersiz hissettirmesi, erkeklerin evliliği devam ittirmek için yeterince olgun olmayışı ve sevginin azalması ile ihanet” olduğunu belirtilmektedir. Aslında hem kadın hem erkek için evliliğin bitişini düşündüren kavramlardan değersizlik, sevgisizlik, ihanet gibi

kavramların ortak olduğu, cinsiyet ne olursa olsun insanın mutlu yaşayabilmesi için sevilme ve değer görme beklentisi taşıdığı, evlilikteki temel beklentinin mutlu olmak, güvende ve değerli hissetmek olduğu çok açıktır.

2.7.1. Boşanmanın Gerekçeleri

Boşanma kararı almak hem kadın hem erkek için oldukça zor olup evliliği bu karara sürükleyen nedenler cinsiyete göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Burada erkekler açısından boşanma nedenleri incelenecektir.

2.7.1.1. Hukuksal Gerekçeler

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde boşanma oranlarında ciddi bir artış göze çarpmaktadır. Boşanma davası açılırken belirtilen gerekçeler ne olursa olsun çoğu nedenin psikolojik ve sosyal bir alt yapısı olduğu ancak boşanma davasının kabul edilmesi için hukuksal olarak bir veya birden fazla geçerli boşanma gerekçesi belirtmek gerekli olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmalarda önceden en çok sadakatsizlik nedeni ile boşanma davası açıldığı ancak son yıllarda "ilgisizliğin" (Tatlılıoğlu ve Demirel,2016:59-73) öne çıkan neden olduğu, TÜİK 2020 yılı verilerine göre ise boşanma gerekçeleri arasında ilk sırayı "geçimsizliğin" (TÜİK,2020) aldığı, ülkemizde boşanma davası açılırken % 90 genel boşanma sebepleri ileri sürülerek dava açıldığı (Tutumlu,2002) görülmektedir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) verilerinde boşanma nedenlerinin erkek ve kadınlara göre ayrımına bakıldığında "sorumsuz ve ilgisiz davranmanın" kadınlarda olduğu gibi erkeklerde de ilk sırada yer aldığı ancak % 40 ile katsayısının kadınlara göre düşük olduğu, ikinci sırada % 24 ile "eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması" ve üçüncü sırada yine % 24 ile "eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması" maddelerinin yer aldığı , Türkiye genelinde cinsiyet ayrımı yapılmaksızın boşanmaya neden olan durumlara bakıldığında ise "aldatma", " kadının veya erkeğin suç işlemesi", " içki,

kumar gibi kötü alışkanlık bulunması" ve "kadına veya erkeğe kötü muamelede bulunulması" maddelerinin sırası ile ilk sıralarda yer almaktadır (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

İstatistiklerde her zaman öne çıkan bir neden olmasa da birçok evlilikteki sorunların alt yapısında şiddetin izleri bulunmaktadır. Şiddet her toplumda, her yaşta, eğitim ve ekonomik durumda yaşanabilen bir problemdir. Bunun aynı ailenin üyeleri arasında yaşanması ile aile içi şiddete dönüşmekte ve çoğu evlilikte karşımıza çıkabilmektedir. Ülkemizde ve dünyada yaygın olarak erkeğin kadına göre şiddet eğiliminin fazla olduğu bilinse de bu erkeklerin eşleri tarafından şiddete maruz kalmadığı anlamına gelmemekte (Adak, 2013: 17), erkeğin gördüğü şiddetin de araştırmalara değer olmadığı anlamı taşımamaktadır. Birçok evlilikte eşlerin karşılıklı olarak birbirine sözel şiddeti bulunmaktadır. Toplumda erkeğe atfedilen güçlü, yenilmez, duygusal olmama özellikleri gereği erkekler şiddete maruz kalsalar dahi bunu açığa çıkaramamakta (Çelik, 2020: 231-243), bu nedenle erkeklerin maruz kaldığı şiddet gizli kalmaktadır. Şiddet daha çok kadınların boşanma gerekçeleri arasında yer almakta ve birçok boşanma davasında kadınlar için "şiddet" ve "kötü alışkanlıklar" öne çıkan bir boşanma nedenin iken erkekler için "yakın aile çevresinin" boşanma nedeni olarak görüldüğü (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014), Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz (2018: 158)'ün çalışmasında da erkeklerin 45,8'inin "akrabaların karışması" nedenini tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

2.7.1.2. Ekonomik Gerekçeler

Toplumumuzda evde olan kadının iş yaşamına katılmaya başlaması ile ev içi rollerde değişimler olmakta, kadınlar ev işleri ve çocuklar konusunda eşlerinden daha fazla yardım beklemektedirler. Kadının aileye maddi katkı sağlaması söz konusu ise de ailede otorite figürü olan erkek için yeni rollerin kabul edilmesi ve bunlara uyum sağlanması erkeğin o güne kadar olan yaşamına yeni yükler getireceğinden zor bir süreç olup bazı erkekler bu konuda ikilemde kalabilmektedirler. Kaya (2016: 416)'nın yaptığı araştırmada erkeklerin ekonomik sebepleri açıkça boşanma nedeni olarak

gösterdiği görülmekle erkeklerin evin geçindirilmesinden kendilerini sorumlu hissettikleri ve eşlerinden bu konuda anlayış bekledikleri, aile içinde yaşanan ekonomik sıkıntıların erkeklerde yetersizlik duygusuna neden olduğu anlaşılmaktadır. Bazı evliliklerde de erkek çalışan eşinden maddi katkı beklentisinde olduğu halde kadının evin geçimini sağlamayı erkeğin sorumluluğu olarak görmesi ekonomik yardımda bulunmamasına ve kazanılan paranın bireysel olarak sahiplenilip ortak bir amaç çerçevesinde kullanılmamasına neden olmaktadır. Demirci (2015)'nin yaptığı çalışmada düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde kadınlar erkeklerin evin geçimini sağlaması gerektiğini söylerken daha üst sınıflarda kadınlar erkeklerin evin geçimine katkı sağlaması beklentisinde olduklarını aktarmışlardır. Kadının evin geçimine katkı sağlaması algısı iki cinsiyetin de eğitim ve bilinç düzeyi ile yakından ilgili olup bilinç düzeyi yüksek evliliklerde çalışan eşe sahip erkeklerin bakış açılarının daha eşitlikçi olduğu ve kadının çalışmasının evlilikte sorun yaratmadığı ve bu evliliklerdeki evlilik doyumunun yüksek olduğu görülmektedir (Gürel, 2016).

Araştırmalara bakıldığında özellikle son yıllarda ekonomik sorunlar ile boşanma arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Aile içinde gelirin yetersiz olması, aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanamaması, ekonomik baskı, işsizlik gibi durumlar çiftler arasında ciddi sorunlar yaşanmasına ve boşanmalara neden olabilmektedir. Özellikle sadece erkeğin çalışıp evin geçimini sağladığı ailelerde yaşanan yetersizlikler konusunda erkek suçlanmakta ve yaşanan maddi sorunlar konusunda erkek sorumlu görülmektedir. Problemli bir evlilikte erkeğin gelirinin yetersiz olması veya işsizlik yaşanan çatışmaları arttırıp boşanma nedeni olarak görülebilmektedir (Kaya ve Tan Eren, 2020: 717).

2.7.1.3. Psiko-Sosyal Gerekçeler

Evlilikte yaşanan sorunları yorumlamada bireyin içinde yetiştiği toplum ve toplumsal öğretiler, eğitimi, anne-babasının evliliği, bireyin evlilik hakkında oluşturduğu bakış açısı ve farkındalık düzeyi oldukça etkilidir. Yine kişilerin evlilikten beklentileri birbirine benzer olmakla birlikte yetiştiği aile ve sosyal çevre beklentileri

de etkilemektedir. Baş (2019)'ın yaptığı çalışmada erkek katılımcıların çoğunun evlilikten beklentilerinin kadınların geleneksel rollerini yerine getirmek ile ilgili olduğu ve bu roller yerine getirildiği sürece erkeklerin evliliklerinde sorun olmadığını düşündükleri görülmüştür. Yani kadınların ev ile ilgili sorumlulukları yerine getirmemesi ve çocukların bakımı konusu erkekler için boşanma nedeni olabilmektedir.

Sağlıklı evliliklerde bireylerin mutluluğu, kişilik gelişimleri ve yaşam kalitelerinin yüksek oluşu evlilik doyumu ile ilgilidir. Evlilik doyumunda bireysel, ailesel, sosyo-ekonomik faktörler etkili olduğu gibi bireylerin biyolojik ve psikolojik güdülerinin doyurulması yani cinsel doyum da önemli rol oynamaktadır (Ürkmez, 2018). Ülkemizde her ne kadar son dönemlerde esneklik oluşmaya başladı ise de cinsel yaşamda kadın pasif erkek aktif konumdadır ve cinsel doyumun toplumsal onay ile yaşanabildiği tek kurum evliliktir. Sorunlu bir evlilikte kadın için duygusal tatmin öne çıkarken erkek için cinsel tatmin önem arz etmekte, evlilik ilişkisinde sorun olduğu takdirde erkek cinsel tatminsizlik problemi de yaşamakta ve eşini itici bularak ondan giderek uzaklaşmaktadır (Kaya, 2020). Cinsel problemler genelde kadınlar için evliliğin bitmesine neden olarak görülmese de erkek için boşanma gerekçesi olarak gösterilebilmektedir.

İnsanlar evlilik kararı alırken kendileri için ideal eş olduğunu düşündüğü kişi ile yaşamını birleştirmeyi planlamaktadır. Evleneceği kişi ile birbirini tanıma evresindeki davranışlarından ve geleceğe yönelik planlarından yola çıkarak gelecekleri konusunda bir karar almaktadırlar. Bu nedenle flört döneminde birbirini iyi tanımak ve kendini gerçekçi biçimde tanıtmak önemlidir. Aktaş (2018: 23), yaptığı çalışmada erkekler eşlerinin davranışlarının flört dönemindeki gibi olmadığını, evlenince davranışlarında değişimler meydan geldiğini belirtmiştir. Günümüzde de birçok kişi bu durumdan yakınarak ayrılık kararı alabilmekte olduğundan eşlerin birbirine verebileceklerini açık ve net biçimde ifade etmeleri oldukça önemlidir.

2.7.2. Boşanma Süreci

Boşanma sürecinin cinsiyet bağlamında erkekler ve kadınlarda birçok farklı etkisi olmaktadır. Ülkemizde bu süreçten daha çok kadınların etkilendiği düşünülerek yapılan çalışmalar süreci daha çok kadınlar tarafından ele almış olup erkeklerin de en az kadınlar kadar bu sürecin etkilendiğini destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Aktaş (2018)'ın çalışmasında boşanmanın erkeklerde içe çekilme, aile sıcaklığı arama ve iş yaşamındaki performansında düşüklüğe neden olduğu görülmüş olup aşağıdaki başlıkta erkekler üzerindeki etkiler daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.7.3. Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Etkisi

Boşanma bazen kişilerin ortak kararı ve isteği ile gerçekleşen bir eylem olsa da bir evliliğin bitmesi ve ailenin parçalanması özellikle de çocuk bulunduğunda alışılması ve kabullenilmesi kolay bir durum değildir. Boşanma olgusu dışarıdan bakıldığında çoğunlukla olumsuz bir eylem olarak görülmektedir. Erkekler genelde yaşadıkları olumsuz olaylar karşısında ani öfkelenme ve kontrol kaybı gibi tepkiler gösterirlerken boşanma gibi olumsuz bir olay sonucunda kendisini zayıf veya çaresiz göstermekten kaçınma eğilimi sergilemekte, bu da toplum tarafından belirlenen cinsiyet rolleri gereği olduğundan birey travma veya bir yas yaşadığında bile bunu çevresinden gizlemeye çalışmaktadır. Boşanmadan sonra kadınlarda daha çok depresyon görülürken erkeklerin depresif belirtileri gizlediği, alkol, kumar ve gece hayatında artış gibi örtülü depresyon belirtileri yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Boşanmış erkeklerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri de velayeti annede olan çocukları ile ilişki kurmada yaşadıkları zorluklardır. Çocuğun bir ebeveyni tarafından diğer ebeveyninden özellikle uzaklaştırılması çocukta ebeveyne yabancılaşmasına neden olmakta ve ülkemizde bunu daha çok kadınların yaptığı bilinmektedir (Torun, 2011: 466-482). Ailenin parçalanmasının ardından baba-çocuk bağının kopması veya ilişkinin zedelenmesi öncelikle çocuk için travmatik ve oldukça

ciddi bir durum olmakla bir baba için de çocuğu ile ilişkisinin engellenmesi veya bozulması oldukça zor bir durumdur.

Medeni Kanun'un 175. Maddesinde; boşanma sonrasında yoksulluğa düşecek olan eş için kusuruna göre ekonomik destek verilmesi belirlenmiştir. Eşlerin hem birbirini hem de çocuklarını bakma sorumluluğu olduğundan ayrılık durumunda da bir tarafın yoksullaşması söz konusu olduğunda bu sorumluluk devam etmektedir. Ülkemizde kadınların ekonomik durumunun erkeklere oranla daha kötü olması (Eroğlu, 2020) sonucunda nafaka veren taraf çoğunlukla erkekler olup ayrıldıkları eşleri için uzun süreli nafaka ödemesi yapan ve bu nedenle zaman zaman ekonomik sıkıntı çeken çok sayıda erkek bulunmaktadır. Bu sorunu yaşayan birçok erkek kanunlarda yapılacak olan düzenlemeler ile ayrıldıkları eşleri için uzun yıllar ödedikleri nafakanın sonlandırılmasını istemektedirler. Bu durumda çözüm nafakanın sonlanması gibi görünse de kadının eğitim ve iş olanaklarından faydalanmasının arttırılması ile yoksulluktan kurtulması ve nafaka ihtiyacının ortadan kaldırılması alacaktır (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EDİRNE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN BOŞANMA KARARI ALMA ÜZERİNE ETKİSİ'NİN ANALİZİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, verilerin toplanması, araştırmanın yöntemi ve bulguların değerlendirilmesi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Boşanma ülkemizde ve dünyada giderek ivmesi artan bir toplumsal bir sorundur. Çiftler evlenip bir aile kurarken çeşitli istek, beklenti ve amaçlar ile yola çıkar, evlilik hayatları içinde evliliğin temel işlevlerini yerine getirmeye çalışarak beklentilerinin karşılanma durumu ile orantılı olarak evliliklerini devam ettirme veya sonlandırma kararı almaktadırlar. Kadın ve erkeklerin karar verme süreçlerinde biyolojik özellikleri ve toplumsal rolleri gereği zaman zaman farklı etkenler ön plana çıkabilmektedir. Ailede başlayıp bireyin yaşamını devam ettirdiği toplumda devam eden sosyalizasyon sürecinde (Yılmaz, 2018) edindiği roller bireyin davranışlarında, fikirlerinde ve karar alma süreçlerinde oldukça etkili olmaktadır. Bu çalışmanın amacı Edirne'de yaşayan ve boşanma sürecinde olan kadın ve erkeklerin evliliklerini sonlandırma kararları üzerinde etkili olan ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan etkileri keşfetmektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet konusu son yıllarda sıklıkla çalışılan konulardandır. Toplumsal cinsiyet rolleri insanların yaşamının birçok aşamasında etkili olmaktadır. Evlilik; bir insanın yaşamının yetişkinlik dönemini başka bir insan ile ortak amaçlar belirleyerek birlikte geçirmek istediği ancak bu amaç birliği elde edilemediği takdirde

hem kadın hem de erkeğin yaşamında travmatik bir etki yaratabilen boşanma ile sonuçlanabilmektedir. Bir evliliğin sonlanmasında öncelikli olarak kişisel sebeplerin etkisi vurgulanırken bireyin içinde yaşadığı toplumsal olgular, gelenek ve görenekler, toplumsal yaptırımların da oldukça etkili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada psikolojik etkenlerin yanında toplumsal etkenlerin de boşanma kararındaki önemi öne çıkarılmak istenmiştir. Yine alan yazın incelendiğinde boşanma konusunda yapılmış birçok araştırma olduğu görülmekle; bunların çoğunun daha çok kadın açısından ele alındığı, boşanma sürecinde kadınların nasıl etkilendiği, kadınların bu kararı almalarında etkili olan değişkenler ve boşanmanın sonuçlarının kadınlar açısından ele alındığı görülmektedir. Evlilik ve boşanma iki uçlu bir olgudur. Bir ucunda kadın varken diğer ucunda erkek yer almaktadır. Boşanma konusunun erkekler açısından ele alınışı incelendiğinde literatürde çok az çalışma yapıldığı görülmüş olup bu eksikliği gidermek adına boşanma kararı alırken hem erkeklerin hem de kadınların karar alma süreçleri ve bu kararların toplumsal roller ile ilişkisi incelenmek istenmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada Edirne ilinde toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin boşanma kararı almaları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacı ile nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İnsanların bir konuya dair düşüncelerini daha ayrıntılı olarak ortaya koyduğu düşünüldüğünden nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nicel araştırmalar sayı veya miktar ile ilgilenirken nitelik bir şeyin nasıl, nerede, neden olduğu ile ilgilenir. Nitel araştırma sosyal olguların kendi doğal yapıları içinde inceler (Yıldırım, 1999: 11), nicel araştırmaya göre daha karmaşıktır çünkü insan zihni ve eylemleri ile ilgilenmektedir (Mohajan, 2018: 23-48). Bu yöntem ile bireylerin konuya dair düşünceleri kendi ifadeleri ile direk ele alınmakta, Yıldırım ve Şimşek (2018) 'e göre de bireylerin bakış açılarının öğrenilmesi ile öznellik ön plana çıkmaktadır.

Nitel yöntemde en sık kullanılan veri toplama biçimi görüşme, gözlem ve doküman incelemesidir. Bu çalışmada yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında kadın, çocuk, ihmal, istismar, çocuk, boşanma, evlilik gibi birçok

konuların çalışılmasında veri toplama yöntemi olarak sıklıkla görüşme kullanılmaktadır (Yüksel, 2020: 547-552). Görüşmede belli bir amaç çerçevesinde önceden belirlenen veya görüşmenin akışına göre ortaya çıkan yarı yapılandırılmış soruların katılımcılara sözel olarak yöneltilmesi ile gerçekleşmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmeler birebir ilişki ve kişileri gözlemleme imkânı bulunduğundan araştırmanın derinliğini çoğaltmada fayda sağlarken; görüşmenin organize edilmesi, görüşme kayıtlarının geçirilmesinin zaman alması ve katılımcının görüşmeciye karşı ön yargı oluşturması(Baltacı, 2019) gibi güçlükler ile de karşılaşılabilmektedir.

Nitel araştırmalarda verilerin analizi için betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile derinlemesine incelenerek belli kavramlar ve temalar etrafında birleştirilmiştir. Bu şekilde veriler arasındaki ilişkinin açıklanması hedeflenmiştir.

3.4. Örneklem ve Seçimi

Nitel araştırmaların özellikleri dolayısıyla örneklem grubunun geniş tutulması pek mümkün olmamaktadır. Nitel bir çalışma yaparken örneklemin büyüklüğü belli bir kurala göre düzenlenmekte, araştırmanın amacına, kaynaklarına, problemine, zamana göre değişebilmektedir (Buran, 2015). Nitel çalışmalarda araştırma sonuçlarının geçerli ve güvenilir olması örneklemin gerekli öğeleri içererek evreni iyi temsil etmesini gerektirmektedir (Creswell, 2009).

Edirne ilinde yapılan bu çalışmada boşanma davası devam eden veya sonuçlanmış kişiler ile görüşme hedeflenmiştir. Evreni oluşturan kişilerin sayısının oldukça fazla olması ve nitel araştırmada uzun görüşmeler ve derinlemesine analizler yapıldığından örneklem 2021-2022 yıllarında boşanma davası açan kişiler arasından amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiş, 10 kadın 10 erkek görüşmeci ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın başında görüşme yapılan kişilerin eş olmaları hedeflenmiş ise de zaman içinde bunun pek mümkün olmadığı görüldüğünden seçilen

kadın ve erkeklerde eş olma kriteri aranmamıştır. Görüşmecilerin birinin son bir yıl içinde boşanmış olduğu, 19'inin ise boşanma davalarının devam ettiği, çoğunun velayet konusunda eşi ile sorun yaşadığı ve sosyal inceleme raporu hazırlanması sürecinde adliyede bulunan sosyal çalışmacılar ile görüşme sağladıkları, katılımcıların tümünün açılan boşanma davalarında davacı taraf olduğu anlaşılmıştır. İlk görüşmecilere görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt yapılabileceği söylenmiş, bir kişinin bunu kabul ettiği, sonraki birkaç kişinin bu öneriye sıcak bakmadığı görüldüğünden 1 kişi dışındaki tüm örneklemin görüşmeleri not tutularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin 20-40 dakika kadar sürdüğü görülmüştür.

İlk katılımcı ile yapılan görüşmenin ardından kişilerin velayet konusundaki dosyalarının araştırmacı tarafından çalışılması ile katılımcının lehine veya aleyhine rapor hazırlaması söz konusu olduğundan katılımcıların samimiyetini etkilememesi adına görüşmelere ara verilmiş ve bu kişi ile yapılan görüşme kullanılmamış, bir süre sonra araştırmacı kendisinin görevli olmadığı dosyaların tarafları ile görüşme sağlayarak çalışmayı tamamlamıştır.

3.5. Veri Toplama Aracı ve Süreci

Nitel yöntem ile çalışma yaparken yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşme tekniği ile veri toplanmaktadır. Bu çalışmaya katılan kişilere araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş, görüşmenin akışı içinde ek sorular ilave edilerek görüşmeler tamamlanmış, katılımcıların konu ile ilgili fikirleri ayrıntılı olarak öğrenilmiştir.

Görüşmeler Edirne Adliyesi'nde katılımcıların kendilerini rahat hissedecekleri özel görüşme odalarında gerçekleştirilmiş olup, görüşmelerde özel yaşama ait bilgiler yer aldığından katılımcılara; araştırmacı tarafından düzenlenen, kişilerin çalışmaya katılmayı kabul ettiklerini belirten onay formu imzalatılmış, isimlerinin herhangi bir yerde yer almayacağı ve tek görüşme gerçekleştirileceği

belirtilerek ve kişilerin sosyo-demografik bilgilerini içeren "Kişisel Bilgi ve Onay Formu" (ek 1'de gösterilmiştir) yöneltilmiştir.

Alan yazın taranarak ve araştırmacının bugüne kadar mesleki tecrübelerinden faydalanılarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular (ek 2'de gösterilmiştir) görüşmenin ikinci kısmında katılımcılara yöneltilmiş görüşmenin derinliğine göre ek sorular ilave edilerek veya anlatımları tekrar etmemek amacı ile bazı sorular sorulmayarak görüşmeler tamamlanmıştır. Çalışmada kadın katılımcılara K1, K2 şeklinde erkek katılımcılara E1, E2 şeklinde rumuzlar verilerek kişilerin isimleri kullanılmamıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular "evlilik ve boşanma süreci" ve "toplumsal cinsiyet rollerine" ilişkin olarak iki ana başlıkta toplanmaktadır. İlk bölümde (ilk 12 soru) katılımcıların eşi ile tanışmalarından görüşme tarihine kadar olan süreç hakkında bilgi edinilerek evlilik içinde yaşanılan problemler, boşanma sürecinin başlayışı, bu süreçte yaşananlar ve boşanma kararı alırken etkili olan değişkenler ele alınarak kişilerin evlilik ilişkileri derinlemesine irdelenmiştir. İkinci bölümde (12-24 arasındaki sorular) ise çocukluklarından bugüne kadar yaşadıkları sosyal çevre ve aile içinde toplumsal cinsiyet rollerini nasıl edindikleri, bunun kendi evliliklerine yansıma biçimi, toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki kalıp yargıları, öznel düşünceleri ile kendi yaşamlarındaki uygulamaların karşılaştırılması incelenmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizi nitel araştırmalarda kullanılan analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Aşamaları bulunun içerik analizinde toplanan veriler kodlanarak kavramlara dönüştürülmekte, kavramlar arasındaki ilişkiler incelenerek temalar ortaya konmaktadır (Baltacı, 2019). Araştırmacı elde ettiği verileri tanımlayıp yorumlayarak anlamlı ve sistematik yapılara dönüştürmek ve bir kuram ile ilişkilendirmeye

çalışmakta veya kodlamaya dayalı içerik analizi yapmaktadır. Kodlanan ve temalara dönüştürülen veriler araştırmacı tarafından bulgular olarak sunulmaktadır.

İçerik analizi yöntemi ile verilerin birbiri ile bağlantıları, görünenin altında gizlenen bilgiler açığa çıkarılmaktadır. Bu yöntemin tercih edilme sebebi temalar aracılığı ile derinlemesine ve anlaşılabilir olguları rahatça ortaya koyabilmektir. Örneklem grubu ile yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından elde edilen veriler yazılı metinlere dönüştürülmüş, kodlar çıkarılmış, bunları temsil eden alt ve ana temalara (ek 3'de gösterilmiştir) ulaşılmıştır. Bulgular bölümünde elde edilen kodların yorumlanması, tartışma ve sonuç bölümünde verilerin literatür ile uyum ve farklılıklarının değerlendirilmesi ile çalışma sonlandırılmıştır.

3.7. Sınırlılıklar

Çalışmanın pandemi dönemi içinde yapılması uzun sürmesine neden olmuştur. İlk görüşmede araştırmacının işi nedeni ile birebir görüşme yaptığı kişileri örneklem gurubuna dahil etmek istemesi çalışmanın tarafsızlığı açısından sakıncalı görülmüş ve adliyede çalışan diğer sosyal çalışmacılar ile görüşmeye gelen kişiler ile çalışma devam etmiştir. Görüşmeler adliye ortamında gerçekleştirilmiş olup kişilerin bireysel görüşme için zaman ayırmasında zaman zaman tereddüt yaşadıkları gözlenmiştir. Görüşme esnasında kadınların oldukça rahat davrandıkları, erkeklerin ise özellikle cinsel yaşam ile ilgili soruya cevap verirken zorlandıkları görülmüştür. Örneklem grubunun kolay ulaşılabilir olması açısından adliyeye gelen kişiler ile çalışılması çalışmayı sınırlandırmıştır. Çalışmaya katılan bazı kişilerin toplumsal cinsiyet algısına yönelik sorulara verdikleri cevaplarda kendi evlilik ilişkilerinden yola çıkarak cevap vermeleri ve soruları kendi yaşadıkları ile sınırlandırdıkları görülmüştür. Çalışma Edirne ilinde yaşayan kişileri kapsadığından örneklem grubu bu ilde yaşayanlar ile sınırlandırılmıştır.

3.8. Katılımcılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Bu çalışmada 10 kadın 10 erkek olmak üzere boşanma aşamasında olan veya yakın zamanda boşanmış olan 20 görüşmeci ile çalışılmıştır. Katılımcılardan sadece 1 kadının çocuk sahibi olmadığı, diğer 19 katılımcının 1-4 arasında değişen çocuk sayısı bulunduğu, katılımcıların 28-48 yaş aralığında bulunduğu görülmektedir.

CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM	ÇALIŞMA DURUMU	ÇOCUK SAYISI	EVLİLİK YILI
K1	30	ortaokul	çalışmıyor	1	12
K2	34	ortaokul	çalışmıyor	3	16
K3	29	üniversite	çalışıyor	3	2
K4	42	lise	çalışmıyor	2	17
K5	28	üniversite	çalışıyor	1	5
K6	28	üniversite	çalışıyor	0	6 AY
K7	38	lise	çalışmıyor	1	13
K8	29	ortaokul	çalışmıyor	2	11
K9	38	üniversite	çalışmıyor	2	11
K10	35	lise	çalışıyor	1	8

Tablo 3: Kadın katılımcıların yaş, eğitim, çalışma ve çocuk sahibi olma durumları

Kadın katılımcılardan 3'ünün ortaokul, 3'ünün lise, 4'ünün üniversite mezunu olduğu, 4 katılımcının aktif olarak çalışma yaşamında yer aldığı ancak 6 katılımcının bu süreçte çalışmadığı, şu anda çalışmayan katılımcıların bazılarının bekarken veya evliliğin ilk yıllarında çalışma deneyimi bulunduğu ancak evlilik içinde çocuk sahibi olma veya değişen yaşam koşulları ile birlikte çalışma yaşamından çekildikleri, 1 katılımcının çocuk sahibi olmadan boşandığı, 4 katılımcının 1, 3 katılımcının 2 ve 2 katılımcının 3 çocuğu bulunduğu, kadın katılımcıların evlilik sürelerinin en az 6 ay ile en çok 16 yıl arasında değiştiği anlaşılmaktadır.

CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM	ÇALIŞMA DURUMU	ÇOCUK SAYISI	EVLİLİK YILI
E1	46	üniversite	çalışıyor	1	10
E2	48	lise	çalışıyor	4	23
E3	47	lise	çalışıyor	1	10
E4	37	ilkokul	çalışıyor	1	8
E5	30	lise	çalışıyor	1	4
E6	39	ilkokul	çalışıyor	1	14
E7	33	lise	çalışıyor	2	10
E8	29	lise	çalışıyor	1	2
E9	32	lise	çalışıyor	2	6
E10	40	doktora	çalışıyor	1	10

Tablo 4: Erkek katılımcıların yaş, eğitim , çalışma ve çocuk sahibi olma durumları

Erkek katılımcılardan 2'sinin ilkokul, 6'sının lise, 1'inin üniversite mezunu olduğu, tüm erkek katılımcıların çalıştığı, 6'sının 1, 2'sinin 2 ve 1'inin 4 çocuğu bulunduğu saptanmıştır. Erkek katılımcılar yetişkinliğin başından itibaren çalışma yaşamı içinde olduklarını, düzenli veya aralıklı da olsa sürekli çalışıp gelir elde ettiklerini ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir. Erkek katılımcıların en az 2 en çok 23 yıllık evli olduğu görülmüştür.

3.9. Bulgular

Bu çalışma yapılırken elde edilen veriler yazılı hale getirilerek araştırmacı tarafından ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, görüşmelerin içerikleri incelenerek kavramsallaştırma yapılmış ve temalara araştırmacı karar vermiştir. Katılımcıların kimliklerini açığa çıkarmamak için K ve E şeklinde verilen rumuzlara sadık kalarak katılımcıların anlatımlarından elde edilen bulgular 4 ana tema altında toplanmıştır. Araştırmanın bulgular kısmında temalara, temalardan çıkarılan alt temalara, bu temalara ilişkin katılımcıların ifadelerine ve araştırmacının yorumlarına yer verilmiştir. Araştırma boyunca hem kadın hem erkek katılımcılarla çalışma yapıldığı için belirlenen temalardaki cinsiyet farklılıklarına da yer verilmiştir. Ek 3'te çalışmada ulaşılan ana temalar, alt temalar ve kodlara ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tema: Tanışma ve Evlilik Süreçleri: Bu başlık altında boşanmış veya boşanma aşamasında olan katılımcıların birbirleri ile olan tanışma biçimleri, flört dönemleri, evlenmeye nasıl ve ne kadar süre içinde karar verdiklerine ilişkin ifadelerine yer verilmiştir. İfadelerden ulaşılan 2 alt tema tablo 5'te gösterilmiştir.

Tema	Alt Tema
Tanışma ve evlilik süreçleri	-Tanışma ve flört süreci -Evlilik biçimi ve süresi

Tablo 5: Tanışma ve evlilik süreçlerine ilişkin alt temalar

Alt Tema: Tanışma ve flört süreci: Katılımcıların eşleri ile nasıl tanıştıkları incelendiğinde çoğu katılımcının işyeri, arkadaş, aile veya akraba ortamı gibi sosyal bir ortamda birbirini tanıma fırsatı bulduğu ve flört sürecinin başladığı, çoğunun en az 6 ay flört döneminden sonra evlendiği, 1 erkek katılımcının 2 ay, 2 kadın katılımcının 1ve 2 ay gibi kısa bir flört dönemi sonrası evlilik kararı aldığı anlaşılmaktadır. Aşağıda kadın katılımcıların görüşleri sunulmuştur.

"Arkadaş vasıtasıyla tanıştık eşimle. Öyle devam etti, ilerledi sonunda evlendik, ben kaçarak evlendim, öyle yürüdü, burada oturduk, Edirne'de, evlendikten sonra buraya geldik, bir ayda evlendik, çok fazla olmadı tanışıklık" (K1)

"11 yıl flört ettik. Kendi isteğimle evlendim." (K4)

"Lise arkadaşımdı, ortak arkadaşlar tanıştırmıştı o zaman,8 yıl flört ettik. Kendi kararım ile evlendim." (K6)

"Görücü usulü diyelim. Onlar tarafından biri akrabalara söylemiş, flört dönemi oldu biraz 6 ayda evlendik. Aslında benim ailemin hiç onayı yoktu, eşimin daha önceden bir evliliği olmuş, bu onun ikinci evliliği benim ilk. Ailem hiç istemedi, ben kendim gittim sonra kabul ettiler. (K7)

"Birbirimizi tanırdık, o minibüs şoförüydü, orada tanıştık.4 yıl sevgiliydik, sonra nişanlandık, 6 ay nişanlı kaldık, onun ailesi beni istemiyordu, birbirimize uymadığımızı söylediler, hep tartışma olurdu, onay almadan evlendik." (K8)

"Karşı tarafın ailesi kabul etmedi beni hakaretler oldu sürekli" (K9)

Tüm kadın katılımcıların ifadeleri incelendiğinde hepsinin isteyerek evlendiğini belirtmiş oldukları görülmüş yukarıda bu görüşü temsil eden birkaç katılımcı ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadelerden kadın katılımcıların tanıştıkları kişi ile evlilik kararlarını bireysel olarak aldıkları ve kimsenin yaptırımı veya zorlaması bulunmadan evliliklerini gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. K9, K8 ve K7 kodlu katılımcıların ifadeleri incelendiğinde; ailelerden birinin karşı çıkmasına ve flört döneminde sorun yaşanmasına rağmen evliliklerin gerçekleştiği görülmekle bu tür başlayan ilişkilerde aileler ile yaşanan sorunların sonraki zamanlarda çiftin ilişkisine olumsuz yansıması bulunduğu hem ilişkiyi zedeleyici olup hem de gelecekte sorun yaşanma riskini arttırdığı bilinmektedir. Erkek katılımcıların görüşleri incelendiğinde;

"İnternet üzerinden tanıştık, bir yıl görüşüp evlendik"(E5)

"Ben ambulans şoförüydüm Uzunköprü'de, o da hastanede çalışırmış, kapıda karşılaşırdık, bakıştık ve tanıştık.2 ay sonra evlendik, kendisini kurtarmaya yer arıyormuş annesinden şiddet görmüş, beni kaçır dedi, kaçırdım ama düzgün çıkmadı." (E9)

"Tanıdığımız akrabalarımız tanıştırdı, görücü usulü tanıştık."(E6)

Katılımcıların tanışma süreçlerinden oldukça kısa bahsettikleri görülmektedir. E5 kodlu katılımcının eşi ile internet aracılığı ile tanıştığını belirtmesi son yıllarda kadın-erkek ilişkilerinde sosyal medya aracılığı ile yapılan başlangıçlara örnek oluşturmaktadır.

Alt Tema: Evlilik biçimi ve süresi: Katılımcıların evlilik biçimleri yani evliliklerine kendi kararları ile mi aile veya toplumsal etki ile mi karar verdiği incelendiğinde çoğu katılımcının belli bir süre flört sonrasında ve tüm katılımcıların kendi istekleri ile evlenmeye karar verdiği anlaşılmaktadır. Tablo 3 ve tablo 4'te yer verilen evlilik süreleri incelendiğinde boşanma kararı alan kadın katılımcılar arasında en az 6 aylık en çok 17 yıllık, erkek katılımcılar arasında en az 2 yıllık en çok 23 yıllık evli olan bulunduğu görülmektedir.

"Şu anki eşim ikinci evliliğim, bu eşimle ilk eşimle evlenmeden önce tanıştım, ilk eşimden ayrıldım, tekrar görüşmeye başladık sosyal medyadan, onunda ikinci evliliği, iki eski sevgili tekrar evlendi. Yeni biri ile tanışmaktansa yarım kalmış bir hikayeyi tamamlamak istedim, içimde kalan şeyler tamamlansın istedim, sevdiğim, aşık olduğum ve güvendiğim için evlendim."(K3)

"Tanıştık, sevdim, o Kocaeli'ndeydi, 4 yıl flört oldu, 2 ayda bir görüşürdük" (K10)

"Severek evlendik, kendi kararımız ile, ailelerden de sorun olmadı" (E4)

"İkimizde birbirimizi seviyorduk, karar aldık birlikte, süreci başlattık, aileler tanıştı, herkes kabul etti" (E5)

"2 ay sonra evlendik, kendisini kurtarmaya yer arıyormuş annesinden şiddet görmüş, beni kaçır dedi, kaçırdım ama düzgün çıkmadı" (E9)

İlişkilerde çiftlerin birbirini tanıması ve yaşamı paylaşmak için ortak amaç birliği oluşturması için zamana ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle evlilik öncesinde çiftlerin bir süre flört etmesi, kişilik ve aile yapılarını tanıması, kültürel özelliklerini öğrenmesi sonrasında sözlenme ve nişanlanma ile birlikte aileler ile de tanışılması gibi hazırlıklar evlilikte karşılaşılacak sorunlara ön hazırlık olarak geleneklerimizde de olduğu şekilde gerçekleştirilmektedir. Flört döneminin kısa olduğu (E9, K1) durumlarda birbirini yeterince tanıma fırsatı bulunmamış olunduğu gibi uzun olması (K4, K6) durumlarında da evlilik içinde yaşanacak ilişkinin flört aşamasında yaşanması ile hızlı tüketim ortaya çıkmaktadır. Katılımcılardan birkaçı kısa süre

içinde evlendiklerini ifade etmiş olup bu tür evliliklerde çiftlerin evlenmeden önce birbirini yetersiz tanıması nedeni ile birbirini tanıma fırsatını evlilik içinde bulmakta, flört aşamasında yaşanacak sorunların evlilik içinde yaşanmasının durumu karmaşıklaştırmakta, evlilik ile birlikte ilişkiye ailelerin de dahil olması ve bazı çiftlerin çocuk sahibi olması ile yeni sorumluluklar ve genişleyen alanlar ile ortaya çıkan sorunların çözümü zorlaşmakta ve ilişki daha çok yıpranmaktadır.

Tema: Evlilik Yaşamı ve Ortaya Çıkan Sorunlar: Tanışma ve flört aşamasından sonra gerçekleştirilen evlilik ile birlikte bireylerin yaşamında fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimler meydana gelmektedir. Birey kök ailesi ile olan önceki yaşamından yeni bir aileye geçiş yapmakta, bir yandan eşi ile uyum sağlamaya bir yandan da eşinin ailesine dahil olmaya çalışmaktadır. Bu süreçte çiftlerin duygusal, cinsel ve sosyal olarak paylaşımları artıp çekirdek aile olma bilinci oluşmaya başlarken yeni bir yaşamın getirdiği sorumluluk ve sorunlarla başa çıkmak zaman zaman bireyi zorlayabilmektedir. Burada katılımcıların evlilik yaşamında ortaya çıkan sorunları 4 alt tema başlığında incelenecektir.

Tema	Alt Tema
Evlilik yaşamı ve ortaya çıkan sorunlar	-Evlilik içinde yaşanan ayrılık durumları -Evlilik sorunları -Evlilikten beklentiler -Aile içindeki rol paylaşımı

Tablo 6: Evlilik yaşamı ve ortaya çıkan sorunlara ilişkin alt temalar

Alt Tema: Evlilik içinde yaşanan ayrılık durumları: Evlilik ile birlikte hukuksal, sosyal ve duygusal olarak oluşturulan yeni yapı içinde çiftlerin birbirine uyum sağlamaları, güven kazanmaları ve birlikte yaşamaya alışmaları gerekmektedir.

Duygusal paylaşımların yoğun olduğu evliliğin ilk dönemlerinin ardından aile içi sorumlulukların paylaşımı ve beklentilerin karşılanması sürecinde yaşanabilecek sorunlar ile çiftler zaman zaman baş edememekte ve kısa veya uzun ayrılıklar yaşayabilmektedirler. Aşağıda katılımcıların ayrılık sürelerine, daha önce ayrılık yaşanıp yaşanmama durumlarına ve ayrılığın nasıl gerçekleştiğine yer verilmiştir.

"Oldu ayrılık, çok sayısını hatırlamam, 20-30 kez oldu. 1-2 haftadır ayrıyız, ayrıyız ama eşim problem çıkarmasın diye barışma talebini değerlendirir gibi iletişim halindeyim. Eşimin beni sevdiğine eminim, ayrıyız barışmak ister ama aynı şeyleri yaşamamak için barışmak istemem, tüm iletişimimi kopardığım an çok üzülür, konuşmaz, beni kaybetme korkusu var" (K3)

"Geçen yılda bir kez ayrı yaşayıp dava açtık, düzeltebiliriz diye düşündük ama olmadı. 1,5 aydır ayrıyım. Dava açıldığından beri, önce davayı açıp sonra ayrıldım" (K5)

"6-7 kez olmuştur. Son bir yılın son döneminde çocuğun bilgisayarında sorun varmış, baktım, bakarken gördüm bilgisayara Whatsupp kurmuş, açıldı birden ekranda, ilginç geldi bana, baktım, bir erkek ile mesajlar vardı, kalplar, öpücükler, şaşırdım, konduramadım, heyecanım arttı, dilim damağım kurudu, bakıp çözmek istedim, paragraflardaki içerik duygusal değil cinsel içerikliydi. Bir buçuk yıldır ayrıyız, 6 ayı mahkeme ile geçti" (E1)

"2 kez ayrılık oldu.5-2 aydır annemde kalırım" (E7)

Yukarıdaki söylemlerde genelde daha önce de çiftlerin ayrıldığı görülmekle boşanma sürecindeki ayrılığın ilk ayrılık olmadığı anlaşılmaktadır. İlişki içinde yaşanan sorunlarda bazen kısa molalar vermek, birbirinden uzaklaşıp sakinleşmek ve mantıksal düşünceye ulaşmak iyi geldiği gibi bu uzaklaşma çiftler arasına mesafe de koyabilmektedir. Sorun yaşanması durumlarında evlilik birliği kurulan evin terk edilmesi, ayrılık süresi, bu sürece müdahil olanlar, ilişkiyi onarmak adına yapılanlar, sorunların çözümlenip çözümlenmeden tekrar birleşme kararı verilmesi, çocukların varlığı gibi konular ilişkinin sağlıklı devam edip etmeyeceğine etki eden faktörlerdir.

Boşanmaya karar verme durumlarında önce çiftlerin bir süre ayrı yaşamaları, bu süreç içinde ilişkiyi gözden geçirip çözümcü yaklaşımlar edinmeleri, özellikle çocukların varlığında çocuklar için oluşturulacak yeni düzenlemeler yapmaları ve çocukların buna uyum sağlama süreci ile bir süre ayrı yaşama sonucu boşanma kararı almaları daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. Ancak günümüzdeki boşanma davalarının çoğunda çiftlerin uzlaşmacı veya akılcı çözümler üretmek yerine haklılık ispatına girdikleri ve özellikle çocukları birbirlerine karşı güç nesnesi olarak kullandıkları, daha ayrılık sürecinde çocukları ayrı oldukları ebeveyne yabancılaştırdıkları, çocuklar için oldukça travmatik olan bu süreçte çocukların duygularının önemsenmeyerek adeta bir savaş kazanma çabası gösterdikleri görülmektedir. Çalışmada kadın katılımcıların 6'sı daha önce de ayrılık yaşandığı, erkek katılımcıların 4'ü bunun ilk ayrılıkları olmadığını ifade etmişlerdir.

Alt Tema: Evlilik sorunları: Evlilik farklı yetişmiş ve farklı bireysel özelliklere sahip iki insanın birleşerek birlikte uyum ile birlikte yaşama sürecinin toplumsal ve hukuksal olarak başlangıcıdır. Bu süreç içinde her çiftin yaşadığı çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar çiftlerin kişilik özelliklerine, yetişme tarzlarına, içinde yaşadıkları toplumun özelliklerine, ailelerin tutumuna, çocuk sahibi olup olmamaya, ekonomik duruma ve beklentilere göre değişkenlik göstermektedir. Aşağıda katılımcıların kendi evliliklerinde yaşadıkları sorunlara yer verilecek olup kadın ve erkeklerin ortaya koydukları öznel bakış açıları ayrı ayrı değerlendirilecektir.

"Maddi sıkıntılar, evine daha doğrusu bakmıyordu, iyi kötü suyumu, elektriğimi , yakıtımı ödedi ama belli zamanlarda kimi öder kimi ödemezdi, kendi babam ödedi, borç olarak çıktı, evin geçimini sağlamıyordu, işe giderken 5-10 lira para verirdi, çocuk okula gidiyor, su alsan ekmek alsan başka bir şey alamazsın, ben hiç çalışmadım, bir 4 aya yakın bir kişinin çalışması ile olmuyor çalışalım dedik, girdim 4 aya yakın çalıştım, safra kesem olmadığı rahatsız olduğum için o a kadar dayanabildim çıktım, çocuğuna harçlık veremiyorsun 5-10 lira, işten gelene kadar bekliycem mi getirsin diye , mecbur çocuk var almak zorundayım"(K1)

Ailenin geçiminin sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması kadının çalıştığı ailelerde genellikle iki tarafça birlikte gerçekleştirilmektedir. Kadının ekonomik olarak gelirinin olmaması durumunda ise evin geçimi toplumsal yapımıza göre de erkeğe ait olarak görülmektedir. Yukarıdaki katılımcının ifadesinde olduğu gibi kadının çalışmadığı durumlarda kadınların erkekten en büyük beklentileri arasında ailenin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması bulunmakta olup bu görevin erkekçe yerine getirilmemesi veya aksatılması, özellikle bunun uzun vadede devam etmesi kadınlar açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Benzer durumdaki ailelerde zaman zaman kadının veya erkeğin ailelerinin maddi desteği ile bu açık kapanmaya çalışılsa da evliliği sona götüren sebepler arasında yerini korumaktadır.

"Bana karşı ilgisiz, alakasız, sorduğum soruya bile 10 dakika sonra cevap verirdi, o içe kapanık ben sokulganım, sonradan beni beğenmez oldu, doğum ettikten sonra kilo aldım, beğenmedi, 3 çocukla siz düşünün" (K2)

"Psikolojik olarak şiddet gördüm diyebilirim, seni istemiyorum seni sevmiyorum, neden böylesin, sen eşim değilsin diye davrandığı için problem yaşadık, yıpratıcı oldu artık" (K3)

"Şiddet, fiziksel, psikolojik" (K6)

Evliliklerin devamında karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörü oldukça önemlidir. Şiddet yaşanan evliliklerde daha çok fiziksel şiddet ön palana çıksa da psikolojik şiddet yaşanan evliliklerin sayısı da azımsanamayacak kadar çoktur. Yukarıda ifadeleri belirtilen kadın katılımcılar için beğenilmeme, eleştirilme, istenmeme, kabullenmeme gibi durumlar fiziksel şiddet kadar etkili olabilmektedir. Alan yazında; kadınlar için değer görmeme, sevilmeme gibi durumların boşanma nedeni olduğunu gösteren, kadınlar için ilişkideki duygusal yapının daha önemli olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur.

"Eşim istedi boşanmayı, hiçbir problem yoktu diye bilirdim, bir yıl önce bir bayan girdi hayatına ayrılığa karar verdi, ben kararsızım" (K4)

"Aldatıldığımı öğrendim o şekilde sonlandırdım, çok ilgisizdi, sorumsuzdu, kendi istediği hayatı sürerdi" (K7)

Son yıllarda boşanma davalarının nedenleri arasında sadakatsizliğin büyük bir oran kapladığı bilinmektedir. K7 kodlu katılımcıda olduğu gibi ilişkide duygusal veya fiziksel olarak gerçekleşen aldatma olayı bazı evliliklerin sonlanmasında etkili iken bazı durumlarda evlilikler devam edebilmektedir. Sadakatsizlik olsa dahi taraflardan birinin boşanmaya hazır olmaması durumunda bunun görmezden gelindiği, affedildiği veya kişinin özgür kalmaması düşünceleri ile evliliğe devam edildiği durumlarla karşılaşılabilmektedir. Yukarıdaki iki katılımcının ifadelerinin birinde aldatma olayı evliliği sonlandırma düşüncesi geliştirirken diğerinde kişinin karsız kaldığı gözlenmektedir.

"Bizim sürekli cinsellikti sorunumuz, özel günlerimde bile birlikte olmak isterdi, anal ilişki isterdi, tartışırdık, kavga ederdik, evlilik cinsellik üzerine kurulmuştu, onsuz olmazmış gibi davrandı, her şeyi cinselliğe bağlardı, sohbet edemezdik" (K8)

Cinsellik evliliğin temel yapı taşlarından biridir. Çiftlerin birbirine olan duygusal bağlılığı sağlıklı bir cinsel yaşam ile desteklendiği takdirde mutlu evlilikler karşımıza çıkmaktadır. K8 kodlu katılımcının da rahatsızlığını belirttiği gibi eş olmak birbirinin her türlü beklentisine karşılık vermek demek olmayıp sağlıklı bir evlilikte beklentilerin ifade edilmesi, iki tarafın da kabulü ile yerine getirilmesi ve iki tarafında hoşnutluğu bulunması gerekmektedir. Bir tarafın isteği dışında gerçekleşen cinsel eylemler birbirine olan saygı ve güveni de etkilemekte ve boşanma sebebi olarak karşımıza çıkabilmektedir. K8 kodlu katılımcının ifadesinde katılımcının yaşadığı cinsel yaşamdan memnun olmayıp evliliğinin duygusal yönünü eksik bulduğu görünmektedir.

"Sorunlu bir ilişkiydi, baştan öyle değildi, baştan toz pembe iyiydi, çocuk olunca soğukluk başladı, sevmeme. Maddi olaylarla başladı, alacaksın derdi, en iyisini istedi hep, biz alamayız desem de alacaksınız derdi, bu da beni çok zorlardı, yorardı. O da çalıştı ama katkısı olmamıştır, tek kaldım ben evlilikte, yapamam deyince kızardı, defol git derdi" (E1)

"Erkeklerle çok konuşur telefonla, defalarca yakaladım, uyardım, devam etti, ne kadar dayanılırsa dayandım, kadına vurmak istemem ama sabrımın da sınırı var gözüm görmedi, devam etti yine, ailesine söyledim, tartışmalar oldu, başka sorun yoktu" (E6)

"Benlik hiçbir sorun yok, başka biri ile yakaladım uygunsuz vaziyette, oğlum konuşma zorluğu çeker, ondan utanırdı, ilgilenmezdi, huzursuzduk, çocuğun tedavisine karşı çıkardı, ben mücadele ettim düzelir diye, gün geçtikçe daha kötü oldu, kafasında başkası varmış" (E9)

Erkek katılımcıların ifadeleri incelendiğinde; aldatma probleminin kadınlarda olduğu gibi sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu, kadın ve erkeğin beklentilerinin de öncelikle sevgi, ilgi olarak ortaya çıktığı, sadakatsizlik durumlarında erkeklerin kadın katılımcılara oranla boşanma kararı almada daha az kararsızlık yaşadıkları gözlenmektedir. E6 kodlu katılımcının ifadesinde belirttiği gibi kişiler zaman zaman sadakatsizliği gördüğü halde sonlanmasını beklemekte ancak devam ettiği durumda bu boşanma sebebi olmaktadır.

"Genelde benim ailemi istemiyordu" (E4)

"Aslında güzel başlayan bir evliliğimiz vardı. Çocuk olunca aileme karşı tutumu değişti. Benim için aile her şeydir, kızgınlık geçimsizlik olabilir ama ama onun tutumu, beni kışkırtması, onlara karşı teşebbüsleri oldu. Bir de son dönemde kıskançlık, insanlara karşı soyutlamaya çalıştı, sosyal biriyimdir beni yönetmeye çalıştı. Özgür bir adamım özgür ölücem. Bende müsaade etmedim" (E3)

"4 yıllık evliyim, ailevi sorun vardı, eşim ailesinden ayrılamadı, her şeye karıştılar, evliliği yönetemedi, annesinin istekleri oldu hep" (E5)

"Bunlarda yorulmayan bir çene var, eşimin tarafında, esas ben mağdurum, psikolojik şiddete maruz kaldım, bazı şeyleri görmezden gelip içime attım, evlendikten 1 hafta sonra kayınvalidem gelip 10 gün bizde kaldı, eşim olabilir rahat ol dedi" (E8)

Erkek katılımcıların ifadelerinde 4 katılımcının kök aile ile sorunlara dikkat çektiği görülmektedir. Buradaki ifadelerden erkek katılımcıların ailelerine karşı eşlerinin tutumlarını eleştirdikleri ve kadın katılımcıların kendi kök aileleri ile ilişkilerine sınır koyamamalarından şikâyet ettikleri, iki tarafın ailelerine karşı eşit olmayan tutumların evlilikte erkekleri daha çok rahatsız ederek ilişkideki sevgi ve bağlılığı azalttığı öne çıkmaktadır. Erkeklerin ifadelerinde, eşlerinin evlendikten sonra ailelerinden bağımsız şekilde kendi çekirdek ailesini kuramama ve ailelerin evliliğe müdahalesi nedeni ile çatışma yaşandığı, kadınların kendi ailelerine yakın olmak isterken erkeğin ailesine karşı mesafeli ve tepkisel yaklaşımlarından dolayı eşler arasında düşmanca duygular ortaya çıkmaktadır.

Kadın ve erkek katılımcıların ifadeleri incelendiğinde; aile müdahalesinin erkek katılımcılar açısından daha çok sorun olarak görüldüğü, kadın katılımcıların aile ile ilgili sorunları erkeklere göre daha iyi tolere edebildikleri ancak erkeklerin bu konudaki inisiyatifinin az olduğu dikkati çekmektedir.

Alt Tema: Evlilikten beklentiler: İnsanların yaşam sürecinde doyuma ulaşmaları ve mutlu olmaları için beklentilerinin karşılanması önemlidir. Yeni kurulacak olan ve iki kişi tarafından her türlü bağ ile desteklenecek olan aile kurumundan da kişilerin beklentileri olup, kendilerini mutlu hissedip hissetmediklerini beklentilerinin ne ölçüde karşılandığı ile direk ilgilidir. Evlenen bireylerin birbirinden öncelikle sevgi, saygı, hoşgörü gibi duygusal beklentilerinin yanında aileler tarafından kabul görüp desteklenmek, fiziksel koşulların iyi olduğu bir evlilik yaşamı, ekonomik yönden rahat bir yaşam, çocuk sahibi olmak, eşinin sorumluluklarını yerine getirmesi,

eşlerin birbirini desteklemesi ve yardımlaşma gibi başka beklentileri de bulunmaktadır. Aşağıda katılımcıların nasıl bir evlilik yaşamı hayal ettiklerine yer verilerek bu beklentilerinin neler olduğu, ne ölçüde karşılandığı ve sosyal yaşamlarında nasıl değişiklikler meydana geldiği yer almaktadır.

"Hani hiç öyle bir hayalim olmadı şöyle olsun böyle osun diye, nasıldı, onların ufak bir evleri olduğu için köyde seni kiraya alıcaz Edirne'ye dediler, durumumuz yok seni burada nerde oturtçaz dediler, burada da 1,5 yıl oturduk çok durmadık zaten köye geldik, keşke köye gelmeseymişim de ailemin yanına gitseymişim daha iyiydi yani, , insan kayınpederinin yanında rahat edemiyor, eşim de o süreçte cezaevine girmişti, onu bilmiyordum ben sonradan öğrendim, bilmiyorum bana mı öyle dediler öyle bilsin diye arkadaşları ile bir şey olmuş çocukluk hallerinde, baştan öğrenseydim belki hiç olmazdı evlilik"(K1)

"Tek başıma rol aldığım bir hayat istemedim, eşim çok para kazanmasa da evde dursun isterdim, birlikte her şeyi yapabileceğim birini isterdim, hoşgörü, merhamet, sadakat" (K3)

"Sevgi, şefkat anlayış bekliyordum, çalıştığım için anlayış ve yardım bekliyordum ortak hayatta, ailesinin doldurup bana eziyet yapacağını beklemiyordum" (K6)

"Hayal ettiğimi hiç bulamadım ama hep sabrettim, ailem hep bana destek çıktı" (K7)

"Her şeyi ile birlikte hayatı paylaşacağımız, hayatın her anında dost olacağımız ama bunlar ilk zamanlar dışında, ama bunları hiç yapamadık, sürtüşmeler oldu" (E1)

"Evlenirken mutlu olmayı hayal ettim, hayatın zorluklarına birlikte karşı savaşmayı, sevgiliyken yedi gün yirmi dört saat beraberdik, birbirimizden hep haberdardık, ayrı gayrımız yoktu, aynı yerde çalışırdık ö dönem, sonra böyle oldu, herkesin istediği gibi bir evlilik istiyordum, klasik bir aile" (E5)

"Normal bir yaşam ne fazla ne az" (E8)

Buradaki katılımcıların ifadeleri incelendiğinde ve diğer katılımcıların da ifadeleri değerlendirilerek, tüm katılımcıların genelde mutlu, sağlıklı ve huzurlu bir yaşam, iyi bir partner ve çocukları için iyi ebeveyn beklentisi içinde oldukları ancak boşanma kararı aldıkları da değerlendirilerek bu beklentilerinin karşılanmasında sorun yaşadıkları görülmektedir. Erkek katılımcıların isteklerinin daha genel ve eş rolüne yönelik olup kadın katılımcıların bunlara ek olarak eşlerinden daha çok destek, şefkat gibi duygusal desteği ve paylaşımı arttıran beklentilerinin bulunduğu, bunun cevap bulmaması durumunda en büyük desteği ailelerinden aldığı öne çıkmaktadır. Beklentisi büyük olan kişilerin olumsuzluk yaşanma durumunda yaşadıkları hayal kırıklığı da daha büyük olmakta ve bununla mücadele de zayıflık yaşayabilmektedirler. Araştırmacının uzun yıllardır boşanma sürecindeki kişiler ile yaptığı çalışmalarda; kadınların mücadele güçlerinin erkeklere oranla daha yüksek olup kadınların mücadele etmeyi bırakmaları durumunda ayrılık konusunda daha kararlı oldukları düşünülmektedir.

Alt Tema: Aile içindeki rol paylaşımı: Evlilik ile birlikte bireylerin hem aile içindeki rollerinde hem sosyal yaşamlarında değişiklikler meydana gelmektedir. Geleneksel bakış açısına göre kız çocukları küçüklüğünden itibaren ailenin iç işlevleri ile ilgili roller verilmekte, çocuk yetiştirmek, ailenin beslenme ve temizlik ihtiyaçlarını karşılamak ve duygusal yapıyı güçlendirme görevleri ön plana çıkarken erkeklere ailenin ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşılamak ve aileyi korumak görevleri verilmektedir. Kadının çalışma yaşamında daha çok yer alması ile birlikte ailenin geçimini sağlama, çocukların bakımı ve sorumlulukları, ev işleri gibi roller günümüzde iki tarafça yapılmaya başlanmıştır. Toplumdaki modernleşme ile birlikte bu rollerde değişiklikler olsa da Türk aile yapısında geleneksel model devamlılığını sürdürmektedir: Evlilikte bu rollerin paylaşımına ilişkin katılımcı ifadeleri erkek ve kadınların karşılaştırmalı olarak, genel sorumluluklar, aile ekonomisi ve kadının çalışması ile ev işlerine ilişkin sorumluluklar olarak aşağıda yer almaktadır.

"Erkek evine bakmak zorunda aldığı parayı evine getirmek harcamak zorunda, dışarda kendi başına yiyemez içemez, çocuğu karısı var ev su ile dönmez,

madem evlenmiş sorumluluğu almış bakacak. Kadının görevi kocasını desteklemektir, hani ona bir şeylerde gücünün yettiği kadar yardım etmektir. Ev işleri kadına ait olmalı ama belli bir şeyin altında arada yardım etmeli her zaman olmasa da bu gün bunu ben yapayım demeli" (K1)

"Eşit. Benim yaptığım yemeği o da yapabilmeli, bende onun yaptığını yapabilmeliyim ama kaldırdığı eşyayı kaldıramama tabiki" (K4)

"Herkesin evde sorumluluğu eşit olmalı, eşin yardım edecek yemek ve temizliğe ama benim eşim yapmazdı" (K5)

"Evde herkes üzerine düşeni yapmalı, iş ayrımı yok, sorumluluklar ortak, ben hep yalnızdım. Bence ev işi kadının, kadın evin işini yapmalı, kadınlar evcimen ve daha hassas, eşine ihtiyaç duyunca yardım olarak o da yapabilir" (K6)

"İlk önce saygı olmalı, sorumluluk ondan sonra, bizde saygı yoktu, o bana arkadaşı gibi konuşurdu, karınım ben senin derdim, çocuklarımın annesi mi diye düşünmeden söylerdi, evlilik baştan hataydı, sorumluluk yoktu, o dışarıda çalışırdı ben hep çocuklarlaydım" (K8)

"Çalışırken de evdeyken de ev işleri bana bakardı, o yemek yiyip uyurdu, bunalınca beni dışarı çıkart derdim, suyum geldiğinde bile dışarıdaydı eve gelmek istemedi" (K10)

"Eşittir. Ortak sorunları göğüslemek gerekir, tek bırakılmaması gerekir, ben kirayı verirsem sende faturaları göğüslersin, çalış ver espirisi yok, kadın kenara koyup erkek akıtırsa menfaat olur, ben dayandım" (E1)

"Her Pazar evde kalırım genelde. Yemek yaparım, çamaşır yıkarım, o dışarı çıkardı. Evin içinde dışında ne yaşanırsa paylaşım yapılmalı, eve gelince ayağa hizmet beklenmemeli, kadın erkeğin gözünde hizmetçi olmamalı"E2)

Yukarıda görüşlerine yer veren katılımcılar arasından K1 kodlu katılımcının kadın erkek rollerini geleneksel modele uygun olarak ayırdığı, erkeği evin sorumluluklarını alan kadını da ona destek olan taraf olarak gördüğü, K6 kodlu katılımcının ayrımcılık istememesine rağmen ev işlerini kadının sorumluluğu olarak

gördüğü, diğer katılımcıların ailedeki rol ve sorumlulukların paylaşımının eşit olmasını ve her iki tarafın da kendi sorumluluklarını yerine getirmesini destekledikleri görülmektedir. Katılımcılara göre ev işleri, çocukların bakımı, ailenin ihtiyaçlarının karşılanması durumlarının iki tarafça yapılmasının yaşamı kolaylaştırdığı ve adillik getirdiği, tek tarafça yapılmasının ise ağır bir yük olduğu ve kişinin özgürlüğünü kısıtladığı, bu paylaşımın gerçekleşmemesi durumlarında ailedeki dengenin sağlanamadığı ve bunların sorunlara neden olduğu görüşü mevcuttur. Her ne kadar hem kadın hem erkekler eşitlik ve paylaşımı destekleseler de aile içi sorumlulukların paylaşımında geleneksel yapı kendini göstermeye devam etmektedir.

"Kadın çalışırsa evine bakamaz, çocukları ile ilgilenemez gibi gelir, ben çocuklar yokken çalıştım, eve gelince işimi yapardım" (K5)

"Nasıl etkiler, evine fazla bakamaz çalıştığı zamanlarda çocuğu ile fazla ilgilenemez, çocuk anne özlemi çekebilir eşine vakit ayıramaz yorgun olduğu için" (K1)

"Olumsuz etkiler. Ben güçlüyüm der, sana mahkûm değilim der. Kesinlikle çalışması taraftarı değilim, vardır erkek gibi bende bir şeyler yapayım diyen de çıkar, ortak konuşma yapmak gerekir, hep sorun oldu bizde yapamadık, bizde hep benim param dendi" (E1)

"Erkeğe aittir, geçindirmek zorundadır erkek, kadın da çocuğuna ve kocasına bakmak zorundadır" (E4)

Yukarıda görüşleri verilen K5 ve K1 kodlu kadın katılımcıların kadının çalışmasına ilişkin bakış açısı geleneksel evliliğe uygun olarak kadının çalıştığı durumlarda yetersiz olacağı ve asıl rolü olan ev işleri ve çocuk bakımını aksatacağı yönündedir. Erkek katılımcıların görüşlerine bakıldığında çoğunun kadının çalışma yaşamında olmasını destekledikleri görülmekle E4 kodlu katılımcı kadın ve erkeğin rollerini geleneksel modele göre kesin biçimde ayırmakta, E1 kodlu katılımcı ise çalışmanın kadına güç sağladığını ve bu gücün zararlı olduğunu, çalışmanın erkeklere

ait bir rol olduğunu öne çıkarmaktadır. Aşağıda kadının çalışması ve eve ekonomik katkı sağlamasını destekleyen görüşlere yer verilmiştir.

"Bence olumlu etkiler, her kadın çalışmak zorunda bırakılmamalı, çalışacak ortama göre değişir, çalışmak sosyallik katar" (K4)

"Maddi olarak erkeğin yükünü hafifletmek için iyi kadının çalışması, çocuğun anneyi örnek alması açısından da iyi, kadının kişiliği önemli, sevgi ve saygı olanca çalışma yapıcı olur yoksa yıkıcı olur, erkeğe de bağlı tabi" (K6)

"Çalışıyorsa ikisine de aittir. Ben çalışırken benim maaş kartım eşimdeydi, o çeker istediği gibi harcardı, bana göre kölelik yapıyordum ben o evde" (K7)

"Kimseye bağımlı olmuyorsun, kendi kazancınız olur, sen hayatımda yoksan hiçsin denmez. Bence iki tarafta sorumluluğa girmeli, erkek kazandığını eşinden saklamamalı, yüksek maaş alıp asgari ücret alıyorum dememeli, bana para isteyince hakaret küfür edildi" (K9)

"Bir kadın çalışırsa daha güzel yapar, kendi ayakları üzerinde durur, mutluluk gelir. Eşim çalışmıyordu ondan sorun oldu, çalışmış olsa bu sorunlar olmazdı, yetiştiğim yerde babam alışveriş yapardı, ben eve 1000 lira para bırakırım eve alışveriş yapardı, altında arabası da vardı, özgürce yaşardı. Çalışmak en doğal hakkı, daha huzurlu olur kadın, kendi maaşı ile özgürce olması güzel" (E2)

"Bizde bana aitti. Hayat standardını yükseltmek için eşin çalışması güzel, eşim evlenmeden önce çalışmış sonra çalışmadı"(E3)

"Erkek ailenin sosyal ekonomik geleceğini hazırlamakla ilgili elinden geleni yapar, kadında huzuru, çocukların bakımını sağlar, Kadının çalışması ise evliliği pozitif etkiler" (E10)

Yukarıda görüşleri belirtilen katılımcıların kadının çalışması fikrine olumlu baktıkları, bu açıdan modern aile yapısını destekledikleri görülmektedir. Kadının çalışma yaşamı içinde daha çok yer alıp kişisel kazanç sağlaması ile hem ev ekonomisine sunulan katkıdan hem de kadının toplumsal yapı içinde edindiği yerden

ve kazandığı özgüvenden memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Erkek katılımcıların tümü evin ihtiyaçlarının karşılanmasını erkeğin sorumluluğu olarak görmekle birlikte kadının çalışmasına daha çok aileye ekonomik katkı sağlanması ve yaşam standartlarının iyileşmesi, kadınların ise özgüven kazanımı ve erkeğe bağımlılıktan kurtulma yönünden baktıkları görülmektedir. K7 kodlu katılımcının çalıştığı halde kazancına eşi tarafından el konulmasını kölelik olarak değerlendirmesi kadının kendi kazancını dilediği şekilde kullanmasını özgürlük olarak gördüğünü, E3 kodlu katılımcının söyleminin de bu özgürlüğün kadını ve dolayısı ile aileyi mutlu ettiğini destekler niteliktedir.

Tema: Toplumsal Cinsiyet Algıları: İnsanoğlunun toplumsal cinsiyete ilişkin ilk algıları büyüdüğü aile içinde şekillenmeye başlar ve yaşadığı tüm olaylardan, sosyalleştikçe ilişkide bulunduğu gruplardan etkilenerek kişinin kendi algısı şekillenmektedir. Aşağıda katılımcıların büyüdüğü kök ailelerindeki toplumsal cinsiyet algıları ile evliliklerinde fedakârlık, cinsellik ve sadakat algıları ile öznel düşüncelerinin yer verildiği alanlar 4 alt tema olarak belirlenmiş olup Tablo 7'de bu alt temalar gösterilmiştir.

Tema	Alt Tema
Toplumsal cinsiyet algıları	-Bireyin kök ailesi içindeki toplumsal cinsiyet algısı -Evlilikte fedakârlık konusundaki toplumsal cinsiyet rolleri algısı -Evlilikte cinsellik ve sadakat konusundaki toplumsal cinsiyet algısı -Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bireysel fikirler

Tablo 7: Toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin alt temalar

Alt Tema: Bireyin kök ailesi içindeki toplumsal cinsiyet algısı: Çocuk doğduğu andan itibaren yaşadığı aile ve sosyal çevrede toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumuna yönelik hazırlık ve yaptırımlar ile karşılaşmaktadır. Çocukluk ve gençlik

yaşamlarında öncelikle yetiştiği aile içinde anne-babasının birbirine ve çevresine olan davranışları ve yaklaşım tarzı ile model alarak kendi algısı oluşmaktadır. Gözlem veya model alma yolu ile öğrendiği davranışlar kendi evliliğinde veya çocuk yetiştirme tutumlarında büyük rol oynamaktadır. Aşağıda katılımcıların büyüme sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda etkili olan aile içi tutum ve davranışlara yönelik ifadeleri ve kendi evliliğinde kadın-erkek sorumluluklarına bakış açısı verilerek karşılaştırma yapılmıştır.

"Tek başıma büyüdüm, kendi kendimi büyüttüm, lisede hemşirelik okudum, babam hayırsızdı, kafası muhafazakardı, işe girdim sorun yaşamadım, ayrım olmasına fırsat vermedim. Ben engel oldum. Mesela 14 yaşında araba kullanırdım, 15-16 yaşlarında kendi yaklarım üzerinde durmaya başladım, çalıştım, eve giriş çıkış saatim, hesap verme durumum olmadı, hiç güven sarsmadım, sorgulanmadım, hiç yanlış yapmadığımı gördüler. Eşit. Benim yaptığım yemeği o da yapabilmeli, bende onun yaptığını yapabilmeliyim ama kaldırdığı eşyayı kaldıramam tabiki" (K3)

"Yaşadım tabiki. Gezmeyin derdi babam, erkek yapar kız yapamaz derdi, kız gezmez. Kadın çalışırsa evine bakamaz, çocukları ile ilgilenemez gibi gelir, ben çocuklar yokken çalıştım, eve gelince işimi yapardım" (K4)

"Elbette ki vardı, erkekler toplumda mazur karşılanır, daha cesaretlendirilir, alkol kız arkadaş konularında, kızlara ise aileler hiç bunlar olmayacakmış gibi baskı yapar" (E10)

K3 kodlu katılımcı ifadesinde toplumsal cinsiyet ayrımına karşı olup ailesinin kalıp yargılarından uzak kalmaya çalışarak büyüme sürecini tamamladığını ve evliliğinde de sorumlulukların paylaşımı konusunda aynı düşünceyi devam ettirerek iki tarafa da eşit haklar tanınması gerektiğini belirtmektedir. K4 kodlu katılımcının ifadesinde büyüdüğü ailede yaşadığı cinsiyet ayrımcılığının etkisi ile kadınların temel görevinin aile içinde olup sosyal yaşamda kadının yetersiz olabileceği görüşü ön plana çıkmaktadır. E10 kodlu katılımcı toplumda kadın-erkek ayrımı bulunduğunu ve

toplumun kadın ve erkeğe farklı özgürlükler ve yasaklar yüklediğini, kendisinin de büyüdüğü toplumda bunun geçerli olduğunu belirtmektedir.

"Ayrım hissetmedim, ergenlikte eski eşimle kavga edince o mekanlarda gezerdi, bende yapmak istediğimde annem karıştı, eşit de olsan toplumda onun yaptıklarını yapman doğru karşılanmaz dedi, her şeyde aşık atılmaz dedi annem" (K6)

"Yok, annem-babam hiç ayrım yapmadı, abimde çok güzel ev işi yapar, babamızdan hayatın müşterek olduğunu gördük, annemden para kazanmayı öğrendik, bizde evde onlara yardım ederdik abimle" (K9)

"Köyde büyüdüm ben, köyde kızlar dışarı çıkmaz derler, ailem o tarz değildir, abime nasılsa bana da öyle davrandılar" (K10)

"Benim için ben özgürdüm, her şeyi yaptım, kötü alışkanlık değil, tadılacak her duyguyu tattım, babam kızardı. Oğlum da öyle büyüsün, ayrım olmamalı, yok asla. Dayımın kızları ile beraber büyüdük" (E3)

"Hiç ayrım yaşamadım, anne babam ablanlar bunu yapar sen de yap derdi" (E6)

Yukarıda görüşleri verilen katılımcılar ve çalışmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu çocukluk ve gençlik döneminde ailesi tarafından cinsiyet ayrımcılığı yaşamadığını, kız veya erkek olarak kendisine verilen görev ve sorumlulukların benzer olduğunu belirtmektedir. Her ne kadar katılımcılar toplumsal cinsiyet rolleri konusunda bir ayrım yaşamadıklarını belirtseler de yaşadığımızı toplumda kadın ve erkeğe verilen rollerin, onlardan beklentilerin, yüklenen sorumlulukların cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği, özellikle bu ayrımın muhafazakâr ve küçük topluluklarda, kırsal kesimlerde daha yoğun olduğu bilinmektedir.

Alt Tema: Evlilikte fedakârlık konusundaki toplumsal cinsiyet rolleri algısı: Evlilik, iki farklı ailede yetişmiş ve farklı bireysel özelliklere sahip iki insanın ortak bir amaç çerçevesinde birleşerek, o güne kadar getirmiş oldukları rollere eş

rolünü de ekleyerek yeni bur birlik oluşturmasıdır. Bu yeni birliktelikte bir uyum kazanabilmek ve mutlu olabilmek için iki tarafın da zaman zaman fedakarlıkta bulunması kaçınılmazdır. Kişilik özelliklerine, ilişkinin durumuna, beklentiye ve yetiştirme biçimine göre karşı taraftan beklenen fedakârlık biçimi ve kendisinin yapabilecekleri de değişiklik göstermektedir. Aşağıda katılımcıların evlilikte kadının mı erkeğin mi daha fedakâr oldukları yönündeki görüşlerine yer verilmiş olup kendi ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri yer almaktadır.

"Kadın daha çok fedakâr olur erkek o kadar olmaz, biz en ufak bir şeyde fedakârca davranabiliriz ama erkek davranmaz erkek sinirlenir kadın daha sabırlı alttan alır senin değdiğin gibi olsun der, erkek alttan almaz" (K1)

"Bence kadınlar daha çok fedakârlık yapar, eşimde yapar ama ben daha çok yapardım her şeyde. Çalıştığında üzülürdüm, sizin için çalışıyorum derdi, yıpratma kendini derdim, benim için değilmiş ama" (K4)

"Kadın daha fedakâr, toplumda misyon hep kadında, yuvayı dişi kuş yapar, yuvana sahip çık diye baskı var, erkek kapıyı vurup çeker gider ama anne 2 evladımız var der, o çekip gidemez" (K9)

"Kadının fedakarlığı ortada, büyük, anne, bunu şımarıklığa da dökmemek lazım, her şeyi ben yapıyorum sen yapmıyorsun değil" (E2)

"Benim kadar fedakâr olsa boşanmıyorduk ama oğluma olan fedakarlığı da tartışılmaz" (E3)

"Evlilikte genelde bir taraf daha çok fedakârlık yapar, emek verir, bizde ben fedakardım, en çok ben yaptım, evdeki sorumlulukları yapan bendim eşim çok önemsemeyen taraftı, sırtını dayayan bir eşti, hep ailesine yaptırdı, karşılıklı otururduk, annesi ne derse onu yapardı eşim, evliymiş gibi davranmazdı" (E5)

"Bence eşit olmalı fedakârlık, erkeğin fazla olması lazım, erkek dışarıdan getirir, kadın hizmet yapar" (E6)

"İkisi de eşittir bence" (E9)

Katılımcıların evlilikteki fedakarlığı nasıl değerlendirdikleri incelendiğinde çoğunlukla herkesin kendisini daha fedakâr olarak gördüğü, ailesi için fedakârlık yaptığını düşündüğü görülmektedir. Her iki cinsiyette de toplumun kadına fedakârlık rolünü daha çok yüklediğini düşündüğü ve bu beklentiyi evlilikte de sürdürdükleri, zaman zaman iki tarafın da eşit biçimde fedakârlık yapmasını isteseler de kendi ilişkilerini değerlendirdikleri zaman kendilerinin çabalarını daha üstün gördükleri gözlenmektedir. Hem kadınlar hem de erkekler tarafından kadının anneliğinin toplumda kutsal olarak görülmesi nedeni ile annelik rolünün kadının fedakarlığını arttırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünmeleri nedeni ile katılımcıların çoğu anneleri daha fedakâr olarak değerlendirmektedir.

Alt Tema: Evlilikte cinsellik ve sadakat konusundaki toplumsal cinsiyet algısı: Evliliğin sevgi, saygı, anlayış, güven gibi temellerinin yanında cinsel yaşam ve sadakat gibi iki önemli temeli daha bulunmaktadır. Mutlu evliliklerde çiftlerin sağlıklı cinsel yaşamları çiftin birbirine olan sevgi ve bağlılığını arttırıcı rol oynamaktadır. Çiftler arasındaki iletişimin iyi olması, sorunlarını konuşarak çözmeye ve empati kurmaya açık olmaları, ön yargıdan kaçınmaları ile cinsel yaşamlarında da birbirlerine istek ve beklentilerini rahatlıkla aktarabilmeleri sayesinde sağlıklı bir cinsel yaşam sağlanması mümkün olabilmektedir. İstek ve beklentilerin rahatça ortaya konmasında bireyin yetiştiği toplumdaki cinsellik algısı belirleyici bir faktördür. Cinsellik gibi sadakat de evliliğin ön önemli sac ayağı olan güvenin devamı için gerekli olup son yıllarda artan boşanma davalarındaki boşanma nedenleri arasında aldatma ilk sıralarda gelmektedir. İletişim araçları ve sosyal medya kullanımının artışı ile aldatma vakaları arasında doğru orantı olduğu düşünülmekle sadakatsizliğe rağmen bazı evliliklerin devam ettiği görülmektedir. Aynı cinsellik gibi toplumun sadakatsizlik konusundaki kadın ve erkeğe biçtiği roller ve önyargılar kişilerin bu tür bir olay ile karşı karşıya kalmasında ortaya koyabileceği tepkilerde değişime sebep olabilmekte ve bunu kabullenmesinde veya reddedip boşanma kararı alabilmesinde önemli rol oynamaktadır. Aşağıda kadın ve erkek katılımcıların cinsel yaşam ve sadakat konusundaki görüşleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

"O istediğinde sen istemezsen seni anlayışla karşılaması lazım" (K2)

"Saygı duymak lazım cinsel isteğe, ne bileyim önemsemek çok önemli" (K3)

"Fiziksel olarak var, erkekler daha düşkün bana göre, bayanlar için olsa da olur olmasa da bizim öyle. Eşim istediği sürece olurdu, komşularımız farklı düşünür ama." (K4)

"Kimse kimseden çekinmemeli, herkes istediğini dile getirmeli. Kadın doğum yapınca isteği olmuyor biraz, o dönemde erkekler saygılı olmalı, anlamaya çalışmalı. Erkek ihtiyaç olarak görür, toplumun getirdiği bir şey ama kadın için de ihtiyaç" (K5)

"Cinsel hayatımız normaldi, son zamanlarda ters ilişki ister, zorlardı, ben reddettim." (K7)

"Kadın kendini frenleyebiliyor, Allah öyle güzel yaratmış ki 3 yıldır ayrıyız eksikliğini hissetmedim hiç. Erkek öyle değil, yapı farklı mizacı bu" (K9)

"Erkek istediği gibi rahattır, kadınlar zan altında bırakılırlar, kadınlar istese de yapamaz, hoş karşılanmaz toplumda erkekler rahat, bir kadın istediği gibi yaşayamaz cinselliğini" (K10)

Kadın katılımcıların cinsel yaşama bakış açıları incelendiğinde K2,K3 ve K5 kodlu katılımcıların kadın ve erkeğin cinsel yaşamda eşit olduğunu ve bunun iki tarafın isteği ile gerçekleşmesinin daha iyi olduğunu, K4 ve K9 kodlu katılımcıların kadının cinsel isteğini önemsemedikleri ve değersizleştirdikleri, cinselliği sadece erkeğin ihtiyacı olarak gördükleri , yine K10 kodlu katılımcının da kadınların bu konudaki isteklerini açığa çıkaramadıklarını ve toplumsal baskı hissettiklerini, kadının isteğini belirtmesi durumunda toplum tarafından eleştirileceği ve dışlanacağını düşündüğünü belirttiği görülmektedir. K7 kodlu katılımcının eşinin isteği olan ters ilişkiyi kabul etmediği ve bunu sağlıklı bir cinsel yaşam içinde olmaması gereken bir davranış olarak yorumladığı görülürken boşanma nedenleri arasında bunun belirtilmemesi dikkati çekmektedir.

"Doğal olmalı, iki tarafında fikri ile" (E1)

"Herkes için aynıdır" (E7)

"İnsanların cinsel yaşamı yatak odasındadır, kadının istekleri de erkeğin sorumluluğundadır, iki tarafında isteği önemli, cinsellik anlamında güzel şeyler yaşadık" (E2)

"Erkekler daha çok ihtiyaç duyar, bayanlarda da var, kişiye göre değişir" (E5)

"Erkeğin 3 isteği varsa kadının 1 olur genelde" (E6)

Erkek katılımcıların cinsel yaşam konusundaki değerlendirmeleri incelendiğinde kadın katılımcılara göre daha kısa ve net cevaplar verdikleri görülmekle bunun araştırmacının karşı cins olmasından dolayı rahatlıkla kendilerini ifade edememiş olabilecekleri düşünülmektedir. E4 ve E9 kodlu katılımcının bu soruya cevap vermedikleri görülmüştür. E1 ve E2 kodlu katılımcılara göre cinsellik çiftlerin ortak rızası ve isteği ile yaşanması gereken bir durum iken E2 kodlu katılımcı kadının cinsel yaşamdaki mutluluğundan erkeği sorumlu görmektedir. E5 kodlu katılımcı cinselliği erkeğin bir ihtiyacı olarak yorumlarken E6 kodlu katılımcı erkeğin cinsel yaşamdaki isteğinin kadına göre üç kat daha fazla olduğunu öne çıkarmaktadır.

"Erkekler yapar bayanlar yapamaz yanlış, erkektir belki sabredemez ama yapsa da ailesine dönmeli, çok yapan var ama belli etmez, kadının çok yanlış, kadınlarda da var artık" (K4)

"Kimse kimse için vazgeçilmez değil. Bir insanı aptal yerine koymak hoş değil, duygu bitmişse orayı terk etmeli, olsa bir kadın fark eder zaten" (K3)

"İki tarafın da sadakati olmak zorunda, ayrım yok, erkek yapar yok" (K6)

"Kadının aldatmasını hiç görmedim etrafımda. Evden giderken kayınvalideme söyledim, sen ilk aldatılan kadın mısın dedi. Bana göre öyle değil,

ben eşimi aldatmadım, onun da sadakatli olması gerekirdi. Aldatılmak çok ağrıma gitti" (K7)

"Arasında fark var, kadın yapınca "o…"[9] derler, erkek yapınca bir kereden bir şey olmaz derler, toplumda böyle bakar" (K10)

Kadın katılımcıların tamamının sadakatsizlik konusunda hemfikir oldukları ve bunu yapılmaması gereken ve evlilik ilişkisini bozan bir davranış olarak değerlendirdikleri görülmektedir. K3, K4 ve K6 kodlu katılımcılar evliliğin iki tarafın da sevgi ve sadakati ile devam edecek bir yapı olduğunu ileri sürmektedirler. K7 kodlu katılımcı ifadelerinde çevresinde hep erkeğin sadakatsizlik yarattığı durum ile karşılaştığını ve kendi evliliğinde de bunun defalarca yaşandığını, aldatıldığı için artık tahammülü kalmadığını ve boşanmak istediğini ancak kayınvalidesine göre bunun kabul edilebilir bir durum olup evliliği bitirmek için geçerli bir sebep olmadığını belirtmektedir. K10 kodlu katılımcıya göre aldatma toplum içinde cinsiyete göre değişen bir durum olup kadınların yapması durumunda kesinlikle kabul edilemeyen ve kadına kötü anlamlar yükleyen, kadının toplum içindeki statüsünü sarsan ve karalayan olmakla erkeğin aldatması durumunda kabul edilebilir ve mazur görülebilir olarak yorumlanmaktadır.

"Eşit olmalı, eşitlik taraftarıyım ben." (E1)

"Sadakat karşılıklı olmalı. Bir insan erkek olsun kadın olsun eşinin aldattığını fark eder, ikisi de yapmamalı." (E2)

"Bence kötü bir şey, yapmamalı, kadının ki farklı erkeğin ki farklı, kadının daha ağır, acı verici, erkeği de tasvip etmiyorum, olmasa daha iyi" (E5)

"Arada fark yok, insanız, eşit haklara sahibiz, o da ayıp bu da kim yaparsa güven sevgi biter zaten" (E9)

[9] Türkiye'de kadınlara yönelik hakaret içerikli bir söz

Erkek katılımcıların sadakat konusundaki görüşlerine bakıldığında; tüm katılımcıların bunu evlilikteki sevgi ve güven ilişkisini bozan bir davranış olarak değerlendirdiği ve onaylamadığı, iki tarafın da bu tür bir davranışı yapmamasını istediği, E5 kodlu katılımcının ise kadının sadakatsizliğini erkeğinkine göre daha etkili bulduğu görülmektedir.

Alt Tema: Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bireysel fikirler: Birey yaşamının her döneminde toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesine yönelik birçok değişkene maruz kalmakta, bunların etkisi ile kadın ve erkeğin toplumda nasıl konumlandırılması gerektiği, kadına ve erkeğe özgü davranışların olup olmaması, kendi çocuğunu bunlara göre nasıl yetiştirmesi gerektiği ile ilgili bireysel fikirler oluşturmaktadır. Katılımcılara yaşadığımız toplumda kadın-erkek arasındaki farklılık veya eşitsizliklerin sebepleri ile kendi çocuklarını yetiştirme biçimlerinde bir farklılık olup olmadığı, kadın ve erkek için ayrımı yapılmış sorumlulukları bulunup bulunmadığı sorulmuş olup cevaplarına aşağıda yer verilmiştir.

"Benim kızım var, küçüklükten biri duyuyoruz erkekler daha hareketli ama kızlar daha naif daha yumuşak yapma deyince yapmaz erkek çocuğa yapma desende yaptıramazsın, başta kız erkek işi diye ayrım yapamam, böyle bir ayrım yok, fabrikalarda da başka yerlerde de görürüz bu kadın bu erkeğin işini yapar diye, yapamaz edemez diye bir şey yok. Günümüzde doğuda erkekler daha baskıcı benim dediğim olsun der, kadını daha çok bastırırlar, küçüklükten kız erkek ayrımı deriz ya yetiştirmeden, aileden ne görüyorsa o, benim ailemde yetişirken bir fark yoktu. Kadın erkek ayrımı yok." (K1)

"Bence yok aslında, 3 kızım var, hiç erkek yetiştirmedim ama olsa ayrı davranmazdım, ayrım olmaz. Bence gelenek ve göreneklerimizden mi bana öyle geldi, yetiştirilme tarzımızdan, yada insanlar bize nasıl bakar diye başkasına göre yaşarız hayatı."(K2)

"Ayrım var. Erkek kadına kendini dinletecek, kadın da kocasını dinlemeli" (K4)

"Bir fark yok bence, Kızım olduğu için çok mutluyum, hemcinsim. Erkek olsa da fark etmezdi, kızım 3,5 yaşına kadar araba ile oynadı hep, mavi istedi, pembe istemedi, öyle aldık, cinsiyet kavramını gösterdik yine de. Oyuncaklı çikolatalardan erkek olanını alırdı hep şimdi kız için olanı alır. Eğitim olabilir, bilemiyorum. Her konuda kadın özellikle çalışma ve özgürlükler konusunda eşit görülmez, insanların kafasını değiştirmesi lazım ama o da çok mümkün değil" (K5)

"Farklılık var, biz o ne der bu ne der deyip başkalarına göre yaşarız, ben evliliğimi kendi istediğim gibi yaşayamadım, kocam istediği gibi gezerdi ben çıkamazdım" (K7)

"Eşitsizlik var, kızlar okumazsa evlenmesi gerekir, gelinlikle girer kefenle çıkar anlayışı var, geri kafalı insanımız, kadın çalışmasın derler, neden çalışmasın neden okumasın, neden evliyken arkadaşı ile görüşmesin. Ayrım yok, eşim derdi gece dışarı çıkamazsın, ben çocuk değilim derdim, nasıl davranacağımı bilirim, o gece yarısına kadar gezerdi bana 9 a kadar derdi" (K8)

"Erkeklerin sırtını çok sıvazlarlar, erkeğe yakışır diye, birçok öldürülen kadın var, öldürülen erkek yok, kadınlar çok mağdur, ben çok şükrediyorum, ailesinin destek olmadığı insanlar da çok, kadın için çok zor her şey," (K9)

Kadın-erkek eşitliği konusunda çoğu kadın katılımcının benzer fikirlerde oldukları görülmekle kadın ve erkek arasında eşitsizlik olduğunu, bu eşitsizliğin yetiştirme biçimi ve toplumdan kaynaklandığını, bu eşitsizliğin evlilik yaşamların da devam ettiğini, bunu doğru bulmadıklarını ve kendi çocuklarını yetiştirirken eşitlikçi bakış açısı ile davrandıklarını belirtmektedirler. K1 kodlu katılımcı kendisinin yetiştiği ailede bir ayrım yaşamadığını ancak bazı ailelerde bulun olduğunu, kendi kızını büyütürken kendi yetiştiği gibi kızını büyüttüğünü söylerken K2 kodlu katılımcı da 3 kızı bulunduğunu ve çocuğunun cinsiyetinin yetiştirme tarzını etkilemediğini ancak toplumumuzda kadınlara yönelik bir baskı bulunduğunu söylerken K7 kodlu katılımcının söylemleri de bu görüşü desteklemektedir.K8 kodlu katılımcı da kendisine göre kadın ve erkeğe eşit haklar tanınması gerektiğini ancak günümüzde böyle olmadığını, eşi kendisinden farklı düşündüğü için kendisine yönelik

yaptırımlarda bulunduğunu aktarmaktadır. K9 kodlu katılımcı, toplumun erkeği yücelten ve kadını baskı uygulayan bir bakış açısı olduğunu, özellikle ailesi tarafından desteklenmeyen kadınların ciddi biçimde mağduriyet yaşadıklarını belirtirken K4 kodlu katılımcı ise diğerlerinden farklı olarak cinsiyetçi bir bakış açısına sahip olup evlilikte erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurması gerektiğini eklemektedir.

"Eşit değiliz, bizde ben ezilenim, bencillikten kaynaklanır, saygısızlık, sevgisizlik, cahillik. Ben sırf eşim yüzünden üniversiteye okudum hırsla, eziklik psikolojisi yaşattığı için, eşit kabul etmedi beni, açık öğretim diye beni ötekileştirdi hem çalışıp hem okudum çocuğumu büyüttüm" (E1)

"Bizde eşit değil. Kadınlara hak verildiği için kadının arkasında durun devlet, kadın her şeyi yapmakta özgür, haksızda olsa böyle düşünür, hataya düşer, kadın suç işlese de ceza verilmesi lazım, kadın kocasını uzaklaştırıp dostunu eve alır, kanun onu cezalandırmıyor, boşanmalar bu sebepten" (E6)

Erkek katılımcıların görüşleri incelendiğinde farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. E1, E6 ve görüşleri burada yer almayan E8 ve E9 kodlu katılımcılar kadınlara pozitif ayrımcılık yapıldığını, boşanma konularında toplumda ve hukukta kadına ayrıcalık tanındığını ve haklı görüldüğünü, eleştirilen, suçlanan ve dışlanan tarafın erkek olduğunu, özellikle son dönemde yasalarda yapılan değişiklikler ile erkeklerin haklarının çiğnendiğini düşünmektedirler. Boşanma davalarında ve 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" uyarınca evden uzaklaştırma kararı verilmiş erkeklerin çoğu benzer düşünceleri paylaşmakla, son yıllarda hukukta kadının üstünlüğü olduğunu, evden uzaklaştırma, velayet, nafaka ve tazminat gibi konularda daha çok kadınların haklı görüldüklerini ve erkeklerin mağduriyet yaşadıklarını gündeme getirmektedirler.

"Fark yok, standart, benim kızım var, kızlar şöyle yapmaz diye bir şey yok. Bence kadınlara daha çok hak tanınır, kadın erkek eşit değil, bu cinayetlerden, aile içi kavgalardan kaynaklanır, yapmayanlar da var ama onlarla aynı kefeye

konuluyor, eşit davranılmalı, benim le ilgili bu konuda bir şikâyet yok ama süreç nasıl ilerler bilmem. Kadın erkek eşit olmalı, ayrım olmamalı, erkeğin yaptığını kadın da yapabilmeli, birlikte paylamış olmalı, eşit olmalı" (E5)

"Nedeni cahillik, kadını obje olarak görürler, kadın eş, anne, abla, her şey. Eşimi ailemin üstüne koydum, benim için anne, abla oldu. Arada ayrım yok. Kadın ne ise erkekte o. Kadının fedakarlığı çok üstün erkekten. Avrupa'ya gittim, bez kadını obje olarak görürüz orada kadına verilen değer çok üstte. (E2)

"Eşitlik var ama kadınlar daha üstte tutulur, kadınlar çok ezilir, haberlerde görürüz, öldürülürler, dövülürler bu yüzden, bu yandan üstün olmaları iyi, kadınları hoş tutmak lazım, erkek başının çaresine bakar ama kadın tek başına zorlanır" (E9)

"Eşitsizlik yok bence. Kadın çok yüce benim için. Hayat müşterek, hiç öyle bir ayrım yok, arkadaşlığımda da evliliğimde de olmadı, hayat paylaştıkça güzel" (E4)

"Var eşitsizlik, sebebi ataerkil toplum, gelenekler zorlar, değişme oluyor tabi ama z kuşağında ayrım daha az" (E10)

Bazı erkek katılımcılar toplumumuzda kadın-erkek eşitliği olduğunu bazıları ise olmadığını düşündüklerini belirtirken bunun sebepleri ve cinsiyete göre sorumluluklar konusunda düşüncelerinin farklılaştığı göze çarpmaktadır. E2 kodlu katılımcı toplumumuzda kadın-erkek eşitliği olmadığını, bunun nedeninin eğitimsizlik olduğunu ancak bu ayrımın olmaması gerektiğini, başka ülkelerde böyle bir ayrım yapılmadığını aktarırken E 10 kodlu katılımcı bu eşitsizliğin nedeni olarak toplumdaki ataerkil yapıyı göstermekte ancak z kuşağı gençlerinde böyle bir ayrımın giderek azaldığını öne çıkarmaktadır. E4 ve E9 kodlu katılımcılara göre ise kadın-erkek arasında eşitlik olduğu ancak kadının anne olabilmesi dolayısı ile daha çok saygıyı hak ettiği ancak kadının toplumsal rolleri gereği erkeğe göre güçsüz kalıp zorlanabildiği düşüncesi görülmektedir.

Tema: Boşanma Kararı Almada Etkili Olan Faktörler: Boşanma bir evliliğin hukuken sonlanması olduğu gibi kişinin psiko-sosyal durumunda da çeşitli değişimleri içeren bir durum olduğundan bu kararı etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Tablo 8'de katılımcıların boşanma kararı almalarında etkili olan faktörler gösterilmiş olup 4 alt tema olarak ayrıntılı incelenmesine yer verilmiştir.

Tema	Alt Tema
Boşanma kararı almada etkili olan faktörler	-Evlilik sorunları -Toplumsal etkiler -Çocuk sahibi olmanın etkileri -Bireysel faktörler

Tablo 8: Boşanma kararı almada etkili olan faktörlere ilişkin alt temalar

Alt Tema: Evlilik sorunları: Evlilik akdi ile gerçekleştirilen birliktelik toplumda aile olarak varlığını sürdürmektedir. Evliliğin psikolojik, sosyal, biyolojik ve ekonomik işlevleri yerine getirilerek iki ayrı yaşamın tek yaşama dönüştürülmesi ve bu yeni yapı içinde bireylerin hem kendi benliklerini de koruması hem de bir çift olarak süreklilik sağlamaları beklenmektedir. Bu sürekliliği sağlarken her çift bazı sorunlarla karşı karşıya kalmakta, zorlu süreçlerden geçebilmekte ve bu süreçlerin sonucuna göre evliliğin devamı veya sonlanması söz konusu olmaktadır. Her evlilikte sorunların yaşanması doğal olmakla birlikte aşılan sorunlar birlikteliği ve çiftlerin ilişkisini güçlendirmektedir. Bu sorunların çözümlenemediği durumlarda ise tek tarafın veya iki tarafın da kararı ile boşanma olgusu ortaya çıkmaktadır. Aşağıda katılımcıların evlilikte yaşadıkları sorunlar arasında boşanma kararında en çok etkili olanlara yer verilmiştir.

"En çok maddi sorunlar etkili oldu, başka yoktu, kıza, bana kendine bir şey alsın diye beklentim olmadı şimdiye kadar" (K1)

"İlgisizlik" (K2)

"Eşimin uyguladığı duygusal şiddet etkili oldu. Sürekli tekrarlayan şeyler yine tekrarlıyor, düşündüm, bu kadar gursuz musun değilsin, değer vermeyen biri ile yaşamayı sonlandırmak, 3 çocuğa annelik yapmak, iyileşmek için karar verdim" (K3)

"Sevgisizlik, saygısızlık, yok sayılmak, önemsenmemek, çocuğun tartışmalarda etkileniyor olması, kızım böyle bir ailede büyüsün istemiyorum" (K5)

"En sonunda çok şiddetli vurduğu için kendime böyle bir hayatı layık görmedim, yanağım çok acımıştı, buna maruz kalmak istemedim, dosyamız olduğu halde devam etti şiddete, korkmadı. Fiziksel şiddet ve ailesi" (K6)

"Genelde tutarsızlığı, çalışmaması, özellikle oğlum ile olan iletişimi, ilgili bir baba değildi. Şiddet uyguladı, hamileyken dövdü, her şeyi denemek istedik, ufak tefek itiş kakışlar oldu, çocuk için şikâyet etmedim" (K10)

Kadın katılımcıların ifadeleri incelendiğinde; farklı gerekçeler ile boşanma kararı aldıkları görülmekle çoğunun duygusal sebeplerle bu kararı aldığı, beklentisi olan sevgi ve değer görememe, duygusal baskı ve şiddet, eşinin iyi bir baba rol modeli olmaması gibi nedenlerin yanında maddi ihtiyaçların karşılanmasının da etkili olduğu görülmektedir. K3, K5 ve K6 kodlu katılımcılar hissettikleri değersizlik duygusu sonucu böyle bir karar aldıklarını belirtirken bu değersizliğin nedeni bir kişide fiziksel diğer kişide duygusal şiddet üçüncü kişide de önemsenmemek ve sevgisizlik olarak ortaya çıkmaktadır. K10 kodlu katılımcı da şiddete maruz kaldığını ancak bunun belirleyici olmadığını, eşinin düzenli bir çalışma yaşamı olmamasının ve oğlu için iyi bir rol model oluşturmamasının daha etkili olduğunu belirtmektedir.

"Aldatılmak çok ağrıma gitti, hakaret küfür de vardı. Kızım babadan yoksun kalmasın diye görmezden geldim, bu sefer gözümle gördüm fotoğrafları, yazışmaları, bana karı derdi ona güzelim. Onları arabada yakalayınca bile hiç umursamadı, aşağıladı beni, o zaman karar aldım" (K7)

"Eşim istedi boşanmayı, hiçbir problem yoktu diye bilirdim, bir yıl önce bir bayan girdi hayatına ayrılığa karar verdi, ben kararsızım" (K4)

"Aldatma en temel etken. Son bir yılın son döneminde çocuğun bilgisayarında sorun varmış, baktım, bakarken gördüm bilgisayara WhatsApp kurmuş, açıldı birden ekranda, ilginç geldi bana, baktım, bir erkek ile mesajlar vardı, kalplar, öpücükler, şaşırdım, konduramadım, heyecanım arttı, dilim damağım kurudu, bakıp çözmek istedim, paragraflardaki içerik duygusal değil cinsel içerikliydi." (E1)

"Olayı öğrendiğim gibi aldım bu kararı, kabul edemem. Aldatılmak, ben işteyken ve oğlumuz evdeyken aldattığı kişi eve gelmiş gece ve sabaha kadar kalmış, oğlumu da güvensiz bir ortamda bırakmış, aslında affedilmeyecek olan bu" (E10)

"Kendi ailesiyleydi hep benim ailemi istemezdi, telefonunda aldatma mesajı gördüm, aldatma etkili oldu, ondan sonra karar verdim" (E4)

Sadakat tüm evlilikler için oldukça önemli iken yukarıda ifadeleri yer alan katılımcıların boşanma kararı almalarında sadakatsizliğin daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Sadakatsizlik yaşayan kadın katılımcıların aldatıldığını öğrenmelerine rağmen evliliklerine devam ettiği, bunun tekrarlanması veya eşinin boşanmayı istemesi üzerine ayrılık kararanın ortaya çıktığı, erkek katılımcılarda ise aldatma olayı ortaya çıktığı anda hemen ayrılık kararına sebep olduğu, erkeklerin kadınlara göre daha hızlı ve kesin karar vererek bu kararlarının istikrarlı olduğu, kadınların ise karar alırken zorlandıkları dikkat çekmektedir.

"Evi terk etmesi ile karar verdim. Kadının yeri kocasının yanıdır, evi terk etmesi boşanma nedenidir" (E2)

"Çocuklarla ilgilenmemesi, kadınlık görevlerini yerine getirmemesi, evde hiçbir iş yapmaması, evle ilgisi yoktu" (E7)

"En çok etkili olan şey ailem. Ailemin yanında hiç rahat olamıyordum, görüşemiyordum. Annem çok çalıştı, iki ev aldı, biri kardeşime biri bana, babam 50 yaşında öldü. Aslında güzel başlayan bir evliliğimiz vardı. Çocuk olunca aileme

karşı tutumu değişti. Benim için aile her şeydir, kızgınlık geçimsizlik olabilir ama ama onun tutumu, beni kışkırtması, onlara karşı teşebbüsleri oldu. Bir de son dönemde kıskançlık, insanlara karşı soyutlamaya çalıştı, sosyal biriyimdir beni yönetmeye çalıştı. Özgür bir adamım özgür ölücem. Bende müsaade etmedim" (E3)

Diğer erkek katılımcıların ifadeleri incelendiğinde; E2 kodlu katılımcı toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak evli bir kadının sorumluluğunun evinde olması gerektiğini, evi terk etmenin boşanma nedeni olduğunu öne çıkarırken benzer görüşlerde olan E7 kodlu katılımcı da ev işleri ve çocukların bakımı gibi sorumlulukların kadınlara ait olduğunu ve eşinin bu sorumlulukları yerine getirmemesi sonucu boşanma kararı verdiğini belirtmektedir. Bu katılımcıların kadın ve erkek rolleri arasında daha kesin ayrım yaptıkları görülmektedir. E3 kodlu katılımcı ise evliliğinde yaşadığı en büyük sorunun eşinin kendisi ve ailesi arasındaki ilişkilere müdahale etmesi ve evlendikten sonra sosyal yaşamında olan değişiklikler olarak göstermektedir.

Alt Tema: Toplumsal etkiler: Çoğu insan karalarını alırken yaşadığı toplum içinde toplumun öğretilerinden ve bakış açısından bağımsız olarak hareket etmekte zorlanmaktadır. Özellikle Türk toplumunda sosyal çevreyi oluşturan aile, arkadaşlar, komşular ile ilişkiler oldukça önemli olduğu için onların bireye olan destek ve eleştirileri de önemlidir. Boşanma uzun yıllardır var olan bir olgu olmakla toplumda boşanmış insanlara ve boşanma fikrine olan bakış genelde olumsuzdur. Son yıllarda boşanma oranlarındaki artış ile birlikte bu görüşte değişimler olsa da bu kararı alırken aile veya yakın çevrenin desteği kişinin kararı üzerinde oldukça etkili olabilmektedir. Aşağıda katılımcıların boşanma kararına yakın çevrelerinin verdiği tepkiler incelenecektir.

"Babam hiç karışmadı, hiçbir şey demedi, ne yapacaksın dedi, ben artık istemiyorum ne olacaksa olsun ben artık yeter diyorum dedim, o da üstelemedi,

biliyordu sorumsuz olduğunu, çevreden de neden diye olumsuz bir şey duymadım" (K1)

"Beni destekleyen sadece babam oldu, annem olur böyle şeyler abartma, çocuklar var der, yaşadıklarını babam daha iyi anlar" (K2)

"Kimsenin ailesi istemez ama sen bilirsin, karışmam dedi annem, zaten başka kimsem yok, etrafta çok da dillendirmedim" (K3)

"Aileme hep destekti, onun ailesi el alem ne der derdi, ben el alem için yaşamıyorum, kim ne derse desin dedim" (K8)

"Herkes benim mutluluğumu istedi, kafan rahat olsun dediler, kendi içimde çok üzüldüm, 35 yaşında hayatımın en güzel döneminde toplum ne der diye, ağrıma gidiyor(ağlama), hal ve hareketlerine dikkat etmek zorundasın, sıkıntı yaşamadım ama tedbir olarak parmağıma yüzük takarım, Türkiye'de kadın olmanın zorlukları, işe bile girseniz yaklaşım farklı olur" (K9)

Kadın katılımcıların aldıkları boşanma kararını çevreleri ile paylaştıkları zaman çoğu ailelerinden genelde destek gördükleri, özellikle evlilikteki sorunların uzun zamandır devam etmesi ve ailenin de bunlardan haberdar olması durumlarında bu desteğin daha güçlü olduğu, sorundan yeni haberdar olunması durumunda da ailenin zaman tanınmasını istediği bilinmektedir. Tüm kadın katılımcılar ifadelerinde aileleri tarafından destek gördüklerini belirtirken K2 kodlu katılımcı annesi tarafından eleştirildiğini ve benzer durumu yaşayan başka kadınlarda olduğunu belirterek annesinin boşanma yerine sorunlu evliliği devam ettirmesini istediğini söylemektedir. K8 kodlu katılımcı kendi ailesi tarafından desteklenirken eşinin ailesi tarafından toplumsal eleştiri öne sürülerek karşı çıkıldığını, K9 kodlu katılımcı da yakınları tarafından destek gördüğünü ancak yaşadığı toplumun bakış açısından çekindiği için kendisini koruma çabası gösterdiğini ifade etmektedir.

"Herkes biliyor, çoğu olumlu konuşur, 4,5 ay tek başına memlekette kaldı ben çocuklara baktım, geldi gidiyorum deyince herkes olumlu baktı" (E2)

"Herkes saygı duydu, tepki olmadı. Ailem evliliği kurtarmak için çok çabaladı, onun ailesi bir kez bile arayıp sormadı neden diye. Ayrılmadan önce bize geldiler, annem onun annesine bir şey söyle dedi, eşimin ailesi destek olmadı, benim annem kızı gibi gördü, onlar görmedi" (E3)

"Çevre bilmez, söylemedim. Annem bilir, kınadılar. Çocuk olsa da sineye mi çekicem bunu" (E1)

"İğrenç olayı çevreye anlatamadım, çocuklarımın karşısına çıkmasını istemiyorum, boşanacağım duyulunca çocuklar küçük derler çevreden, noldu diye soru sorarlar sanki imalı imalı" (E9)

"Ailem bilir sadece, 10 kişi kadar, onlarda bunda tek etkenin rahatlık olduğunu düşünüyorlar" (E10)

Erkek katılımcıların ifadeleri incelendiğinde tüm erkek katılımcıların boşanma kararı için aileleri tarafından desteklendiği görülmektedir. E1, E9 ve E10 kodlu katılımcıların boşanma nedenlerine bakıldığında üçünün de sadakatsizlik iddiası ile dava açtıkları görülmüş olup yaşanan bu durumun çevreleri tarafından bilinmesini istemedikleri, sadece en yakınları ile yaşadıklarını paylaştıkları, sadakatsizliği yapan taraf eşi de olsa bu konuda toplumsal eleştiri ve yorumdan kaçındıkları gözlenmektedir.

Alt Tema: Çocuk sahibi olmanın etkileri: Türk toplumunda aile olmanın gereklerinden biri çocuk sahibi olma olarak görülmektedir. Evliliğin gerçekleşmesinden sonra çiftlerden beklenti soylarının devamını sağlama olup çocuk sahibi olarak aileyi onurlandırma düşüncesi mevcuttur. Çocuk sahibi olma kararı alırken çiftlerin öncelikle evliliklerindeki uyumlarını ve ilişkilerini değerlendirmeleri önemlidir. Bir çocuğun dünyaya gelmesi ile ailede yeni sorumlulukları ve eşlerin uzlaşı sağlaması gereken yeni konular ortaya çıkacaktır. Bu nedenle çiftlerin arasındaki uyum ne kadar iyi ve ortak sorumlulukları paylaşımda çiftler ne kadar başarılı ise çocuk sahibi olduklarında o kadar yüksek doyum sağlayacak ve sorunların daha kolay üstesinden geleceklerdir. Araştırmacının değerlendirmelerinde de boşanma

sürecinde olan katılımcıların çocuk sahibi olma durumlarının kararları üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu incelenmiş olup aşağıda ifadelerine ver verilmiştir.

"Yani, çocuklar, tek başıma olsam bu kadar beklemezdim, küçüklerdi, babaları, beklemem gerekti" (K2)

"Çocuklarımın yaşlarının küçük olması, aile ortamından uzak olarak büyümeleri, başka etken yok, ekonomik özgürlüğü olan bir kadının olmamalı bence" (K3)

"Çocuklar her zaman zorlaştırdı, insan çocuklar için sineye çekiyor" (K9)

"Keşke dediğim tek şey kızım, kızım 3,5 aylıkken bir kez dövdü beni 1 yıl geldim ailemde kaldım, keşke barışmasaydım, çocuk baba yakınlığı yaşasın diye barıştım" (K10)

"2 yıl çocuğum için çok bocaladım. Ben annemle kirada oturdum o çocukla annemin evinde oturdu, ayrı kaldık, annem git karına benimle görüşme evliliğini kurtar dedi, 2 yıl sonunda barışma teşebbüsü oldu, 3 gün sürdü. Evladımız var önümüze bakalım dedim, bu konuda annesiyle ablasıyla konuştum. Ev, araba, çocuk, sağlık var, nankör olma dedim, ekonomik olarak da sıkıntısı yok, olmadı. Çocuk çok önemli, barışmayı bile çocuk için yaptım. Ben çok rahatım vicdanım çok rahat, bir daha denedim, bir adım gelse bin adım giderdim, 2 yılda değişen bir şey olmadı, kendimi çok yordum ayrılmak zor bir süreçti."(E3)

"Çocuk, çocuk olunca zorlandım, olan çocuğa oluyor" (E4)

"Çocuk, başka bir şey yok, çocuk olmasaydı eşim beni istemezse boşanırdım, zorla tutamam, karşılıklı olan şeyler bunlar" (E5)

Tablo 4 incelendiğinde K6 kodlu katılımcı hariç tüm katılımcıların çocuk sahibi oldukları görülmektedir. Yukarıda ifadesine yer verilen katılımcılar çocuğun varlığı nedeni ile bu kararı almada zorlandığını, sorunlu bir evliliği olsa dahi çocuğunun büyümesini beklediğini, çocuklarının anne veya baba eksikliği yaşamaması için bu kararını ertelediğini belirtmişlerdir. Çocuklarının parçalanmış bir aileleri olmaması, küçük yaşta çatışma ortamında kalmaması, yaşamlarında diğer

akranlarından farklılık yaşamamaları ve psikolojik sorunlar oluşmaması için çoğu insanın boşanma kararını ertelediği veya bu kararı alırken zorlandığı bilinmektedir. Çocuğu bulunmayan çiftler boşanma kararı alırken bu endişeleri taşımamakta olup çocuğun varlığı çifti evde kalmaya zorlayıcı bir etkendir.

Alt Tema: Bireysel faktörler: Boşanma kararı alırken birey içinde bulunduğu duruma, yaşadığı olaylara ve gelecek ile ilgili palanlarına göre bu kararı uygulamaya geçirmektedir. Herkesin koşullarına göre bu kararı almasındaki süreç ve kararı uygulamaya geçirmesi değişkenlik göstermekte olup bazen daha öznel sebepler bu süreci etkileyici olabilmektedir. Aşağıda kişilere göre değişen göreceli sebeplerin bu karar üzerinde nasıl etkili olduğu yer almaktadır.

"Emeklerim, sevgim, yıllardır birlikte olmam, başka bir erkek arkadaşımın olmaması, sevginin başka türlüsünü bilmemem" (K6)

"Kolaylaştıranlar oldu, Zaten anlayamıyorduk, ciddi sorunlar vardı. Benim için çok kolay oldu" (E1)

"Benim gibi, bir kadın eşini aldatırsa kim olursa olsun yaşamak istemez bekar da kalsa, zorlaştırıcı bir şey yok o yüzden" (E6)

"Belki anlaşmalı boşansaydık oğlum ilerde bunları duymazdı, eşimin ailesi ile görüştüm ama pozitif cevap alamayınca davayı açtım. Benim hayatım zorlaştı bu kararı alınca, yeni bir hayat kurmak, yeni bir ev, yeni maliyetler ve tüm birikimin onda kalması" (E10)

Yukarıda görüşleri verilen katılımcıların durumları incelendiğinde, K6 kodlu katılımcının uzun yıllar süren bir ilişki sonucu evlilik gerçekleştirdiği ve bu süreçte yaşadıklarının, duygularının ve paylaşımlarının, boşanma durumunda duygusal olarak kendisini güvensiz hissedeceği endişesinin bu kararı almasında zorlaştırıcı olduğu görülürken E1 ve E6 kodlu katılımcıların sadakatsizlik nedeni ile dava açtıkları bilinmekle bunun boşanma kararları üzerinde hızlandırıcı etken olduğu, E10 kodlu

katılımcının ise kararı alma süreci değil sonrasında zorluk yaşadığı dikkati çekmektedir.

TARTIŞMA

Edirne ilinde yaşayan ve boşanma davası Edirne Adliyesi'nde görülen boşanma sürecinde olan kişilerin bu kararı alırken hangi süreçlerden etkilendiğini, bu kararlarında yaşadıkları toplumun cinsiyet konusundaki öngörülerinin, fikirlerinin etkili olup olmadığını araştıran bu çalışmada 10 kadın ve 10 erkek ile çalışılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu rehberliğinde gerçekleştirilen görüşmelerin bulguları içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

Çalışmada katılımcıların görüşleri incelenerek kodlara, alt tema ve temalara ulaşılmış, bunlar üzerinden çıkarımlarda bulunulmuştur. Ulaşılan 4 ana temanın ilki olan tanışma ve evlilik süreçleri ana teması, tanışma ve flört süreci ile evlilik biçimi ve süresi alt temalarıyla ilişkilendirilerek boşanma kararı almış bireyin ilişki süreci başından incelenmek istenmiş, bireyin eşi ile nasıl tanıştığı, tanışmadan evliliğe kadar geçen süre, evlilik biçimleri ve görüşme zamanına kadar evli kaldığı süreler ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Katılımcıların tanışma biçimleri ve flört edip etmedikleri incelendiğinde; 17 katılımcının flört sürecinden geçerek evlilik kararı aldığı, E6 ve E8 kodlu katılımcıların görücü usulü tanıştıkları ve kısa süre içinde nişan veya evliliğin gerçekleştiği, K7 kodlu katılımcının ise tanışmasının görücü usulü olup ardından flört sürecine girdiği görülmektedir. İyi bir evliliğe başlamak için hangi tanışma biçiminin sağlıklı olduğu düşünüldüğünde; çiftlerin birbirlerini tanıyabilmeleri ve gelecekte kuracakları birliktelik için sağlam temeller oluşturabilmeleri için evlilik öncesinde flört etmenin yararlı olacağı, birbirini yeterince tanımadan, sosyal çevre ve aile baskısı ile bir aile kurmanın gelecekte olası sorunlara gebe olduğu varsayılabilir. Bu konudaki araştırmalar incelendiğinde; Yılmazçoban (2016) geleneksel model olan görücü usulü tanışma ile modern model olan flörtün Türk aile yapısında yarattığı sonuçları incelemiş olup araştırmasında görücü usulü evliliğin Türk toplum yapısına uygun aile kurmak için daha elverişli olduğunu bu şekilde kurulan ailelerin dışarıdan gelecek etkilere karşı daha güçlü göründüğünü, flört ilişkisi sonucu gerçekleşen evliliklerin ise Türk kültürüne uygun olmadığını belirtirken; Kaçar ve Parlar (2018) flört sürecinin evliliğe hazırlığa katkıda bulunduğu, birbirine bağlılığını ve evliliğe ilişkin olumlu düşünceleri

arttırdığı ileri sürerek flört sonucu evliliği desteklemektedir. Boşanma sürecinde olan katılımcılar ile yapılan bu çalışmada flört ederek evlenen katılımcıların sayısı çoğunlukta olmakla birlikte görücü usulü olarak yapılan evliliklerde de tarafların kendi kararları ile evliliği gerçekleştirdikleri, tanışma biçimlerini görücü usulü olarak tanımladıkları, herhangi bir baskı veya kararları dışında evlilik yapmadıkları görüldüğünden çalışmanın literatürde flörtün evlilik için olumlu katkıları olduğu görüşleri ile benzerlik gösterdiği göze çarpmaktadır.

Katılımcıların evli kaldıkları süreler Tablo 3'de gösterilmektedir. Boşanma kararı alan kadın katılımcıların evlilik süreleri incelendiğinde en kısa evliliğin 6 ay en uzun evliliğin 17 yıl olduğu, erkek katılımcılarda ise bu sürenin 2 yıl ile 23 yıl arasında değiştiği görülmektedir. TÜİK verilerinde 2020 yılında gerçekleşen boşanmaların %35,3'ünün evliliğin ilk 5 yılında, %20,7'sinin evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleştiği, 11-15 yıllık evliliklerdeki boşanma oranın %15,9 olup evlilik süresi arttıkça boşanma oranının düştüğü (TÜİK,2022), boşanma hızının en çok evliliğin ilk yıllarında gerçekleştiği görülmektedir. Literatüre bakıldığında; Kaya ve Tan Eren (2020), TÜİK verilerini desteklemekte olup 2010-2019 yılları arasında gerçekleşen boşanmaların en çok evliliğin ilk 5 yılında ortaya çıktığını, ilk 5 yılın evliliğin devamı konusunda riskli bir dönem olduğunu, evliliklerin %40'ının ilk 5 yıl içinde boşanma kararı aldıklarını (Tatlılıoğlu ve Demirel, 2016) belirtmektedirler. 20 kişi ile yapılan bu çalışmada; boşanma kararı alan ve dava açan katılımcıların %35'inin 6-10 yıllık, %25'inin 11-15 yıllık, %20'sinin 1-5 yıllık evli oldukları görülmüş olup bunların literatürden farklı sonuçlar olduğu bunun nedeninin örneklemin küçüklüğü olabileceği düşünülmektedir.

Bazı katılımcıların ifadelerinde ailelerinin evliliklerini onaylamadığı, buna rağmen evlendikleri yer almaktadır. Ülkemizde aile ve geleneksel yapı hem bireylerin hem de evlilik gibi kurumların üzerinde etkili olup bir aile kururken bireylerin aldıkları karalar bu değerlerden bağımsız olmamaktadır. Çiftler evlilik kararı alırken söz, nişan gibi törenlerle birlikteliğini ailesine onaylatmakta ve topluma ilan ederek bu yapı içindeki yerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Evlilik kararında özellikle ailelerin onayı çiftler için önemli olup ailelerin onayı ile gerçekleşen evliliklerde ailelerin

desteği evlilik süresince de devam etmekte, bir sorun yaşandığında da aileye başvurular sıklaşmaktadır (Beşpınar ve Beşpınar, 2017). Ailelerin onayı evliliğin sorunsuz başlaması ve devamında bununla ilgili sorun yaşanmaması için önemli olup aile müdahalesi bu durumdan ayrı değerlendirilmelidir.

İkinci ana tema olan evlilik yaşamı ve ortaya çıkan sorunlar başlığında 4 alt temaya ulaşılmış, evlilik içinde yaşanan ayrılık durumları, evlilik sorunları, beklentiler ve aile içindeki rollerin paylaşımı olarak belirlenen alt temalarda çiftlerin evlilikleri süresince yaşadıkları fiziksel ayrılıklar, boşanma kararından önce başka bir ayrılık yaşanıp yaşanmadığı, evlilikleri süresince sıklıkla yaşadıkları sorunlar, birbirlerinden ve evliliklerinden beklentileri, eş olarak sorumlulukları ve bunların yerine getirilmesi ile kurdukları aile içinde yüklendikleri roller incelenmiştir.

Çiftlerin anlaşmazlık ve kavga durumlarında zaman zaman evi terk ettiği, bir süre ayrılıktan sonra tekrar bir araya gelip evliliğin devam ettiği görülebilmektedir. Bu çalışmada da katılımcıların çoğu boşanma kararı aldıklarında yaşadıkları ayrılığın ilk ayrılık olmadığını, evlilikleri içinde daha öncede ayrılık veya ayrılıklar yaşandığını belirtmişlerdir. 2014 yılında yapılan Türkiye boşanma nedenleri araştırmasında da çiftlerin boşanma öncesinde en az bir kez evi terk etme durumunun yaşandığı belirtilmektir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Evli çiftlerden birinin evi terk etmesi şartlara bağlı olarak boşanma nedeni de sayılabilmekle, Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçlarına göre evi terk etme boşanma nedeninden çok boşanma kararında bir adım olarak görülmektedir. Bu çalışmada da erkek katılımcıların 4'ü kadın katılımcıların 6'sı daha önce de ayrılık yaşadıkları belirtmiş olup alan yazın ile ortalama benzerlik bulunduğu görülmüştür.

Her evli çiftin birbirini tanıma dönemi de dahil olmak üzere evlilik yaşamında sorun yaşaması kaçınılmaz ve normal sürecin bir parçasıdır. Bu sorunlar ilişkiyi yıpratabilmekle birlikte; eşlerin sağlıklı iletişim ve empati ile sorunları çözüme ulaştırıp ailenin devamını sağlayabildiği noktada ilişkiyi güçlendirebilmektedir. İkinci ana temada katılımcıların evlilikte yaşadıkları genel sorunlara değinilmiş, 4. ana

temada ise hangi sorunların boşanma kararı almada etkili oldukları incelenmiştir. Literatüre bakıldığında; Tüik (2021), aile yapısı araştırmasına göre eşi ile sorun yaşadığını belirten kişilerin 5,6'sı harcamalar, 5,5' i ailece vakit geçirmeme, 4,9'u gelirin yetersizliği konusunda sorun yaşandığı, 2016 yılındaki verilerde ise 5,9'unun ev ile ilgili sorumluluklar, 5,4'ünün ise aile ile vakit geçirmeme konusunda olduğu görülmektedir. Aluş (2016), yaptığı çalışmada hem kadın hem erkeklerin çoğunun evlilik içindeki sorunların daha çok maddi sıkıntılardan kaynaklandığını, bunlardan sonra sırayı iletişim problemleri, hoşgörü ve saygı eksikliği, çocuk yetiştirme tutumları ve kıskançlık olduğunu söylerken, Uçan (2007)'ın kadınlar ile yaptığı araştırmada şiddet, aile üyeleri ile sorunlar, ekonomik sıkıntılar ve alkol kullanımı ön plana çıkmaktadır. Yapılan çalışmada katılımcıların evliliklerinde yaşadığı sorunlara bakıldığında kadın katılımcılar arasında ailenin geçiminin sağlanmasındaki yetersizlikler, sevilmeme, beğenilmeme ve değersizlik hissetme ile aldatmanın öne çıktığı, erkek katılımcılar için ise aldatmanın ve aileler ile yaşanan sorunların ilk sıralarda yer aldığı görülmekle çalışmanın literatür ile benzerlik ve farklılıkları bulunduğu dikkati çekmiştir.

İnsanların yaşam boyu birbirlerinden ve ilişkilerinden olan beklentilerinin karşılanması mutlulukları ve o ilişkide yaşayacakları sorunlar ile orantılıdır. Evlenen bireyin de karşı cinsten evliliğe, eşliğe, yeni yaşamına dair beklentileri olmakta, evliliği ilerledikçe bu beklentilerin karşılanıp karşılanmamasına göre eşler arasında çatışmalar yaşanmakta veya kişinin doyum oranı değişmektedir. Literatüre bakıldığında Sarı (2008) ve Erözkan (2004)'ın çalışmalarında evlenen insanların beklentilerinin mutlu bir beraberlik ve aile olduğu görülmüş olup çalışmanın sonuçlarına göre tüm katılımcıların mutlu, sağlıklı ve huzurlu bir evlilik beklentisi içinde olması açısından literatür ile paralellik göstermektedir. Boşanma aşamasında olan katılımcıların evliliklerinde sorun yaşamaları, beklentilerinin karşılanmadığı ve bu durum nedeni ile hayal kırıklığı yaşadığı da ortaya konduğundan McNulty ve Karney (2004)'in çalışması ile de benzer sonuçlar mevcuttur.

Evlenme ile birlikte bekar olan bireyin yaşamında roller de değişim göstermekte olup ev içindeki sorumluluk ve görevlerin nasıl paylaşıldığı ile ilgili olarak aile içi roller belirlenmektedir. Bu roller belirlenirken toplumsal yapı temel belirleyici olmakla kişinin cinsiyetine göre yapabilecekleri ve yapamayacakları davranışları kişilere sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre kadın ve erkeğin aile içindeki rolleri de değişim göstermekte olup geleneksel yapıda ev işleri ve çocuk bakımı kadına ait, bir işte çalışma ve evin ihtiyaçlarının karşılanması erkeğe ait olarak atfedilmektedir. Modern yapıda ise roller arasında kesin ayrımdan ziyade eşitlikçi bir görüş hakim olup tüm sorumlulukların iki tarafça paylaşılması öngörülmektedir. Bu çalışmadaki sonuçlar değerlendirildiğinde; bazı katılımcıların eşitlikçi bakış açısına sahip olduğu, bazılarının geleneksel modele uygun olarak kadının çalışmasını olumsuz olarak değerlendirip bunun evdeki görevlerini aksatacağını düşündükleri görülürken erkek katılımcıların tümünün evin geçiminin sağlanmasını erkeğin görevi olarak gördükleri bulunmuştur. Literatüre bakıldığında; Geçtan (1982), geleneksel evliliklerde kadının görevinin çocuk yetiştirmek, duygusal ihtiyaçlar ve aile içi beslenme, erkeğin görevinin de ailenin geçiminin sağlanması olduğunu söylerken, 2001 yılı aile raporunda (2002) aile içindeki sorumluluk ve rol dağılımının yaşanılan toplum, yer, zaman, aile tipine göre değişim gösterebileceğini belirtmektedir. Akgül Gök (2013)'ün yaptığı çalışmada ev işleri ve yemek yapma ile çocuk bakımının kadınlar, fatura ödeme, çalışma ve tamirat gibi işlerin ise erkekler tarafından yapılması gerektiğine, Ünver ve Demirli (2022)'nin yaptığı araştırmada da hem kadın hem erkekler ev dışı sorumlulukları ve giderlerin ödenmesini erkeklerin görevi olarak görürken ideal modelin iki eş tarafından eşit paylaşım olduğu düşüncesi ile çalışmanın sonuçları literatür ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın 3. ana teması olan toplumsal cinsiyet rolleri konusu, bireylerin yetiştikleri kök aileleri içinde toplumsal cinsiyet rolleri algısının nasıl olduğu ve bireye nasıl aktarıldığı, evliliklerinde fedakârlık yönünden, cinsellik ve sadakat yönünden algının nasıl olduğu ile kendilerinin toplumsal cinsiyet konusundaki bireysel algılarının nasıl olduğu ile ilgili olarak 4 alt tema altında incelenmiştir. İnsan yavrusu doğduğu andan itibaren içinde yetiştiği aile ve toplumun öğretileri, yargıları,

aktarımları ile yaşamını devam ettirmektedir. Toplumsal cinsiyetin kazanımının biyolojik ya da öğrenme yolu ile olduğunu ileri süren farklı kuramcılar bulunmakla, sosyal öğrenme kuramcılarına göre çocuklarda davranışlar model alma veya gözlem yolu ile öğrenilir ve çocuklar için en önemli rol model aile içindeki ve en yakınındaki kişilerdir (Dökmen, 2019). Bu nedenle çocuk yetiştirirken kök ailesinin davranış, gelenek ve fikirleri çocuklar tarafından model alınır ve bireyin büyüme ve kendi hayat görüşü oluşturmasında önemli bir yer edinir. Alan yazına bakıldığında da toplumsal cinsiyetin oluşumunun önce ailede başladığı, bebeklikten yetişkinliğe doğru ilerleyen süreçte (Akkaş, 2019) cinsiyet rolleri konusundaki kalıp yargıların aile içinden sosyal çevreye doğru genişlediği, ergenlik ve sosyalleşme ile birlikte cinsellik ve cinsiyet konusundaki sorgulamalar olsa da küçük yaşta edinilen kalıp yargıların etkisinin yetişkinlikte de devam edebildiği (Kılıç, 2013) öne çıkmaktadır. Araştırma sonuçlarında ailesinde cinsiyet ayrımcılığı olan veya olmayan kişilerin cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki görüşleri alınyazın ile benzerlik göstermektedir.

İnsanlar birbirleri ile ilişkilerini devam ettirmek için zaman zaman toleranslı davranır veya fedakârlık yaparlar. Evlilikte de kişilerin kendi rolleri dışında davrandıkları sorumluluğu olmayan işleri yaptıkları, kendi istek ve ihtiyaçlarının geri palanda tuttuğu veya çatışmalarda kabullenici davranış sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Toplumdaki yaygı görüş de evliliklerde fedakarlığın önemli olup özellikle kadınların erkeklere oranla daha toleranslı davranması gerektiği üzerine olup bu konuda atasözleri dahi bulunmaktadır. Aydoğan ve Özbay (2019)'ın fedakârlık ve evlilik doyumu üzerine yaptıkları çalışmada evlilikte fedakârlık oranı arttıkça ilişkideki doyumun da arttığını belirtmektedir. Pehlivan (2017)'ın yaptığı çalışmada katılımcılar ailenin özünü oluşturan kavramlar arasında fedakarlığın da bulunduğunu sayarken Sakallı Uğurlu ve Türkoğlu (2017)'nun çalışmasında Türk kadınlarına ait en kuvvetli kalıp yargının fedakâr olma olduğunu ve evliliklerdeki beklentinin de bunu desteklediğini öne çıkarmış olup yapılan çalışmada da evlilikteki fedakarlığın daha çok kadınları tarafından yapıldığı düşüncesi alınyazın ile örtüşmektedir.

Toplumsal cinsiyet algısı ile ilgili ana temanın alt temalarından üçüncüsü kadın ve erkekler açısından cinsel yaşam ve sadakat konusu olarak incelenmiştir. Cinsellik bireyin temel yaşamsal ihtiyaçlarının biri olup evliliğin temel taşlarından biri olsa da toplumumuzda daha çok nesli devam ettirmek için üreme ile ilgili görülmekte, toplumun kadın ve erkeklere ait kalıp yargılarından ciddi biçimde etkilenmekte ve erkekler için ihtiyaç kadınlar içinse tabu olduğu görüşü devam etmektedir. Bu çalışmada cinsel yaşam ve sadakat konusu toplumsal cinsiyet algısı yönünden incelenmek istenmiş olup kadın katılımcıların bir kısmının cinselliği erkeğin ihtiyacı olarak gördükleri ve kadının isteklerini önemsemedikleri diğer kısmının da cinsel yaşamda iki tarafında istekleri olduğunu belirttikleri erkek katılımcıların da benzer görüşler sergiledikleri görülmüştür. Alan yazına bakıldığında; kadının cinselliğinin içinde sevgi ve arzunun birlikte ancak erkeğin cinselliğinin haz odaklı olduğu ve kadınların bu şekilde yetiştirildiği (CETAD, 2006), kadın cinselliğinin kişinin bilincinden çok doğduğundan beri öğrendiği olumsuz algılara dayalı olduğundan kadınların cinsel doyumunun öneminin göz ardı edildiği (Acavit, 2022) görülmekle, hem kadın hem de erkeklerin kadın cinselliğine karşı olumsuz görüşleri ile cinsel ilişkinin karşılıklı istek ve uyum ile yaşandığında evlilikteki paylaşımı, zevki arttırdığı ve sorunların çözümüne katkı sağladığı (Erdinç, 2018) görüşleri literatür ile benzerlik göstermektedir. Sadakat konusunda katılımcıların görüşlerine bakıldığında; tüm katılımcıların sadakatsizliği eşler arası ilişkiyi bozan ve evlilikteki güveni sarsan bir durum olduğunu belirttikleri, birkaç katılımcının erkekteki sadakatsizlik davranışını kadınlara göre daha az zarar verici değerlendirdiği görülmüştür. Literatüre bakıldığında aldatma son yıllarda sıklıkla karşılaşılan boşanma nedenlerinden biri olup Aile sosyal Politikalar Bakanlığının 2014 yılında yaptığı "Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırmasında" aldatma üçüncü sırada yer alırken (TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014), Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre ise aldatma içki, kumar, madde bağımlılığı şiddet ve evin geçimini sağlayamamadan sonra gelmesi (TÜİK,2022) ile sadakatsizliğin evli bireylerde kabul edilebilir bir durum olmaması konusunda sonuçlar literatür ile uyumlu görünmektedir.

Dördüncü alt tema olan bireysel fikirler başlığında; katılımcılara yaşadıkları toplumda kadın-erkek eşitliği ve kendi çocuklarını yetiştirme tutumlarında toplumsal cinsiyet rollerinin ne kadar yer edindiği hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcıların aktarımlarında kadın ve erkeklerin farklı düşüncelere sahip oldukları, kadın katılımcıların cinsiyet ayrımcılığı bulunduğunu ve erkeklerin daha üstün haklara sahip olduklarını bunun çocuk yetiştirme tutumları ve toplumsal yapı ile ilgili olduğunu ancak kendi çocuklarını yetiştirirken ayrımcılığı reddeden ve eşitlikçi tutum benimsediklerini belirttikleri, erkek katılımcıların ise çoğunun özellikle boşanma ve aile hukuku konularında kadınlara pozitif ayrımcılık yapıldığını düşündükleri, bazı erkeklerin yaşadıkları toplumda ise kadın erkek eşitliği olduğunu bazılarının da olmadığını düşündüğü, çocuklarını yetiştirirken ise kadınlar ile aynı şekilde eşitlik temelli tutumları olduğu öne çıkmıştır. Literatüre bakıldığında; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların sosyal, sağlık, eğitim, iş yaşamı gibi birçok alanda erkeklerden daha az imkana sahip olduğu görüşünün yaygın olduğu (Demirgöz Bal, 2014), toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak gerçekleştirilemediği (Ecevet, 2021) düşünüldüğünde kadın katılımcıların ve bazı erkek katılımcıların görüşlerinin alan yazın ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Boşanma sürecinde kadınlara yönelik ayrıcalıklı davranıldığı ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği görüşünün literatür ile uyumuna bakıldığında ise Can ve Aksu (2016) boşanma sürecinde de sonrasında da kadınların daha çok güçlük yaşadığı ve zarar gördüğünü belitmiş olup bir çok araştırma sonucu da bunu destekler nitelikte olduğu, hemen her toplumda anneliğin yüce ve kutsal bir görev (Dudu Karaman ve Doğan, 2018) olduğu yönündeki görüşünün de bazı erkek katılımcılar ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Çalışmadaki dördüncü ana tema boşanmaya karar vermede etkili olan sorunlar olarak belirlenmiştir. Evlilik içinde çok çeşitli sorunlar yaşansa da boşanma kararı alma zaman ve ayrıntılı değerlendirme gerektiren bir durum olduğu için kişi boşanma kararı alırken birçok değişkeni düşünerek ve birçok bu kararı almaktadır. Ana temanın alt temaları olarak da bu kararı alırken evlilikte en çok öne çıkan sorunlar, toplumsal etkiler, çocuk sahibi olma ve bu kararda etkili olabilecek bireysel ve farklı fikirler incelenmiştir. İlk alt tema olan evlilik sorunları incelendiğinde kadın

katılımcılarda duygusal sebeplerin daha ön plana çıktığı, duygusal şiddet, sevgisizlik ve değersizlik hissi ile çocuğuna iyi bir baba rol modeli almamanın bu kararı almalarında etkili olduğu, bazı katılımcıların kararında ise maddi sebeplerin etkili olduğu, bazı evliliklerde fiziksel veya cinsel şiddet yaşansa da bunun boşanma kararı almada direk etkili olmayıp geri planda kaldığı, bazı katılımcıların ise aldatılma nedeni ile boşanma davası açtığı görülmüştür. Erkek katılımcıların görüşleri incelendiğinde; birçok erkek katılımcının aldatıldığı için boşanma davası açtığı, bazılarında eşinin toplumsal cinsiyet rolleri gereği sorumlulukları olduğu düşündükleri ev işleri ve annelik gibi görevleri tam olarak yapmadıkları ve aileleri ile ilişkilerin bozulmasına neden oldukları gerekçeleri ile boşanmak istedikleri dikkati çekmiştir. Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz (2018)'ün yaptıkları araştırmada kadınlarda sözlü veya fiziksel şiddetin boşanma nedenleri arasında ilk sırada geldiği, sonrasında sorumsuzluk ve geçimsizliğin geldiği, ereklerde ise sıra ile akrabaların evliliğe müdahalesi, fikir uyuşmazlığı ve geçimsizlik nedenlerinin sıralandığı görülmektedir. Uzunoğlu (2016) en çok öne çıkan boşanma nedenlerinin şiddet, sadakatsizlik, sorumlulukların yerine getirilmemesi ve ilgisizlik olduğunu belirtirken TÜİK (2019) verilerinde kadınlar için sorumsuz ve ilgisiz davranma, evin geçiminin sağlanmaması ve şiddet erkekler içinse sorumsuz davranma, ailelerine saygısız davranma ve ailenin müdahalesi olduğu dikkate çekmekle boşanma nedenleri açısından çalışma sonuçlarının literatür ile benzerlik gösterdiği dikkati çekmektedir.

Boşanma sürecinde toplumsal nedenler alt teması içinde bireylerin aldıkları karara en yakını olan ailelerinin ve çevrelerinin verdiği tepkiler, bireyin desteklenip desteklenmediği ile eleştiriler ele alınmıştır. Türk ailesi yıllar içinde gelenekselden modern aile yapısına evrilmiş ise de geniş ailelerin ve toplumun çekirdek aileler üzerinde olan etkisi halen devam etmektedir. Bu etki evlilik ile aile kurarken kendisini gösterdiği gibi boşanma ile de ortaya çıkmakta ve bireylerin aldığı kararlarda etkili hatta zaman zaman belirleyici olabilmektedir. Bu araştırmada tüm katılımcılar boşanma kararlarının aileleri tarafından onaylandığını ve yaşadıkları süreçte destek gördüklerini belirtirken kadın katılımcıların yaşadıkları toplumda boşanmış bir kadın olarak yaşamanın zorlukları olduğunu, erkek katılımcılardan da sadakatsizlik

yaşayanların boşanma nedenlerini çevrelerinin bilmesini istemedikleri öne çıkmaktadır. Alan yazına bakıldığında; boşanmanın hem kadınlar hem erkekler için olumsuz sonuçları olduğu, kadınların en çok ekonomik yönden ve "dul kadın" imajı nedeni ile zorlandıkları erkeklerinse toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ile yaşadıkları zorlukları tam olarak açığa çıkaramadıkları (Arıkan ve Kaplan, 2022) görülmektedir.

Aile içinde yaşanan sorunlar tüm aile üyeleri üzerinde olumsuz etki yaratsa da bu durumdan en çok etkilenen çocuklardır. Çocuklu ve çocuksuz ailelerin evliliklerinin sonlanması konusundaki kararlarında çocuklar çoğu zaman belirleyici rol oynamakta, çatışma yaşanan bazı evlilikler çocukların varlığı veya büyümesinin beklenmesi nedeni ile uzun zaman devam edebilmektedir. Bu çalışmada da çocuk sahibi olmanın boşanma kararı üzerindeki etkisi araştırılmış, çocuk sahibi olan tüm katılımcıların ortak fikrinin çocuğun varlığının bu kararı almayı zorlaştırdığı hatta erteleyebildiği yönünde olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında; boşanmanın çocuklar üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler olabileceği, bunun aile yapısı, çatışma yoğunluğu ve süresi, çocuğun yaşı gibi birçok değişken ile doğrudan ilgili olduğu görülmekle, Öngider (2013), psikolojik sorun yaşanma olasılığının daha yüksek olduğunu, Meriç (2007) duygusal ve sosyal sorunlar yanında boşanmanın çocuklarda davranışsal problemlere de neden olabildiğini, Geniş Toker ve Şakiroğlu (2019) ise olumsuz etkilerin yanında çatışmanın bitmesinin çocukları olumlu da etkileyebileceğini belirtmektedir. Boşanmanın hem bireysel hem de toplumsal bir sorun olarak görülmesi nedeni ile yaygın olan görüş çocukları olumsuz etkiyeceği olup boşanma düşüncesi olan ebeveynlerin çocuklarını bu olumsuzluklardan koruma çabasından hareketle bu kararı alırken yaşadıkları zorluklar literatür ile benzerlik sergilemektedir.

SONUÇ

Ülkemizde evlenme ve boşanma kavramlarını toplumsal cinsiyet kavramlarından ayrı düşünmek mümkün olmayıp her iki olgu sürecinin toplumsal cinsiyet algısından etkilendiği bilinmektedir. Toplum yaşamın her döneminde hem erkek hem kadından bu algı ile şekillenmiş roller beklemekte ve kişilerin kararlarını toplumsal cinsiyet algısı çerçevesinde eleştirmektedir. Bu çalışmada da Edirne ilinde yaşayan ve boşanma sürecinde olan kişilerin aldıkları boşanma kararında toplumsal cinsiyet rollerinin etkilerinin kendisini nasıl ortaya koyduğu, toplumsal cinsiyet kavramının evlilik sürecindeki etkileri, bu etkilerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmek istenmiştir. Çalışma sonunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

-Evlilik öncesi dönemde bireylerin flört sürecinin çok kısa veya çok uzun olması evliliği olumsuz etkileyebilmektedir.

- Çiftlerin evlilik öncesi dönemde yaşadıkları çözülmemiş çatışmalar evlilik ve yeni sorumlulukların kazanılması ile birlikte tekrar ortaya çıkmakta, bu dönemde de çözümlenmemesi ile birlikte evliliği sonlandırabilecek bir niteliğe dönüşebilmektedir.

-Evlilik içinde çözümlenmeyen çatışmalarda verilen ani karalar sonucunda yaşanan ayrılıklarda çiftin çözüm odaklı olmaması, barışma durumunda sorunun devam etmesi ilişkiyi yıpratan bir durumdur.

-Evlilikte en çok beklentilerin karşılanması, aile ilişkileri, sadakat ve aile içinde paylaşılan rol ve sorumlulukların yerine getirilmesinde sorunlar yaşanabilmektedir.

-Evliliğe dair beklentilerin karşılanmasında eksiklik veya problem olmasının birey ve ilişki üzerinde yarattığı etkinin konuşulmaması ve beklentilerin karşılanmaması boşanma kararında etkili olabilmektedir.

-Kadınların ve erkeklerin mutlu ve huzurlu bir yaşam gibi evlilikten ortak beklentileri yanında cinsiyete göre değişebilen beklentileri de bulunmaktadır.

-Aile içi rol ve sorumlulukların paylaşımında toplumsal cinsiyet rolleri etkili olmakla kadına daha çok ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı erkeğe ise ailenin geçimini sağlama görevleri uygun görülmektedir.

-Toplumsal yaşamda kadınlar cinsiyet ayrımcılığını daha yoğun hissetmektedir.

-Evlilik içinde herkes kendi davranışlarını daha fedakâr olarak yorumlamakta ve evliliğinin devam etmesi için gerekli çabayı gösterdiğini belirtmektedir.

- "Annelik" hem kadın hem erkekler tarafından kadının statüsünü arttıran bir durum olarak görülmektedir.

-Evlilikte sadakatsizlik kadınlar içinde erkekler içinde kabul görmeyen bir durum olmakla birlikte erkeğin sadakatsizliğinin kadınlar tarafından bazen boşanma faktörü olarak görülmediği ve genel toplumsal bakış açısı doğrultusunda biyolojik sebeplere dayandırıldığı ancak kadının sadakatsizliği her iki cinsiyet için de evliliği sonlandırıcı bir neden olup daha ahlaksız bir davranış olarak değerlendirilmektedir.

-Toplumun kadına yüklediği annelik ve kadınlık rolleri doğrultusunda kadının cinsel yaşamı erkeğe göre daha sınırlı olup istek ve ihtiyaçlarını yeterli derecede ortaya koyamamaktadır.

-Kadın erkek eşitsizliğini kadınlar daha yoğun hissetmekte ve yaşamakta hem kadın hem erkekler bu eşitsizliğin sebebi olarak ataerkil yapıyı görmektedir. Çocuk yetiştirme tutumlarına bakıldığında herkesin çocuğunu eşitlikçi bakış açısına göre yetiştirmeye çalıştığı görülmektedir.

-Boşanma sürecinde olan bireye yeni koşullar oluşturması ve buna uyum sağlamasında en büyük destek ailesi tarafından sağlanmaktadır.

-Boşanma sürecinde olan erkekler bu durumu çevrelerinden gizleme çabası göstermezken kadınların toplumsal yapıdaki "dul kadın" algısı nedeni ile yaşadıkları süreci herkesle paylaşmamakta ve kendilerini koruma güdüsü ile hareket etmektedirler.

-Çocuk sahibi olmak, parçalanmış aile yapısından çocuğu korumak için hem kadınlar hem erkekler için boşanma kararını almayı güçleştiren etkenlerdendir.

-Boşanma kararı alırken erkekler ve kadınlar için etkili olan faktörler cinsiyete göre değişken olabilmektedir. Hem kadınlar hem erkekler için boşanma sürecinde aile desteği büyük önem taşımakta olup kadınlar toplumsal yapıdan daha çok etkilenmekte ve toplum tarafından desteklenmeye daha çok ihtiyaç duymakta erkeklerse özellikle çocukların velayeti ve ayrı oldukları çocukları ile görüşme konularında sıkıntı yaşamaktadırlar.

-Toplumun cinsiyetlere biçtiği rollerden hem kadın hem erkekler zaman zaman yakınsa, kendi çocuk yetiştirme tutumlarında bu kalıplara bağlı kalmadıklarını ve cinsiyetler arası eşitliğin olduğu bir toplumda yaşamak istediklerini belirtseler de toplumsal cinsiyet rollerinin kuşaklar arası aktarımında sosyal öğrenme etkili olmakta, yaşamımızda aldığımız kararlarda da cinsiyet rollerinden etkileri görülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. İnsan ve İnsan. 21,396

Acavit, B. (2022). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadının Cinsel Doyumuna Etkisi Üzerine Yapılmış Çalışmaların Sistematik Derlemesi, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adak, N. (2013). Madalyonun Öteki Yüzü: Erkeğe Yönelik Şiddet. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 16(2), 17

Adler, A. (1998). Yaşamın Anlam ve Amacı. İstanbul: Say Yayınları

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Mustafa Turğut(Ed.). (2014), Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması

Akbaş, M., Gökyıldız Sürücü, Ş., Onat Köroğlu, C. ve Öztürk, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumlarını Etkileyen Faktörler. Çukurova Medical Journal, 44(1), 98-99

Akgül Gök, F. (2013). Evli kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rolleri ile İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. Ekev Akademi Dergisi, Icoaef Özel Sayısı, 97-118

Akkoç, H. B. (2020). Boşanma, Erkeklik Krizi ve Babalık, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aktaş, Ç. (2018). Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği. İmgelem, 2(2), 23

Aktaş Akoğlu, Ö. ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. Toplum ve Sosyal Hizmet, 29(1), 158

Aktaş, N. (2020). Toplumda Değişen Kadın Rollerinin Reklamlara Yansıması: Küçük Ev Aletleri Markalarına Yönelik Bir Analiz. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi 15, 187

Altın, B. (2014). Kadınlarda Benimsenen Cinsiyet Rollerine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aluş, Y. (2016). Türk Ailesinde Eşler Arası Mutluluk Algısı ve Beklentileri: Sakarya İli Örneği, Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children, Journal of Marriage and the Family, 62(4), 1269-1287

Amato, P. ve Beattie, B. (2011). Does the Unemployment Rate Affect the Divorce Rate? An Analysis of State Data 1960–2005, Social Science Research, 40, 705–715.

Arıkan, H. ve Kaplan, B. (2022). Topkapı, Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi, Journal of Social Science, 1(1), 101-116

Arıkan, R. N. (2011). Kadın Beyni Erkek Beyni. http://www.milliyet.com.tr/uzmpsikolog-psikoterapist-rusen-nur-arikan/kadin-beyni-erkek-beyni-kadin-1343245/ (22.02.2022)

Aydoğan, D. ve Özbay Y. (2018). Evlilikte Fedakârlık Doyumunun İlişkisel Özgünlük ve Evlilik Doyumu Bağlamında Değerlendirilmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. 7/2, 1286

Ayvaşık, H. B., Menli Kışlak, N., Tutarel,Ş. ve Erkuş, A. (2000). Psikoloji Terimleri Sözlüğü. Ankara

Bahar, B. (2019). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Sosyal Değişim Kuramı Perspektifinden Etik Liderlik. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 8(16), 237–242

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388

Baş, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Evliliğin Kuşaklararası Dönüşümü: İzmir Örneği. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1990). Kavramlar ve Tanımlar. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı

Battal, A. (2008). Boşanma Sebepleri, Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları (Nihai Rapor). İstanbul: Eflatun Matbaacılık

Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 199-200

Bayraktar, T. (2018). İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26(3), 99 https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898, (20.10.2021)

Bem, S. L. (2016). Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-aschematic Children in a Gender-schematic Society . Chicago Journals, 8(4), 598-610

Bener, Ö. ve Günay, G. (2013). Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (1), 12

Berkant, G. (2005). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Lisans Programı Öğrencilerinin İnsan Davranışlarının Biyolojik Nedenlerine Yönelik Kavram Yeterlilikleri. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), 123-138

Beşpınar, F.U. ve Beşpınar, L.Z. (2017). Türkiye'de Hanehalkı Yapıları ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanısıra Değişimin Yansımaları, Nüfusbilim Dergisi, 39, 109-149

Binay, M. (2018). Türkiye'de Boşanma Nedenlerinin Analizi ve Alternatif Uyuşmazlık Nedenleri, Ombudsman Akademik, 5(9), 246

Birol, S. Ş., Temel, V. ve Aydın, E. (2017). Kadınların Boşanma Sonrası Yaşamlarının Psiko-Sosyal Açıdan İncelenmesi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 19 (32), 47-54

Booth, A. ve Amato, P. (1991). Divorce and Psychological Stress. Journal of Health and Social Behavior, 32(4), 396. https://doi.org/10.2307/2137106

Booth, A. (1998). Men in Families. London: Lawrence Erlbaum Associates ,Publishers

Bulut, M. (2008). Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi, Toplum ve Sosyal Hizmet, 19(2),111-118

Buran, A. (2015). Nitel Araştırmada Veri Toplama, F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), Nitel Araştırma; Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları içinde (s. 43-58), Ankara: Anı Yayıncılık.

Burger, J. M. (2006). Kişilik. İstanbul: Kaknüs Yayınları

Can, Y. Ve Aksu, N.B. (2016). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 15(58), 889

Cevizci, A. (1999). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Ceylan, E. (2018). İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 6(12), 315-334

Yüksel, Ş. ve Cindoğdu, D. (Ed.). (2006). Kadın Cinselliği. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği

Cleek, M. G. ve Pearson, T. A. (1985). Perceived causes of divorce: An analysis of interrelationships. Journal of Marriage and the Family, 179-183.

Connel, R.W. (2003). The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality. Brazil

Çaha, H., Aydın, E. S. ve Çaha, Ö. (2014). Değişen Türkiye'de Kadın. İstanbul: Kadem

Çakır, H. ve Baş, H. (2018). Cinsiyetler ve Cinsiyetlerle Özdeşleşen Davranışların Sosyolojik ve Biyolojik Açıdan Değerlendirilmesi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 5(5), 176-191

Çelik, D. (2020). Feminist Örgüt Kuramları, Journal of Academic Value Studies, 6(3), 231-243

Çelik, G. (2016). Erkekler (de) Ağlar! Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 8(2), 1

Çelik, H. (2020). Aile İçi Şiddet. https://insamer.com/tr/aile-ici-siddet_3420.html (22/09/2022)

Charrier, J. P. (2000). Bilinçdışı ve İnsan (H. Portakal, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi

Creswell, J. W. (2009). Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches. New York: Sage

Çil, G. (2019). Türkiye'de Boşanma ve Boşanan Kadınların Yapabilirliklerinin Boşanma Eylemine Geçiş veya Geçemeyişleri Üzerine Olan Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çıtak, A. (2008). Kadınların Çalışmasına Yenilik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çiçek, Z. (2014). Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği. Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Demirci, M. S. (2015). Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlenmeler: Kadın ve Erkekler Gözünden Niteliksel Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Demirdağ, M. F. (2017). Küreselleşme ve Türkiye'de Feminizm Üzerine Bir Deneme. Sosyolojik Düşün, 2(1), 55-63

Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. KASHED, 1(1), 15-28

Dereje, W. (2014). The Causes and Psychosocial Impacts of Divorce on Women: The Case of Ethiopian Women Lawyers' Association (EWLA) Supported

Women. Doktora Tezi. Addis Ababa University College of Education and Behavioral Studies School of Psychology

Deutsch, M. ve Krauss, R.M. (1986). Psikoseksüel Gelişim Evreleri (B. Onur Çev.). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 19(1), 225-237

Demirel, R. (2020). Boşanmanın Erkeklik Halleri. İstanbul: Çizgi Yayınevi

Demirhan Serinken, N. (2016). Anaerkil Toplumun Sonu. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(42)9, 1070-1075

Deniz, D. (2021). Dul Kadınlar. https://www.academia.edu/50823300/Dul_Kadinlar (14/12/2021)

Doğan, M. (2003). Türk Medenî Kanunu'nun Evliliğin Genel Hükümleri Bakımından Getirdiği Yenilikler. https://dergipark.org.tr (23.10.2021)

Doğan, Ş. (2016). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(4), 995

Dökmen, Z.Y. (1991). Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 35(1), 81

Dökmen, Z.Y. (2009). Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi

Dudu Karaman, E. ve Doğan, N. (2018). Annelik Rolü Üzerine: Kadının "Annelik" Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fak. Elektronik Dergisi, 6(2), 1478

Eagly, A. H., ve Wood, W. (1999). The Origins Of Sex Differences, İn Human Behavior. American Psychologist, 54(6), 408-423 https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0003-066X.54.6.408

Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları, Ankara: Ceid Yayınları

Ecevit, Y., Ecevit, M. ve Ayata, A. (2015). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Ekşi, H. ve Kahraman, Z. (2012). Bir Evlilik ve Aile Hayatı Eğitim Programının Evli Kadınlarda Evlilik Uyumuna ve Aile Sistemine Etkisi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 36, 131

Erdinç, İ. (2018). Evli Çiftlerde Evlilik Uyumu, Cinsel Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi

Erdoğan, T. (2012). Ailede Cinsiyet Sosyalizasyonunu Etkileyen Faktörlerin Araştırılması: Denizli Örneği. T.C. Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (PAUBAP) Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu

Eroğlu, Ş. (2020). Yoksulluk Nafakasında Yeni Yasal Düzenlemeye İhtiyaç Yoktur. İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi, 8 Mart 2020 Özel Yayın

Erözkan, A. (2004). Romantik İlişkilerde Reddedilmeye Dayalı İncinebilirlik Bilişsel Değerlendirme ve Başaçıkma. Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eşsizoğlu, A., Yenilmez, Ç., Güleç, G. ve Yazıcıoğlu, Y. (2012). Aile Yapısı ve İlişkileri. Çınar Yenilmez (Ed.). Aile ile İlgili Temel Kavramlar içinde (s. 13-14) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

Falk, R. A. ve Kim, S. S. (2019). The War Systems. New York. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=gG2pDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=Falk,+R.+A.+%26+Kim,+S.+S.+(2019). (20.01. 2022)

Freud, S. (2016). Psikanaliz Üzerine Yeni Araştırmalar ve Bulgular-Psikanalize Giriş:3 (K. Şipal Çev.) İstanbul: Say Yayınları

Geçtan, E. (1982). Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. Ankara: Maya Matbaacılık.

Gençcan, Ö. U. (2017). Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku (7. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları

Geniş, M., Toker B. ve Şakiroğlu, M. (2019). Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması: Derleme Çalışması. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3(3), 190-199

Giddens, A. (2000). Sosyoloji. (H. Özel ve C. Güzel Çev.). Ankara: Ayraç Kitabevi

Gökdemir, B. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rolleri ile İş ve İş Dışı Yaşam Dengesi Arasındaki İlişki: Bir Kamu Kurumu Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gökkaya, V. B. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(2), 101-112

Gömeç, S. (2015). Türk Ailesine Genel Bir Bakış. Aile Yazıları/7 içinde (s.3-10). Ankara: TC. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını

Gül, G. (2004). Aile ve Evlilik Kurumu. H. Yavuzer (Ed.), Evlilik Okulu içinde (s. 9-17). İstanbul: Remzi Kitabevi

Gülmez, Ç. (2008). Sosyal Kognitif Teori Açısından Ahlâk ve Din Eğitimine Kuramsal Bir Bakış. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gümüş, Ö. D. (2006). Toplumsal Cinsiyet Sosyalleşmesine İlişkin Kuramlar. Türk Psikoloji Bülteni, 12(38), 92

Gürkan, Ö. C. ve Coşar, F. (2009). Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2(3), 124-129

İlhan, Ü. D. (2020). 21. Yüzyılda Çalışma Hayatında Bir Damgalama ve Sosyal Dışlanma Unsuru Olmaya Devam Eden Boşanma Olgusu: Kadın Çalışanlar Üzerine Nitel Bir Analiz. İzmir İktisat Dergisi, 35(3), 511-530

İşmen, E. (2004). Aile Yaşam Döngüsü. H. Yavuzer (Ed). Evlilik Okulu içinde (s.19-37). İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaçar,M. ve Parlar, H. (2018). Uzun Süreli Flörtün Bireylerin Evlilik Algısı Üzerine Etkisinin İncelenmesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,35, 15

Kadılar, E. (2011). Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rolleri: Ankara Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kapanoğlu, S. (2006). Çin'de Kadın İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karagülmez, A. ve Ural,S. (2003). Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Yargılama Usulleri (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Karapehlivan, Ş. F.(2012). Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın, Toplum ve Hekim, 27(4), 247

Kaya, T. (2016). İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(46), 416

Kaya Erdem, B. (2012). Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının "Avatar" Filmi Bağlamında İncelenmesi, İletişim Çalışmaları Dergisi, 1, 114-116

Kaya, K. ve Tan Eren, G. (2020). Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri. Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi, 3(9), 717-723

Keskin, F. ve Ulusan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme. Akdeniz İletişim Dergisi, 26(4), 52

Kılıç, A. Z. (2013). Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Çocuk Yetiştirmeye Etkileri Araştırma Raporu. İstanbul

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36), 388-389

Kıran, E. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, İCOMEP 2017 Özel Sayısı.

Kızıldağ, S. ve Şahin, İ. (2018). Çiftler Evliliklerini Nasıl Algılıyorlar? Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 47(2), 667-693

Koç, B., Yayla, Ö., Arslantürk Y. ve Güçer, E. (2018). Gender Identıty Roles In Tourısm And Theır Effects On Consumer Behavıors. Internatıonal Journal Of Busıness And Management Studıes, 10(2), 28-30

Korkmaz, A. ve Başer, M. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Ataerkillik ve İktidar İlişkileri, STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 28(1), 71-76

Köksal, B. ve İlhan, T. (2018). Evlilik Rol Beklentileri Ölçeğinin Geliştirilmesi. Ege Eğitim Dergisi, 19(1), 300-319

Kucur, F. ve Kelebek, Ö. (2021). Boşanmış Kadınların Boşanma Aşaması, Süreci ve Sonrasında Yaşadıkları Zorluklar: Esenler SHM Örneği. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 80, 257

Kurnaz, Z. (2016). Türkiye'de Siyasal Korku ve Akademik Hayatın İnşaas. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lips, H. M. (2020). Sex ve Gender An Introdoction. United State of America

Lorber, J. (1997). The Variety of Feminisms and their Contributions to Gender Equality. Oldenburger Universitätsreden: BIS

Mangır M. ve Baran, G. (1990). Çocukta Rol Özdeşimi ve Cinsel Kimliğin Kazanılması. Eğitim ve Bilim, 14(76), 66-67

McNulty, J. K. ve Karney, B. R. (2004). Positive Expectations İn The Early Years Of Marriage: Should Couples Expect The Best or Brace For The Worst?. Journal Of Personality and Social Psychology, 86(5), 729.

Meriç, B. (2007). Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Uyum Düzeylerini ve Sosyal Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Grup Rehberliği Çalışmasının Sınanması. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Menekşe, F.N. (2019). 3-6 yaş Arası Okul Öncesi Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Cinsiyet Kalıp Yargıları ile Ebeveynlerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Miller, I. V., Ryan, C. E., Keitner, G. I., Bishop, D.S. ve Epsteinb,N. B. (2000). The McMaster Approach to Families: theory, assessment, treatment and research. The Association for Family Therapy, 168-189

Mohajan, H. (2018). Qualitative Research Methodology in Social Sciences and Related Subjects. Journal of Economic Development, Environment and People, 7(01), 23-48

Mussatayeva, M. (2018). Alt Sosyo-ekonomik Düzeydeki Kadınların Evlilik Doyumu ile Aile İşlevlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nalbant, F. ve Korkmaz, T. (2019). Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi. AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 165-186

Onur, B. (2000). Gelişim Psikolojisi. Ankara: İmge Kitabevi

Öktem Songu, S. ve Şahin Emir,.A. (2020). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un Çalışma İlişkilerine Etkisi. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 26(2), 1158-1159

Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 5(2), 140-161

Özcan Çelik, B. (2015). Genel Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özdemir, E. (2009). Cinsiyet Bazlı Farklılıklar ve Erkek Tüketicilere Yönelik Pazarlama Stratejileri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(29), 263

Özdemir O., Özdemir P. G., Kadak M. T. ve Nasıroğlu S. (2012). Kişilik Gelişimi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(4), 571

Özdemir Yılmaz, E. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi ile Bütünleştirilmiş Toplumsal Cinsiyet Temelli Etkinliklerin Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek

Seçimine Yönelik Tutumlara Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Öz Soysal, F.S., Uz Baş, A. ve Aysan, F. (2016). Evlilik Tutumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Kastamonu Eğitim Dergisi, 24(4), 1952-1954

Özgüven, İ. E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: Pdrem Yayınları

Özgüven, İ.E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: Pdrem yayınları

Pehlivan, O. (2017). Ailenin tanımı ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak İnşaası. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sakallı Uğurlu, N ve Türkoğlu, B. (2017). Günümüz Türkiye'sinde Cinsiyet Kalıpyargıları: Kadın Kimdir? Erkek Kimdir? D. Kökdemir ve Z. Yeniçeri (Ed.), 1.Sosyal Psikoloji Kongresi içinde (s. 98-107). Ankara: Başkent Üniversitesi

Sarı, T. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar, Bağlanma Boyutları ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Saygılıgil, F. (2010). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. İstanbul: Dipnot yayınları

Sevim, K. (2018). Sosyal Çalışma Persfektifinden Damga ve Kadın. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 469-478

Schaefer, R. T. (2013). Sosyoloji (S. Coşar Çev.) Ankara: Pahne Yayınları.

Schultz, D. P.ve Schultz, S. E. (2002). Psikoloji Tarihi. İstanbul: Kaknüs Yayınları

Soylu, Y. (2018). Boşanmış Kadınlarda Psikolojik Sağlamlığı Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 8(49), 83

Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi (2018). Sebep ve Sonuçlarıyla Türkiye'de Boşanma Sorunu. İstanbul: SDAM

Sultana, A. ve Altay, Trc. S. (2019). Ataerkillik ve Kadının İkincilliği; Kuramsal Bir Analiz. e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 11(1), 23

Şahinkaya, R. (1981). Aile İlişkileri. Ankara: Kardeş Matbaası

Tatlılıoğlu, K. ve Demirel, N. (2016). Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(22), 59-73

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). 2016 Aile Yapısı Araştırması. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu (2002). 2001 Yılı Aile Raporu. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı

T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu (2019). Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin Özel Rapor. Ankara: Kamu Denetçiliği Kurumu

Toprakcı Alp, G. (2019). Türk Dünyasında Kadın Hareketleri. www.researchgate.net/publication/339135822_Turk_Dunyasinda_Kadin_Hareketler

(20.10.2021)

Tor, H. (1998). Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal ve Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Torun, F. (2011). Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 3(3), 466-482

Tutumlu, M. A. (2002). Boşanma Davası Sürerken Davacının Ölümü Nedeniyle Mirasçılarının Davayı Takip Yönünden Uygulanması Gereken Usul Kuralları. Türk Barolar Birliği Dergisi, 257

TÜİK. (2022). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568 (05/09/2022)

TÜİK. (2022). Aile Yapısı Araştırması. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813 (05/09/2022)

TÜİK. (2020). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2020-37211(11/01/2022)

Türk Medeni Kanunu. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf (26.10.2021)

Uçan, Ö. (2007). Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. Klinik Psikiyatri. 10, 39-41

Udry, J. R. (1994). The Nature of Gender. Demography, 31(4), 561-572

Uğur, S.B. (2014). Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. Mediterranean Journal of Humanities 4 (2), 295-296

United Nations (2003). The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol. Handbook for Parliamentarians https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm, (26.10.2021)

Uzunkaya Seçen, H. K., (2017). Türkiye'de Boşanma ve Eş Kaybı Bağlamında Dul Kadın Algısı. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uzunoğlu, N. (2016). Türkiye'de Boşanma Nedenleri: Bolu İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ünal, V. (2013). Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(26), 598

Ünver, Ş. ve Demirli, D. (2022). Çalışan Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rol Algısı Bağlamında Aile İçi Rol Dağılımı: Bir Nitel Araştırma. International Journal of Social Inquiry, 15(1), 143-156

Ürkmez, D. (2018). Kadınların Cinsel Sıkıntıları ve Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31, 497-521

Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Istanbul Journal of Sociological Studies, 0(35), 29-56

Veli Baki S. (2017). Evliliğin İlk On Yılında Aile İçi İletişim Bozukluklarının Aile Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya:Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Walby, S. (1990). Theorizing Patriarchy. Oxford: Blackwell

Yapıcı, A. (2016). Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın. İstanbul: Çamlıca Yayınları

Yener, S. (2006). Kadın Çalışanların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Rol Stresi Arasındaki İlişki. Kadın Çalışmalarında Güncel Konular, 320-330

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. Eğitim ve Bilim, 23(112), 11

Yıldırım, N. (2004). Türkiye'de Boşanma ve Sebepleri. Bilig Dergisi, 28, 68-76

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (11.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. İmgelem, 2, 3

Yılmazçoban, A. M. (2016). Türk Aile Yapısında Evlilik Öncesi Süreç Etkisi Görücü ve Flört Tipi Yapılanma, İnternational Periodical forthe Languages, Literatune and History of Turkish or Turkic,11(2), 1317-1340

Yücel, C. ve Aksu, N.B. (2016). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(58), 888-902

Yüksel, A. N. (2020). Nitel Bir Araştırma Tekniği Olarak:Görüşme. Ocıal Sciences Studies Journal, 6(56), 547-552

EK-1 KİŞİSEL BİLGİ VE ONAY FORMU

Sayın katılımcı;

Bu araştırma Trakya Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Ana Bilimi Dalı Yüksek Lisans Programında tez kapsamında hazırlanmıştır. Yapılacak olan çalışmada sizinle gerçekleştirilecek görüşmeden elde edilen kişisel bilgileriniz bilimsel çalışma dışında başka bir yerde kullanılmayacak veya paylaşılmayacaktır. **Onay formuna adınızı yazmanıza gerek olmayıp isimlerinizin baş harflerini yazabilir veya rumuz kullanabilirsiniz.** Sorulacak olan soruların doğru veya yanlış cevabı bulunmadığından lütfen samimi cevaplar verip izin formunu imzalayınız. Katılımızdan dolayı teşekür ederim.

Öznur ŞAHİN

Cinsiyetiniz: K( ) E( )

Yaşınız:

Eğitim Durumunuz: Okur-yazar( ) İlkokul( ) Ortaokul( )
İlköğretim( ) Lise ( )
Üniversite ( ) Yüksek Lisans/Doktora( )

Çalışma Durumunuz: Çalışıyorum ( ) Çalışmıyorum( )

Çalışıyor iseniz kaç yıldır çalışıyorsunuz:

Sahip olduğunuz çocuk sayısı:

Kaç yıllık evlisiniz:

Nerede doğdunuz:

Kaç yıldır Edirne'de yaşıyorsunuz:

EK-2 YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

1-Eşiniz ile nasıl tanıştınız?

2-Nasıl evlendiniz?

3-Evliliğinizde ne tür sorunlar yaşadınız?

4-Evlilik içinde kaç kez ayrılık yaşandı?

5-Ne kadar zamandır ayrısınız?

6-Boşanmaya nasıl karar verdiniz?

7-Boşanma kararınızda en çok hangi sorunlar etkili oldu?

8-Boşanma kararınızı zorlaştıran etmenler var mı , nelerdir?

9-Evlenirken nasıl bir evlilik hayat etmiştiniz?

10-Evlendikten sonra sosyal yaşamınızda ne tür değişiklikler oldu(olumlu-olumsuz)?

11-Boşanma sürecinde aile ve çevrenizden nasıl tepkiler aldınız?

12-Sizin ve anne-babanızın eviliği arasında benzerlikler var mı?

13-Büyürken kız ve erkek olarak yapmanız gereken davranışlar olarak ayrım yaşadınız mı? Nasıl?

14-Evlilik içinde kadın ve erkeğin sorumlulukları nelerdir?

15-Kadının çalışması evliliği nasıl etkiler?

16-Evlilikteki ekonomik sorumluluk kime aittir?

17-Evlilikte ev işlerinin paylaşımı nasıl olmalıdır?

18-Eşlerin birbirine karşı sorumlulukları nelerdir?

19-Kadın ve erkeğin evlilikteki fedakarlık biçimi nasıl olmalıdır?

20-Kadın ve erkeğin sadakatsizliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

21-Kadın ve erkeğin cinsel yaşamı konusundaki fikirlerinizi nelerdir?

22-Çocuk yetiştirirken kız ve erkek çocuk arasında farklılık var mıdır?

23-Kadın ve erkek arasındaki farklılık ve eşitsizlik nelerden kaynaklanmaktadır?

24-Kesinlikle kadın ve erkeğin yapması gereken davranış veya sorumluluklar nelerdir?

EK -3 TEMA, ALT TEMA VE KODLAR TABLOSU

TEMA	ALT TEMA	KODLAR
Tanışma ve evlilik süreçler	*Tanışma ve flört süreci *Evlilik biçimi ve süresi	severek evlenme, karar verme, tanışma, tanıştırma, flört, nişanlılık, internet, görücü usulü, sosyal medya, ailelerin karşı çıkması
Evlilik yaşamı ve ortaya çıkan sorunlar	*Evlilik içinde yaşanan ayrılık durumları *Evlilik sorunları *Evlilikten beklentiler *Aile içindeki rol paylaşımı	ayrılık, evden ayrılma, şiddet, kavga, ailevi sorunlar, aldatma, eve bakmama, kıskanma, sorumluluklarını yerine getirmeme, başka bir ilişki, ilgisizlik, birlikte vakit geçirmeme, paylaşım, beğenmeme, ödün verme, fedakarlık, değişme, eşe yardım, güvensizlik, anlaşamama, tartışma, vurma, alkol kullanma, sevmeme, mutluluk, huzur, sorumluluk, kadının görevi, erkeğin görevi, çalışan kadın, ev işi, eve bakma, çocuk bakımı
Toplumsal cinsiyet algıları	*Bireyin kök ailesi içindeki toplumsal cinsiyet algısı *Evlilikte fedakârlık konusundaki toplumsal cinsiyet rolleri algısı *Evlilikte cinsellik ve sadakat konusundaki toplumsal cinsiyet algısı *Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bireysel fikirler	cinsiyet ayrımı, eşitlik, kadının çalışması, kendi ayakları üzerinde durma, erkeğin eve bakması, erkeğin görevi, kadının görevi, ekonomik sıkıntı, ihtiyaçlar, aile yardımı, yetiştirme biçimi, eşitlik, eşit olmamak, kadının üstün olması, fedakarlık, annelik, erkeğin ihtiyacı, aldatma
Boşanma kararı almada etkili olan faktörler	*Evlilik sorunları *Toplumsal etkiler *Çocuk sahibi olmanın etkileri *Bireysel faktörler	Maddi sorunlar, ilgisizlik